

BEATRIČĖ UMBRASAITĖ
BRIGITA MIKOLAJŪNAITĖ
GIEDRĖ PUZINAUSKIENĖ

2021 GRUODIS

Miesto ir visuomenės dialogas: dalyvavimas viešųjų erdvių formavime

Esamos situacijos analizė

1. Problema, konteksto
apžvalga, atvejų ir nuomonių
analizė

Santrauka

Santrauka

Šis dokumentas – tai esamo visuomenės dalyvavimo viešųjų erdvių formavime analizė. Analizės tikslas – išsiaiškinti, kokios yra pagrindinės visuomenės dalyvavimo viešųjų erdvių formavime problemos ir jų priežastys. Remiantis šios analizės išvadomis formuluojami galimi sprendiniai visuomenės dalyvavimo srityje.

Analizuojant esamą visuomenės dalyvavimo viešųjų erdvių formavime situaciją taikyti metodai: teisės ir strateginių dokumentų analizė, 4–ių atvejų analizė, 27 kokybiniai interviu su dalyvavimo procesus stebinčiais, įgyvendinančiais arba palaikančiais specialistais ir bendruomenėmis bei savivaldybių apklausa.

Teisės aktų analizė atskleidė, kad želdynų įstatymo nuostatos nėra atspindėtos statybos įstatyme ir statybos techniniame reglamente (STR). Tiek priklausomieji, tiek atskirieji želdynai, pagal statybos įstatymą, nėra statiniai, todėl jiems gali būti netaikomos statybos įstatymo nuostatos. Remiantis šia spraga, viešųjų želdynų viešinimas, pagal STR, nėra privalomas.

Kita pastebėta spraga – strateginių priemonių, kuriomis įgyvendinamas visuomenės dalyvavimas sprendimų priėmimo dėl gyvenamosios aplinkos, trūkumas. Analizuojant įvairios trukmės ir tipo tarptautinius ir nacionalinius strateginius (strateginio planavimo 10–30 metų, programavimo 4–10 metų ir veiklos lygmens 1–3 metų trukmės) dokumentus pastebėta, kad ilgos trukmės dokumentuose, kuriuose numatomos strateginės vystymosi kryptys ir bendros vizijos visuomenės dalyvavimo svarba akcentuojama dažnai, tačiau šių planų įgyvendinimo

priemonėse ir uždaviniuose ši vizija rodikliuose ir darbuose beveik neatspindėta.

Atlikta dviejų sektinų visuomenės dalyvavimo atvejų analizė atskleidė, kad gerieji pavieniai visuomenės įtraukimo į sprendimų priėmimą dėl miesto viešųjų erdvių atnaujinimo atvejai egzistuoja, tačiau jų sėkmė priklauso nuo juos organizuojančių specialistų kompetencijų. Kai dalyvavimo proceso organizatorius yra savivaldybė, įgyvendinant dalyvavimą dažnai kliaujamasi intuicija ir asmeniniu susidomėjimu, tačiau tai ne visada leidžia pasiekti kokybiškus rezultatus. Dviejų mažiau sektinų atvejų analizė rodo, kad visuomenės nedalyvavimas ilgainiui neapsimoka, nes yra vilkinamas projekto procesas, švaistomos lėšos ir didėja visuomenės nepasitikėjimas valdžios institucijomis.

Apie tai, kaip kurti kokybišką visuomenės dalyvavimo procesą, kalbėta kokybinių interviu metu. Atlikus 27 interviu duomenų analizę pastebėta, kad aktualiausias dalyvavimo proceso temos yra pastarojo organizavimas, rizikos, finansavimas ir dalyvaujančiųjų interesų grupių rolės. Taip pat respondentai negailėjo kritikos dabartinei viešinimo tvarkai, kuri skirtingų interesų grupių įvardijama kaip neveiksni ir perteklinė priemonė.

Galiausiai, atlikta savivaldybių apklausa leidžia daryti išvadą, kad nepaisant įstatymo spragų ar strateginių priemonių nebuvimo, didžioji dalis savivaldybių jau dabar stengiasi įtraukti visuomenę į viešųjų erdvių projektus daugiau nei to reikalauja įstatymai. 58 iš 60 savivaldybių mato naudą visuomenės dalyvavime ir teigia, kad dalyvavimas didina visuomenės pasitikėjimą bei gyventojų tapatumą su jų gyvenama vieta jausmą. Vis dėlto net 50% savivaldybių teigia, kad didžiausias iššūkis dalyvavimo procesams yra žinių, kompetencijų ir sektinų pavyzdžių trūkumas.

Turinys

04

1.1 Įvadas :: Apie projektą | Projekte naudojama dalyvavimo kokybės vertinimo metodika | Viešųjų erdvių projektavimo procesas | Projektinių pasiūlymų viešinimo procedūra | Kas yra geras viešosios erdvės projektas

16

1.2 Visuomenės aktyvumo rodikliai

22

1.3 Visuomenės dalyvavimas strateginių dokumentų kontekste

34

1.4 Teisės aktų apžvalga ir vertinimas

40

1.5 Atvejų analizė :: Žemaitės skveras Vilniuje | Sapiegų parkas Vilniuje | Anykščių A. Baranausko aikštė | Vilniaus gatvė Šiauliuose | Dalyvavimo renginių stebėseną

56

1.6 Suinteresuotų šalių kokybinių interviu analizė ir apibendrinimas

68

1.7 Išvados

70

1.8 Šaltinių sąrašas

1.1 Įvadas

Apie projektą

Vizija

„Gyventojai – savojo miesto viešųjų erdvių kūrėjai!“ Kokybiškos ir miestiečių poreikius atliepiančios viešosios erdvės yra fundamentali ateities miestų dalis, o tai įmanoma tik sugebant vykdyti konstruktyvų dialogą, kūrybiškai bendradarbiaujant ir pasitikint dalyvaujančiomis šalimis. Tokios vizijos vedinos, bendradarbiaudamos su LR Aplikos ministerija, projektą vykdo Kurk Lietuvai programos dalyvės Brigita Mikolajūnaitė, Beatričė Umbrasaitė ir Giedrė Puzinauskienė. Projekto „Miesto ir visuomenės dialogas: dalyvavimas viešųjų erdvių formavime“ tikslas – padėti savivaldybėms rasti kelią į produktyvų dialogą su gyventojais, taip juos praktiškai įgalinant kurti savo aplinką.

Problema

Miestų viešosios erdvės yra atviros, ar toks turėtų būti ir jų planavimas?

2019 m. Vilniuje prasidėjęs Antakalnio bendruomenės ir savivaldybės konfliktas dėl Sapiegų parko projekto iliustravo, kad viešųjų erdvių projektų viešinimui taikomas teisinis reglamentavimas nesukuria tinkamų sąlygų nuosekliam savivaldos ir suinteresuotos visuomenės dialogui. Suvokdami teisės aktų spragas, dalis savivaldybių daro daugiau nei reikalauja įstatymai – įvairiais formatais kviečia bendruomenę kalbėtis viešosios erdvės projekto pradiname etape. Vis dėlto tokie atvejai – pavieniai ir fragmentiški.

Lietuvoje dalyvaujamoji kultūra dar tik kuriasi – nėra aiškių tradicijų ir metodų, kaip sistemingai įtraukti visuomenę į miesto formavimą. Remiantis projekto metu atliktos apklausos duomenimis, 58 iš 60 savivaldybių mato naudą visuomenės dalyvavime viešųjų erdvių formavime, tačiau net pusė nežino kaip tai daryti. Tad šio projekto tikslas – didinti savivaldybių žinias ir gebėjimus kurti viešąsias erdves kartu su miestų ir miestelių gyventojais.

Su Lietuvos savivaldybių apklausos rezultatais galite susipažinti atskirame leidinyje „Esamos situacijos analizė: 2. Savivaldybių apklausa“.

Projekto sandara

Visuomenės dalyvavimo viešųjų erdvių formavime tema Lietuvos kontekste dar nėra nagrinėta ir objektyvių duomenų beveik nėra, tad pirmuoju projekto etapu atliekama išsami esamos situacijos analizė, kurią sudaro:

1. bendroji dalis (problemos identifikavimas, aktualių kontekstinių dokumentų apžvalga, atvejų analizė bei su visuomenės dalyvavimu susipažinusių suinteresuotų šalių ir specialistų nuomonių analizė);
2. 60-ties savivaldybių kokybinė apklausa apie dabartines jų praktikas ir poreikius;
3. finansavimo šaltinių apžvalga.

Toliau bus atliekama užsienio gerųjų praktikų apžvalga, siekiant perimti patirtį iš šalių, kuriose visuomenės dalyvavimas turi galias tradicijas.

Apibedrinti esamos situacijos ir užsienio praktikų analizių rezultatai bus pristatyti suinteresuotoms šalims ir vėliau organizuojamos viešosios konsultacijos metu bus siekiama gauti grįžtamąjį ryšį.

Siūlomas sprendinių paketas tiesiogiai priklausys nuo visų analizės išvadų bei viešosios konsultacijos metu gautų pastabų ir pasiūlymų.

ESAMOS SITUACIJOS ANALIZĖ

1. Problema, konteksto apžvalga, atvejų ir nuomonių analizė
2. Savivaldybių apklausa
3. Finansavimo šaltinių apžvalga

UŽSIENIO GERŲJŲ PRAKTIKŲ APŽVALGA

VIEŠOJI KONSULTACIJA IR JOS REZULTATAI

SPRENDINIŲ PAKETAS

PRITAIKYMAS PILOTINĖSE SAVIVALDYBĖSE

FINALINIS SKLAIDOS RENGINYS

1.1.1 Projekto „Miesto ir visuomenės dialogas: dalyvavimas viešųjų erdvių formavime“ etapai

Brigita Mikolajūnaitė

Politikos mokslų ekspertė, besidominti viešojo sektoriaus valdymu ir pilietinės visuomenės įsitraukimo procesais.

Beatričė Umbrasaitė

Komunikacijos specialistė, dirbanti su bendruomenėmis ir savo praktikoje taikanti kūrybiškos vietokūros metodus.

Giedrė Puzinauskienė

Kraštovaizdžio architektė, savo patirtį miestų planavimo ir viešųjų erdvių projektavimo srityje įgijusi Londone.

1.1.2 Žemųjų Šančių bendruomenės Kaune inicijuotos kūrybinės dirbtuvės, kurių metu bendruomenės žinioms ir poreikiams kartografuoti išbandytas sociotopų metodas. Kurk Lietuvai projekto archyvas.

Objektas

Viešųjų erdvių projektus užsako, finansuoja ir įgyvendina viešasis arba privatus sektorius, kartais pasitaiko ir kai resursus konkrečiam projektui skiria abu sektoriai. Turint omenyje interesų kompleksiskumą, šis Kurk Lietuvai programos projektas apsiriboja dažniausiai praktikoje pasitaikančiais ir daugiausia potencialo turinčiais viešųjų erdvių kūrimo ar atnaujinimo projektais, kai projekto užsakovas yra viešojo sektoriaus institucija – t.y. savivaldybė.

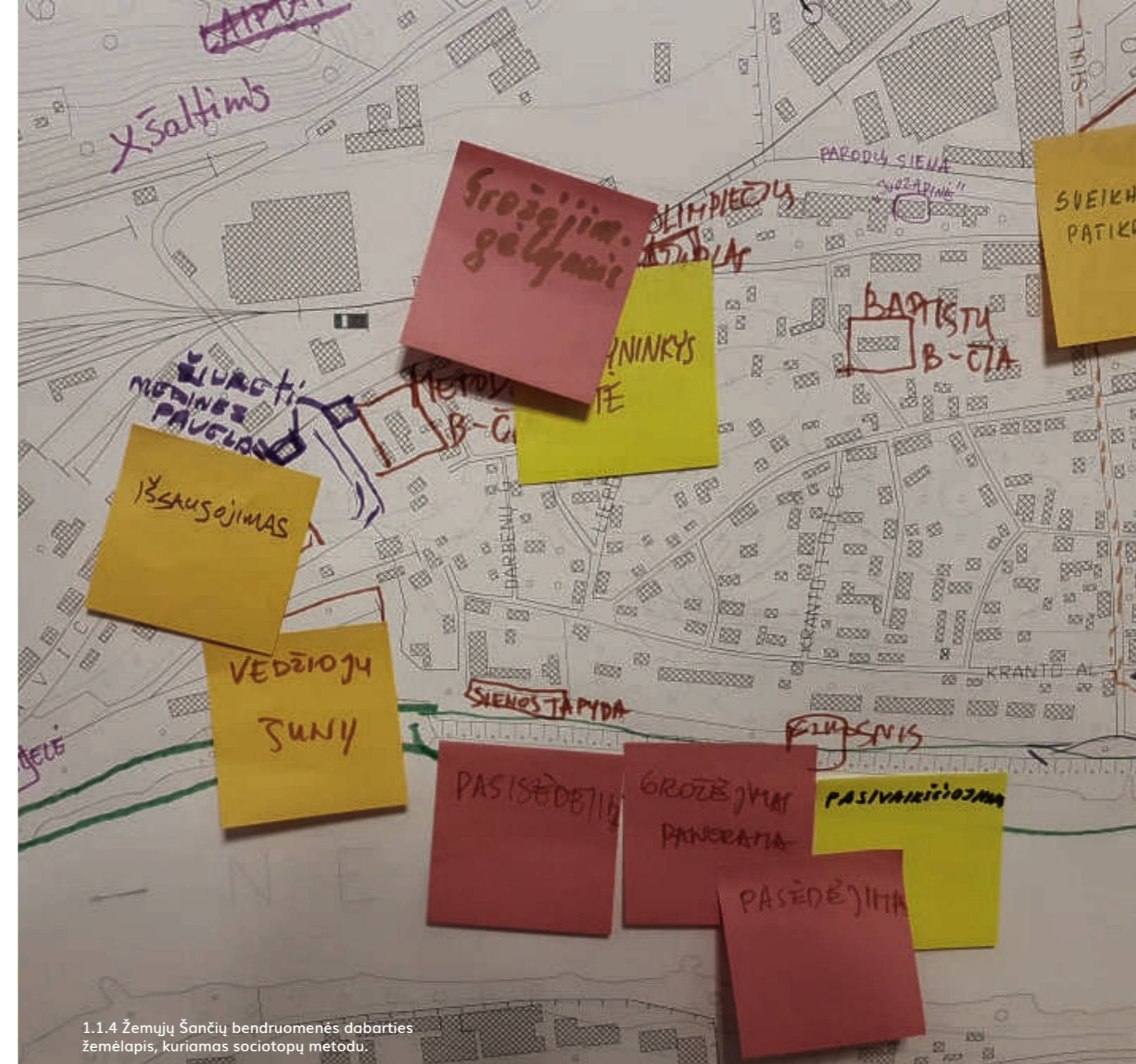
Tyrimo metu parengtos išvados ir būsimas sprendimo paketas gali būti pritaikyti privataus sektoriaus ar mišraus investicijų tipo vystomoms viešoms erdvėms bei vietos bendruomenėms reikšmingiems projektams, kur erdvės nebus laisvai prieinamos visuomenei.

Žemės nuosavybės forma	Savivaldybės / valstybinė	Savivaldybės / valstybinė	Privati
Finansavimo šaltinis / užsakovas	Savivaldybės	Privatus	Privatus

OBJKTAS			
Viešos erdvės	Parkai Skverai Miesto sodai Žaliosios jungtys Aikštės Gatvės	Gyvenamieji pastatai / teritorijos Komerčinės paskirties pastatai / teritorijos	Gyvenamieji pastatai / teritorijos Komerčinės paskirties pastatai / teritorijos

Uždaros, visuomenei laisvai neprieinamos erdvės	Mokyklos Darželiai Sporto objektai Bendruomenių namai Infrastruktūros objektai Civilinių paslaugų objektai Gydymo paslaugų objektai Kita...	Gyvenamieji pastatai / teritorijos Komerčinės paskirties pastatai / teritorijos Gamybinės paskirties teritorijos Kita...	Pramonė Gamyba Sandėliavimas Infrastruktūra Kita...
---	--	---	---

1.1.3 Projektų tipai pagal nuosavybės ir investicijų formą

1.1.4 Žemųjų Šančių bendruomenės dabarties žemėlapis, kuriamas sociotopų metodu.

Sociotopų būdu kartografuojami bendruomenės įpročiai – vienas iš būdų atskleisti nematomąjį erdvės potencialą.

Viešosios erdvės sąvoka

Pagal Teritorijų planavimo įstatyme 1 skirsnyje 1 straipsnyje nurodytą apibrėžimą, viešoji erdvė – „gyvenamosios vietovės urbanizuotos teritorijos erdvinės struktūros elementas, skirtas visuomenės bendriesiems interesams“. Šiame projekte viešosiomis erdvėmis laikomi parkai, skverai, kiti atskirieji želdynai, aikštės, gatvės, vieši sporto aikštynai, žaliosios jungtys, daugiabučių kiemai ir kitos panašios erdvės.

Suinteresuota visuomenė

Šiame projekte suinteresuota visuomenė laikomi visi jos atstovai, kuriems viešųjų erdvių kūrimo ar tvarkymo sprendiniai daro poveikį ar yra svarbūs.

Panašus apibrėžimas buvo įtrauktas į susijusį Želdynų įstatymą, tačiau nuo 2021–11–01 įsigaliojusi redakcija sąvoką pašalino:

„Suinteresuota visuomenė – visuomenė, kuriai daro arba gali daryti poveikį rengiami želdynų kūrimo ir (arba) tvarkymo dokumentų sprendiniai ar kuriai yra svarbus tų sprendinių įgyvendinimas.“ (nebegaliojantis Želdynų įstatymas 2007 m. birželio 28 d. Nr. X–1241, nuo 2021–11–01 galiojančioje redakcijoje Suinteresuotos visuomenės sąvokos nėra)

Teritorijų planavimo įstatymas apibrėžia sąvoką, tačiau jos taikymas neapima viešųjų erdvių projektų: „Suinteresuota visuomenė – visuomenė, kurios teisėtiems interesams daro arba gali daryti poveikį rengiamo teritorijų planavimo dokumento sprendiniai ar kuri yra suinteresuota, kad šie sprendiniai būtų įgyvendinti. Pagal šią apibrėžtą asociacijos ir kiti viešieji juridiniai asmenys (išskyrus valstybės ar savivaldybės, jų institucijų įsteigtus juridinius asmenis), kurie įsteigti teisės aktų nustatyta tvarka ir skatina darnų teritorijų vystymą ir aplinkos apsaugą, visais atvejais laikomi suinteresuotais asmenimis.“ (Teritorijų planavimo įstatymas)

Dalyvavimas

Šiame projekte pilnaverčiu dalyvavimu laikomas nuoseklus visuomenės įtraukimo procesas, kai visuomenei suteikiama galimybė išsakyti savo poreikius ir siekius bei daryti įtaką sprendimams.

„Įtraukimas“ ir „dalyvavimas“ tyrime bus naudojami kaip sinonimai.

„Viešinimas“ (projektinių pasiūlymų viešinimas) šiuo atveju yra daug ribotesnis ir vertinamas kaip formalus visuomenės supažindinimas su jau priimtais sprendimais be galimybės juose dalyvauti.

Projekte naudojama dalyvavimo kokybės vertinimo metodika

Viso projekto metu bus vadovaujama universalia visuomenės dalyvavimo kokybės vertinimo metodika tam, kad specialistų pasisakymai, respondentų apklausos ir Lietuvos savivaldybių dabartinė veikla būtų įvertinta objektyviai.

Metodika laikoma tarptautiniu standartu ir yra sudaryta Tarptautinės visuomenės dalyvavimo asociacijos (angl. *International Association for Public Participation*). Tai tarptautinė organizacija–lyderė, savo veikla skatinanti efektyvų visuomenės dalyvavimo procesą. Viešąjį bei privatųjį sektorių ir akademinę bendruomenę vienijanti organizacija dalinasi publikacijomis, atlieka tyrimus, organizuoja kvalifikacijos kėlimo programas, apdovanoja geriausias praktikas, sertifikuoja profesionalus. Jų sudaryta ir išstobulinta visuomenės dalyvavimo kokybinio įvertinimo skalė taikoma globaliai, kaip tarptautinis standartas nacionalinės reikšmės sprendimams priimti, bet lygiavertiškai gali būti taikomas ir lokalios reikšmės miesto lygmens projektams.

Žemiau pateikta Lietuvos kontekstui pritaikyta visuomenės dalyvavimo kokybinio įvertinimo skalė. Ją sudaro penki lygmenys, iš kurių kiekvienas atspindi skirtingą visuomenės dalyvavimo apimtį ir galimybę daryti įtaką sprendimams, turi tikslą ir pažadą visuomenei. Pagrindinis skalės principas – visuomenės dalyvavimo lygis yra tiesiogiai susietas su potencialia įtaka svarstomam sprendimui. Visuomenės įtaka sprendimui varijuoja nuo jokios (Pirmas lygis – Informavimas) iki absoliučios (penktas lygis – Įgalinimas).

Dalyvavimo kokybė Lietuvoje

Dabar Lietuvoje praktikuojamas Projektinių pasiūlymų viešinimas vos siekia pirmąjį lygį. Tam, kad pirmas lygis būtų pilnai išpildytas, visuomenės informavimas turėtų būti vykdomas nuo pat inicijavimo, t. y. viso projekto eigos metu nuolat atnaujinant informaciją. Kaip minėta anksčiau, pavienės apraiškos (daugiausia Vilniuje aptariant projektavimo užduotį su visuomene ir kituose miestuose kartkartėmis vykdančios kūrystines sesijas su visuomene) remiantis šia metodika siektų trečią lygį.

1.1.5 Pleneras „Idėjų lysvė“ bendruomenės darže Pilaitėje, Vilniuje. Nuotr. Tado Botyriaus

		Sprendžia visuomenė, įtaka sprendimui didėja				
		1	2	3	4	5
		INFORMAVIMAS	KONSULTAVIMASIS	ĮTRAUKIMAS	BENDRADARBIAVIMAS	ĮGALINIMAS
SAVIVALDYBĖS PAŽADAS VISUOMENEI		Savivaldybė nuolat informuoja visuomenę apie priimamus sprendimus, supažindina su ruošiamu projektu.	Savivaldybė girdi ir pripažįsta visuomenės rūpesčius ir siekius; nuolat informuoja apie priimamus sprendimus; pateikia ataskaitą, kaip visuomenės dalyvavimas paveikė projektą.	Savivaldybė dirba su visuomene, kad jos rūpesčiai ir siekiai būtų tiesiogiai atspindėti sprendime; pateikia ataskaitą, kaip visuomenės dalyvavimas paveikė projektą.	Savivaldybė kreipiasi į visuomenę idėjų sprendimo formuluojimui; maksimaliai išnaudoja patarimus ir rekomendacijas projekte.	Visuomenė sprendžia problemą; savivaldybė palaiko sprendimą ir jį įgyvendina.
	ORGANIZAVIMO TAKTIKŲ PAVYZDŽIAI	Internetinė svetainė Informaciniai stendai Skrajutės paštu Socialinė medija Pranešimai spaudoje Ekskursijos Video pristatymas	Susitikimas Apklausa Interviu ciklas Apskrito stalo diskusija Fokus grupės Konferencija Atvirų durų renginys Bedruomenės forumas	Kūrybinės dirbtuvės Dialogai Patariamasis balsavimas Bendruomenės forumas	Bendrakūrybos sesijos Visuomenės atstovų patariamoji komisija Memorandumas su bendruomenine organizacija	Sprendžiamasis balsavimas Visuomenės atstovų žiuri komisija Sprendimo galios delegavimas bendruomenei Dalyvaujamas biudžetavimas
		Vienos klypties komunikacija	Dviejų krypčių komunikacija	Sprendžiamoji komunikacija		

1.1.6 Visuomenės dalyvavimo kokybinio įvertinimo skalė pagal Tarptautinės visuomenės dalyvavimo asociacijos (angl. *International Association for Public Participation*) sudarytą metodiką, adaptuotą Lietuvos kontekstui.

Viešųjų erdvių projektavimo procesas

Tipinis projekto procesas, kai užsakovas yra viešojo sektoriaus atstovas (dažniausiai savivaldybė), yra reglamentuojamas Statybos įstatymo, ir STR 1.04.04:2017 „Statinio projektavimas, projekto ekspertizė“. Dauguma Lietuvos savivaldybių savo projektus vykdo būtent pagal šią minimalius standartus užduodančią tvarką. Pavieniais atvejais savivaldybės inicijuoja ankstyvesnį visuomenės įsitraukimą. Šie atvejai bus apžvelgiami atskirai skyriuje 1.5 Atvejų analizė.

Tipiniai projekto etapai ir jų vertinimas

Inicijavimas – savivaldybė skiria žemės plotą pagal iš anksto numatytą strategiją miesto bendrajame plane ir finansavimą iš savo biudžeto arba numato kofinansavimą iš Regionų plėtros tarybų administruojamų priemonių.

Analizė – savivaldybė savo jėgomis ir dažniausiai be tiesioginio kontakto su visuomene įvertina jos poreikius. Ankstyvo darbo su visuomene atvejai yra pavieniai.

Užduoties formulavimas – savivaldybė suformuluoja apibendrintą užduotį, kurioje išvardinamos realizacijos sudedamosios dalys (pvz., apšvietimas, sporto įrenginiai, vandens fontanas ir kt.). Užduotis menkai atspindi visuomenės poreikius dėl ribotų resursų, skirtų analizei, neapima jokių kokybinių kriterijų projektuotojui. Užduotis perduodama viešųjų pirkimų konkursą laimėjusiam architektui.

Sprendinių koncepcija – tai neformalus pirmasis kūrybinio proceso etapas, kuriame architektas apsprendžia projekto idėją veikdamas laisvai, nes šis etapas nėra reglamentuojamas. Pavieniais atvejais architektas savo iniciatyva užmezga kontaktą su visuomenės atstovais, kad geriau pažintų jų poreikius.

Projektiniai pasiūlymai – šio etapo turinys yra reglamentuojamas, o jo pabaigoje įstatymais reikalaujama viešinimo procedūra. Tai yra pirmą galimybę visuomenei susipažinti su viešosios erdvės tvarkymo ar kūrimo projektu. Visuomenės nariai gali teikti argumentuotas ir teisinį pagrindimą turinčias pastabas. Iki viešinimo procedūros visi esminiai erdviniai, funkciniai ir estetiški sprendimai jau yra užfiksuoti. Tokiose aplinkybėse visuomenė turi labai mažai galios daryti įtaką projekto išraiškai ir tolimesnei baigčiai. Techninis projektas – tai tolimesnis projektinių pasiūlymų detalizavimas,

nustatantis techninius, ekonominius ir kokybės parametrus. Šiame etape galimi minimalūs projektinių pasiūlymų pakitimai ir neatitikimų korekcijos atsižvelgiant į visuomenės pastabas.

Darbo projektas – tai techninio projekto etapo tęsą, kurioje detalizuojami Techninio projekto sprendiniai.

Ranga – statybos darbai atliekami pagal Darbo projektą.

1.1.8 Projekto „Žaliuojantys Šilainiai“ dirbtuvės Kaune. Nuotr. Gabrielė Janilionytė

Praktikoje analizės etapas dažnai perduodamas architektui atsakomybėn ir prijungiamas prie sprendinių koncepcijos etapo. Visuomenės poreikiai neidentifikuojami prieš užduoties formulavimą, tad užduotyje lieka neatspindėti. Įsiklausymas į visuomenės balsą toliau priklauso nuo architekto geranoriškumo.

Užduotis perduodama architektui

Pagal suformuotą užduotį projekto eigoje architektas priims sprendimus.

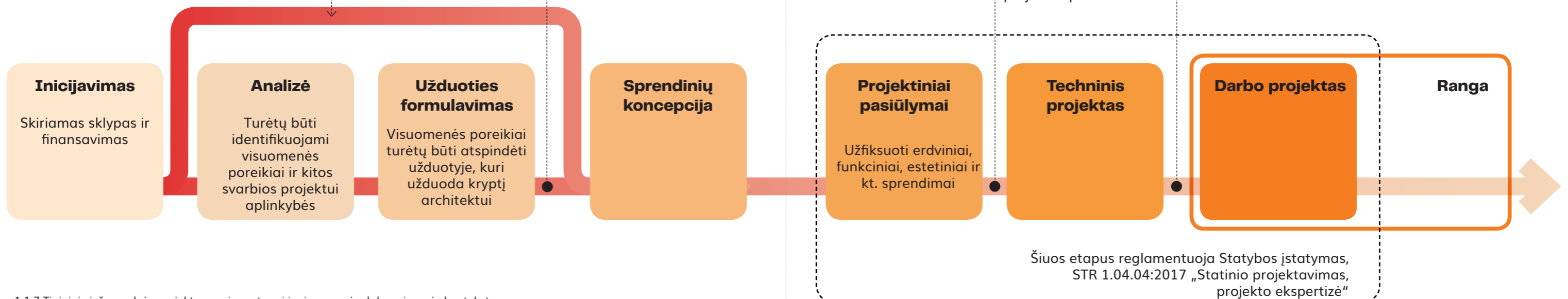
Projektinių pasiūlymų viešinimas

Įstatymiškai tai pirmoji galimybė visuomenei susipažinti su erdvės tvarkymo ar kūrimo projekto sprendimais.

Išduodamas statybos leidimas

Savivalda kontroliuoja, ar viešinimo procedūra atlikta korektiškai.

Parenkamas rangovas

1.1.7 Tipiniai viešos erdvės projekto rengimo etapai ir visuomenės dalyvavimas jų kontekste

Išvados

Prie dabartinės situacijos veda kelios priežastys, kurios viena kitą veikia sinergiškai:

01 Projektavimo užduotis ruošiama objektyviai neįvertinus visuomenės poreikių. Taip yra todėl, kad savivaldybė naudoja savo vidinius resursus, kurie dėl laiko ir kompetencijų stokos yra riboti. Įsiklausymas į visuomenės balsą toliau priklauso nuo architekto geranoriškumo.

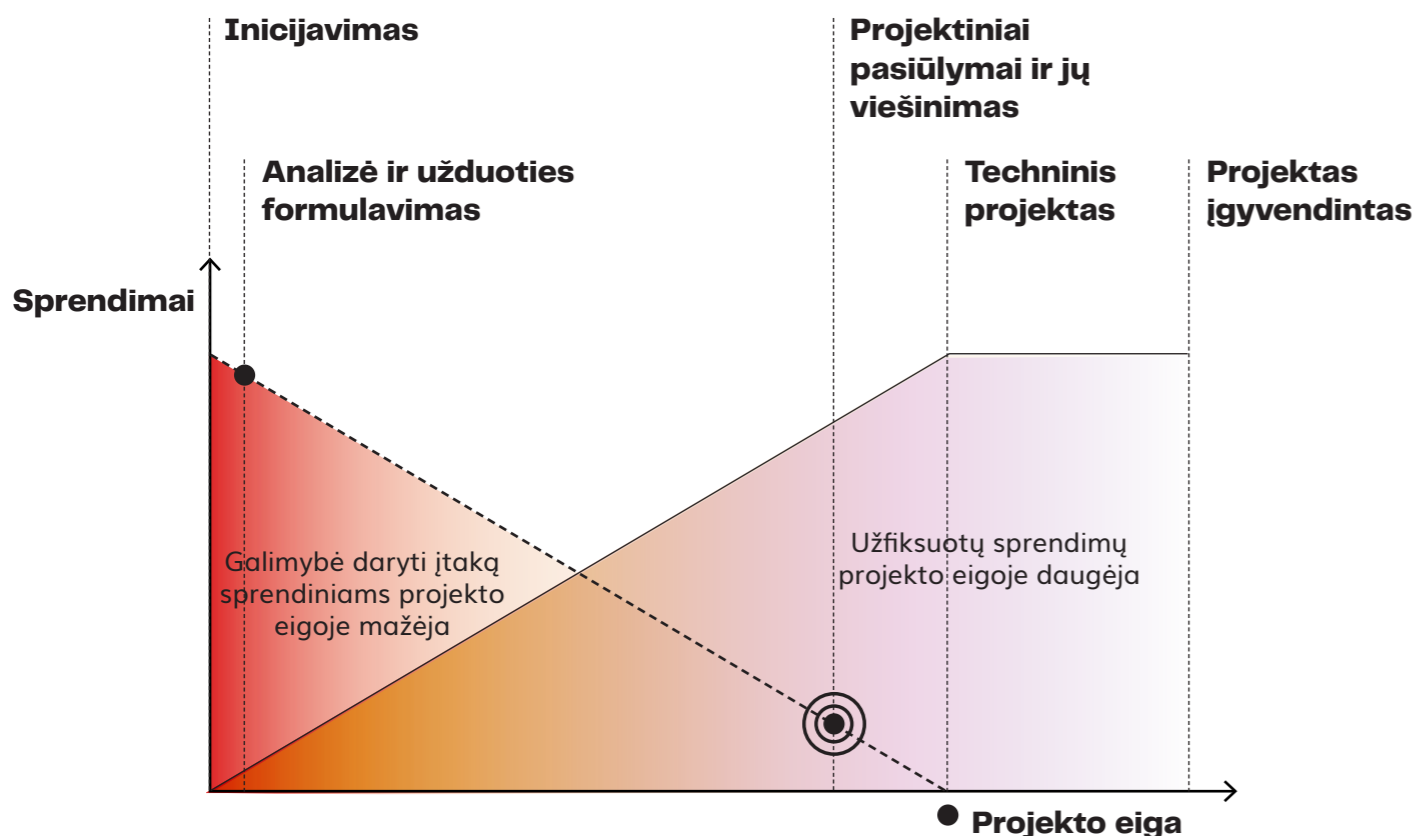
02 Projektavimo užduotis yra šabloniška, kartojasi tarp skirtingų viešųjų erdvių projektų. Užduotis apsiriboja sudėtinių elementų išvardijimu, nėra kokybinių kriterijų, siektinų vertybių ar identiteto, stiliaus krypties. Rezultato kokybė priklauso nuo architekto geranoriškumo.

03 Visuomenė į projektą įtraukiama per vėlai (projektinių pasiūlymų viešinimo metu), kai jau nėra galimybių reikšmingai daryti įtaką galutiniam rezultatui, o pagrindiniai erdviniai, funkciniai ir estetiniai sprendimai jau užfiksuoti. Tokiu būdu užprogramuojamos nusivylimo ir pasipriešinimo nuotaikos.

04 Visuomenės dalyvavimas apribotas iki galimybės klausyti ir teikti argumentuotas bei teisinį pagrindimą turinčias pastabas, kurioms suformuluoti visuomenės nariai neturi kompetencijų.

1.1.9 Šančių dabartinis žemėlapis dirbtuvės vaikams, Kaunas. Nuotr. Vitos Gelūnienės. Šaltinis: <https://sanciebendruomene.lt/media/images/3.original.jpg>

1.1.10 Ryšys tarp tipinių projekto eigos etapų ir galimybės visuomenei daryti įtaką sprendiniams, kaip tai yra dabar pagal galiojančius teisės aktus.

Projektinių pasiūlymų viešinimo procedūra

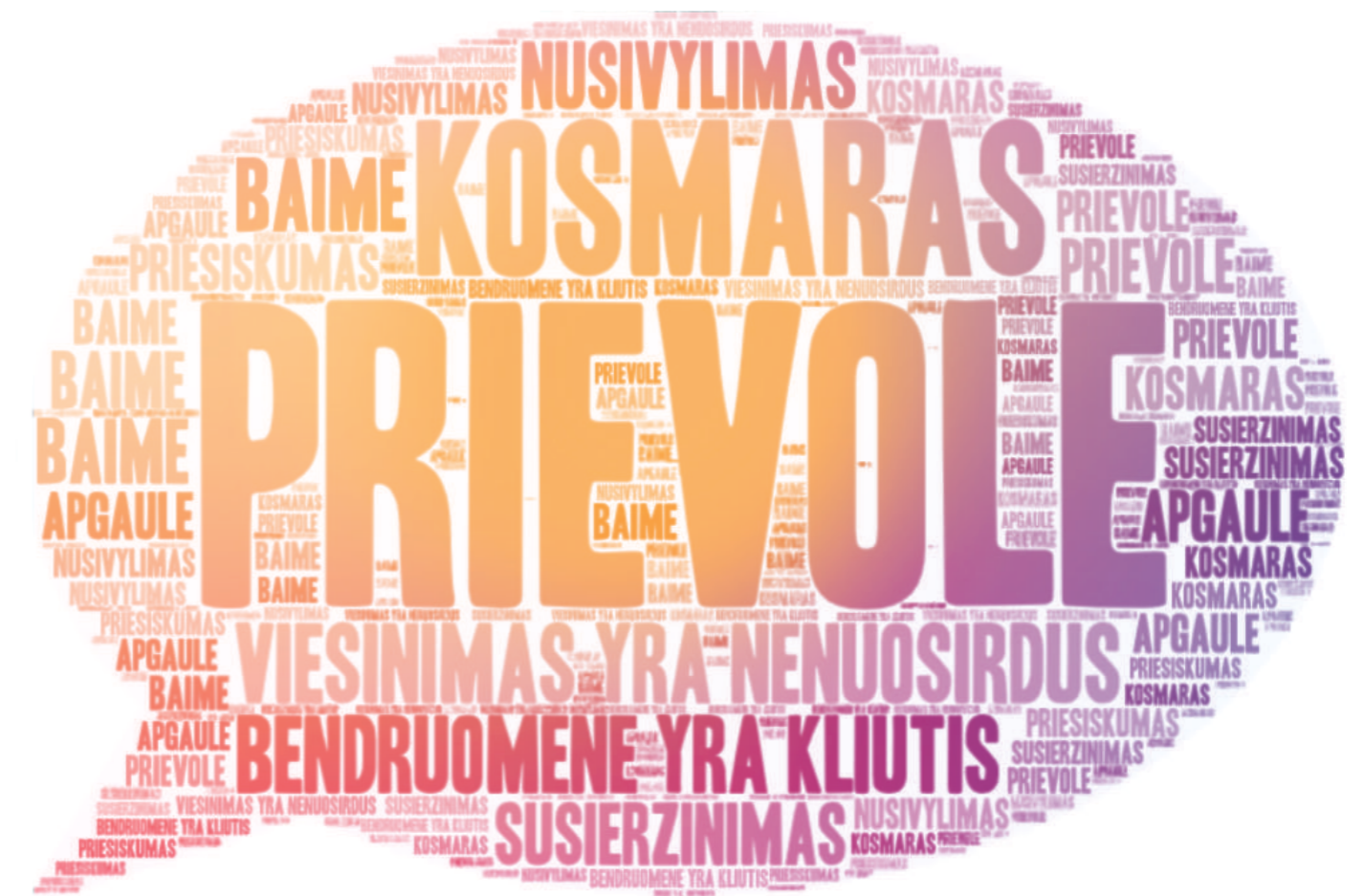
Kaip minėta, projektinių pasiūlymų viešinimo procedūra yra pirmą ir vienintelę galimybę visuomenei susipažinti su projekto sprendiniais ir išsakyti savo pastabas, todėl šis etapas mūsų projekto metu buvo tyrinėjamas plačiau.

Asociacijos

Atliktų kokybinių interviu metu paaiškėjo, koks emocinis krūvis siejamas su dabar galiojančia projektinių pasiūlymų viešinimo tvarka. Visoms dalyvaujančioms pusėms – architektams, vystytojams, savivaldybei, visuomenės nariams – procedūra turi neigiamas asociacijas. Dalyviai ateina į renginį su išankstiniu neigiamu nusistatymu apie patį projektą, jo sprendinius ir apie kitas dalyvaujančias šalis, vieni kitais nepasitiki.

Esant tokiam nusiteikimui sunku įsivaizduoti, kad dalyvaujančios šalys bus nusiteikę viena kitą išklausti ir bendradarbiauti siekiant bendro tikslo.

Plačiau su apibendrintu pašnekovų vertinimu galite susipažinti skyriuje 1.6 *Suinteresuotų šalių kokybinių interviu analizė ir apibendrinimas*.

1.1.11 Iliustracija parodo su kokiomis emocijomis asocijuojasi formali projektinių pasiūlymų viešinimo procedūra. Dažniausiai pasikarojantys žodžiai užfiksuoti atlikant kokybinius interviu su projektinių pasiūlymų viešinime dalyvavusiais pašnekovais (žr. 1.6 skyrių).

Kas yra geras viešosios erdvės projektas?

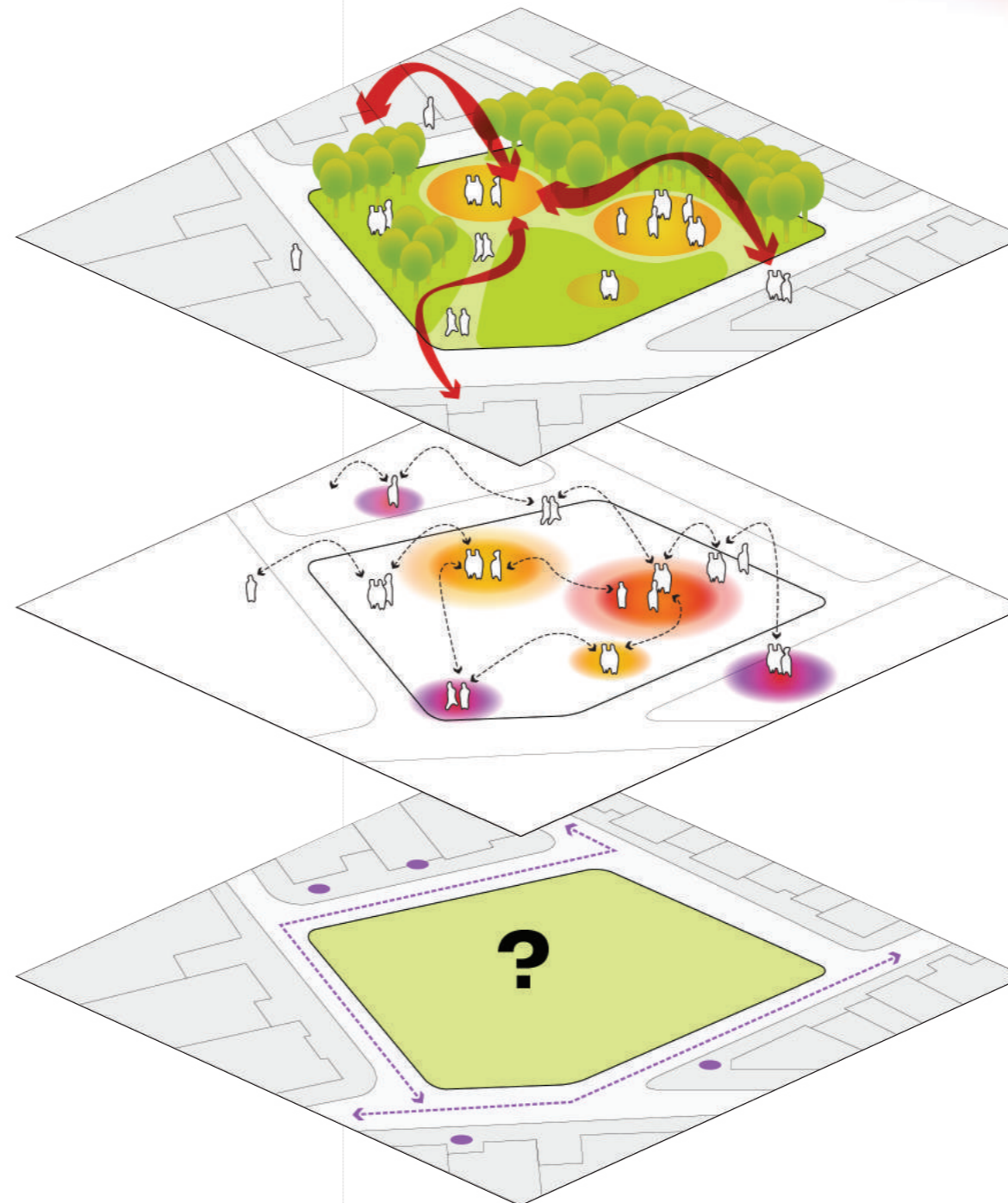
Kokybiškam viešos erdvės projektui sukurti privalu įvertinti dvi reikšmingas dedamąsias.

01 Pirmoji, tai objektyvios duotybės. Įprastai bet koks projektas pradedamas nuo esamos situacijos analizės. Teritorija ir platesnis jos kontekstas apžvelgiami įvairiais pjūviais, kurie yra reikšmingi konkrečioje situacijoje. Tai gali būti urbanistinis, architektūrinis, paveldo, istorinis, archeologinis, ekologinis, geologinis, hidrografinis, mikroklimatinis, sociologinis, transporto, infrastruktūros ir kiti aspektai. Tai yra bet kokios teritorijos projektavimo pirmasis žingsnis.

02 Antroji duotybė – tai visuomenė, jos problemos, poreikiai, įpročiai, tikslai ir patirtys. Visuomenės nariai yra vietos ekspertai, geriausiai pažįstantys vietovę. Praktikoje jų vaidmuo dažnai nustumiamas į paraštes. Tačiau tik nuoširdus šios dedamosios įvertinimas gali atskleisti tikrąjį vietos potencialą ir *genius loci* arba identitetą.

03 Gerai pažinus žmones galima kalbėti apie projekto idėją arba viziją. Idėja, pastatyta ant esamos situacijos vertinimo ir apibendrintų visuomenės poreikių, gali maksimaliai pasiekti savo potencialą, t.y. skatinti bendruomeniškumą, savininkiškumo jausmą, norą prisidėti, auginti bioįvairovę, plėsti žaliosios infrastruktūros tinklą mieste, stimuliuoti ekonomines veiklas ir gretimų verslų norą investuoti į socialinį kapitalą.

Geras šiandienos projektas privalo spręsti socialines problemas, adresuoti klimato kaitos iššūkius ir būti orientuotas į ekonominių veiklų skatinimą. Su tokia ambicija turėtų būti pradedamas bet kuris viešosios erdvės projektas Lietuvoje.

3

Ką siūlome?

Vizija = Ką turime? + Ko norime?

Nauda žmogui / gamtai / ekonomikai

2

Ko norėtų visuomenė?

Visuomenės problemos / poreikiai / įpročiai / tikslai / patirtys

Genius loci arba identiteto pagrindas

1

Ką turime?

Objektyvių duotybių ir potencialo analizė

Urbanistinis / istorinis / gamtinis ir kt. kontekstai

1.2 Visuomenės aktyvumo rodikliai

Tyrimo metu iš pašnekovų nuskambėjo argumentai, kad visuomenė yra pasyvi, nesidomi savo gyvenamosios vietos reikalais ir nėra suinteresuota žinoti apie projektų eigą. Tačiau statistiniai duomenimis iš trijų skirtingų šaltinių (VRM 2020 m. veiklos ataskaita, Pilietinės galios indeksas 2020 m., LRBP esamos būklės analizės sociologinė apklausa) paneigia šią nuomonę ir patvirtina, kad vis tik visuomenės aktyvumas gyvenamosios aplinkos klausimais yra reikšmingas ir nuolat augantis. Toliau aptariamos atliktų sociologinių apklausų išvados.

VRM iniciatyva atlikta Lietuvos gyventojų apklausa rodo, kad gyventojų, dalyvavusių sprendžiant vietos viešuosius reikalus, skaičius auga nuo 2015 m. Praėjusiais metais šis rodiklis siekė 38% ir viešų erdvių formavimo kontekste atskleidžia visuomenės aktyvumo potencialą.

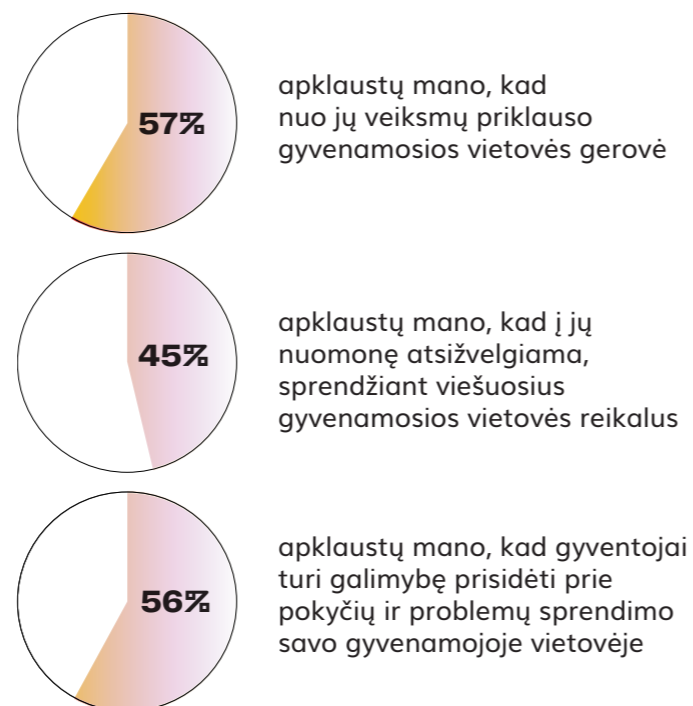
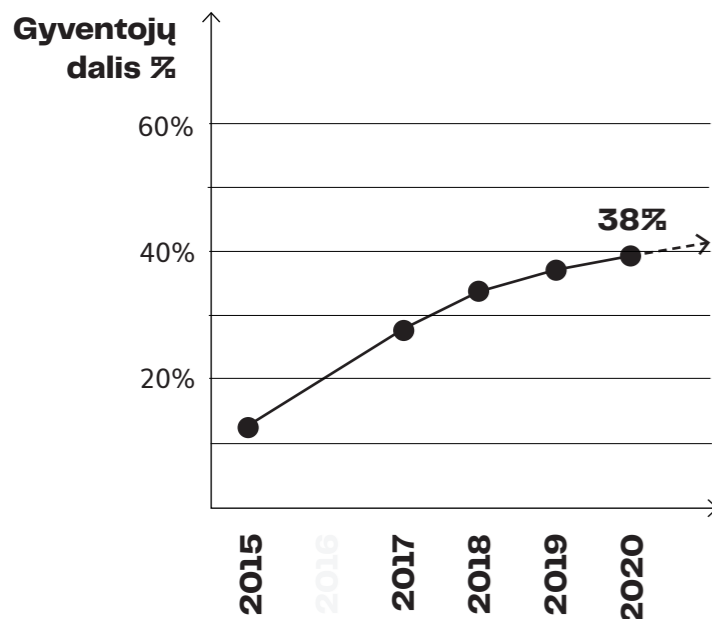
Vidaus reikalų ministerijos užsakyta ir bendrovės „Spinter tyrimai“ 2020 m. atlikta Lietuvos gyventojų apklausa rodo, kad apie pusę respondentų pozityviai vertina savo įsitraukimą į gyvenamosios vietovės viešuosius reikalus:

- 57% apklaustųjų mano, kad nuo jų veiksmų priklauso gyvenamosios vietovės gerovė;
- 45% mano, kad į jų nuomonę atsižvelgiama, sprendžiant viešuosius gyvenamosios vietovės reikalus;
- 56% mano, kad gyventojai turi galimybę prisidėti prie pokyčių ir problemų sprendimo savo gyvenamojoje vietovėje;
- 45% apklaustųjų gyventojų ketina dalyvauti viešųjų reikalų sprendime ateityje.

Svarbu paminėti, kad dominuojančios aktyvumo stokos priežasties respondentai neišskyrė, tačiau paminėjo keletą reikšmingų dedamųjų:

- vietos valdžia (34% įvardijo savivaldybės iniciatyvos trūkumą);
- asmeninės nuostatos (33% įvardijo, kad klausimai žmonėms nerūpi, o 38% teigė netikintis, kad gali paveikti savivaldybės sprendimus);
- asmeninės aplinkybės (26% įvardijo laiko stoką).

Apklausos išvadose teigiama, kad „Savivaldybių institucijos turėtų dažniau konsultuotis su vietos gyventojais, nes dažnai net ir būtini sprendimai, priimti neįvertinus gyventojų poreikių ir jų lūkesčių, neišklausius jų nuomonės, iššaukia gyventojų nepasitenkinimą, o tai apsunkina ir pačių sprendimų įgyvendinimą. Savivaldybių institucijos pačios turėtų būti suinteresuotos konsultuotis su gyventojais ir taip užsitikrinti savo sprendimų legitimumą. Juk net nepopuliarūs sprendimai, jei vyksta atvira diskusija su gyventojais, sulaukia mažiau pasipriešinimo iš gyventojų pusės, yra lengviau priimami ir paprasčiau įgyvendinami. Siekiant kuo geresnio gyventojų įtraukimo į vietos reikalų sprendimą, būtina pačių savivaldybių iniciatyva. Vietos valdžios institucijos, siekdamos užtikrinti skaidrų ir demokratišką sprendimų priėmimą ir jų įgyvendinimą, turėtų gerai pažinti savo bendruomenės narius, jų nuostatų įvairovę, lūkesčius, požiūrį į vietos valdžią, pasinaudoti įvairių suinteresuotų subjektų patirtimi ir žiniomis.“ (Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos 2020 metų veiklos ataskaita, 2020 m.)

1.2.1 Gyventojų, dalyvavusių sprendžiant viešuosius vietos reikalus, dalis. Šaltinis: VRM 2020 m. veiklos ataskaita

1.2.2 VRM iniciatyva bendrovės „Spinter tyrimai“ 2020 m. atliktos Lietuvos gyventojų apklausos duomenys. Šaltinis: VRM 2020m. veiklos ataskaita

1.2.3 Projekto „Žaliaojantys Šilainiai“ dirbtuvės Kaune. Nuotr. Gabrielės Janilionytės

Vietos valdžios institucijos <...> turėtų gerai pažinti savo bendruomenės narius, jų nuostatų įvairovę, lūkesčius, požiūrį į vietos valdžią, pasinaudoti įvairių suinteresuotų subjektų patirtimi ir žiniomis.

Ištrauka iš Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos 2020 metų veiklos ataskaitos

? Lietuvos gyventojų potencialus pilietinis aktyvumas skirtingų iškylančių problemų atveju procentais.

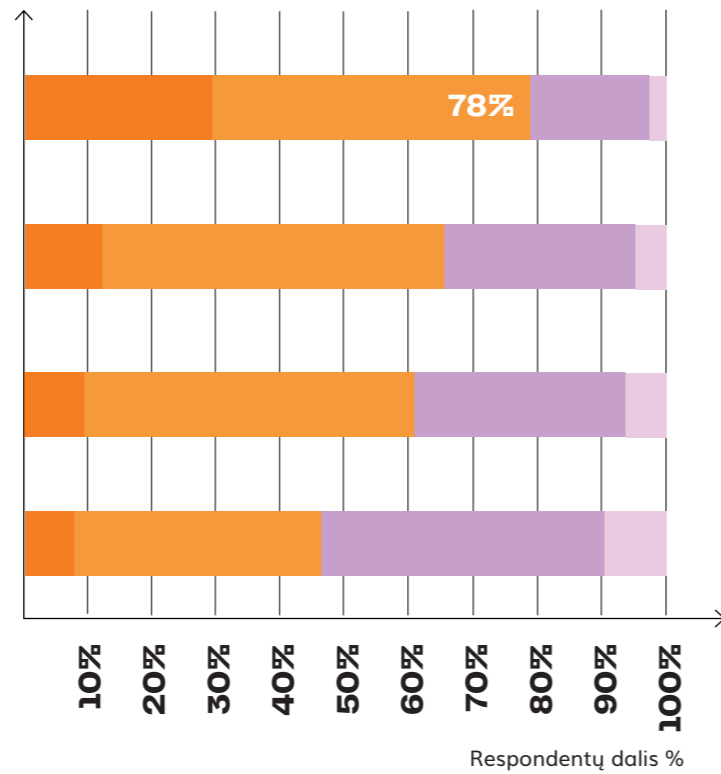
Jums ir Jūsų aplinkos žmonėms iškilo kokia nors vietinės reikšmės problema (pvz.: šalia Jūsų gyvenamosios vietos ketinama statyti kenksmingų atliekų perdirbimo gamyklą arba įrengti sąvartyną ir pan). Kaip Jūs elgtumėtės tokioje situacijoje?

Įsivaizduokite, kad staiga Jums ir visai visuomenei iškilo rimta saugumo problema (pvz.: prieš Lietuvą panaudota kitos valstybės karinė galia). Kaip Jūs elgtumėtės tokioje situacijoje?

Įsivaizduokite, kad staiga Jums ir visai visuomenei iškilo rimta ekonominė problema (pvz.: gerokai sumažina socialines išmokas socialiai remtiniams žmonėms). Kaip Jūs elgtumėtės tokioje situacijoje?

Įsivaizduokite, kad staiga Jums ir visai visuomenei iškilo rimta politinė problema (pvz.: Prezidentas įveda tiesioginį savo valdymą, panaikindamas Seimą). Kaip Jūs elgtumėtės tokioje situacijoje?

- Imčiausi organizuoti veiklą šiai problemai spręsti
- Sutikčiau prisidėti prie tokios veiklos
- Laikyčiausi nuošalyje, nieko nedaryčiau
- Nežino

? Lietuvos gyventojų domėjimasis viešaisiais reikalais: Ar Jums svarbu kasdien sužinoti šias naujienas? Tai Jums yra visiškai nesvarbu, nesvarbu, svarbu ar labai svarbu?

Naujienas apie Jūsų gyvenamosios vietovės reikalus, bendruomenės problemas

Pasaulio naujienas

Kultūrinio gyvenimo naujienas

Politinio gyvenimo naujienas

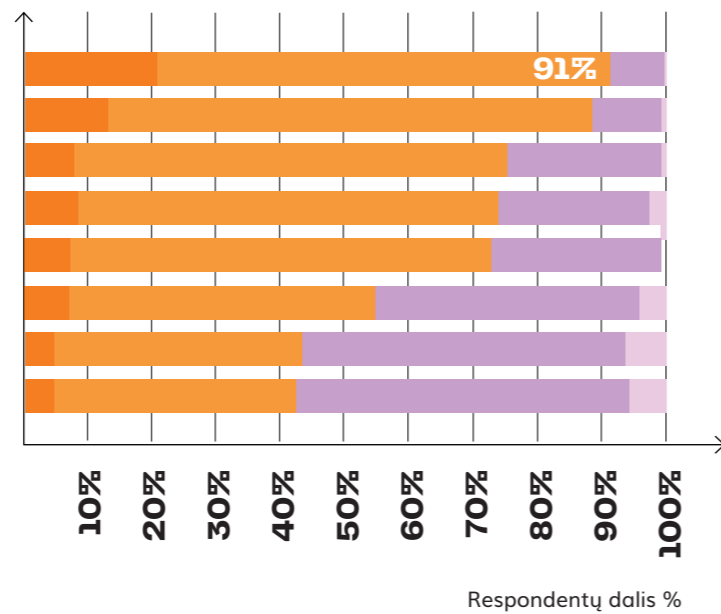
Verslo, ekonomikos naujienas

Kriminalines, nelaimingų įvykių naujienas

Sporto naujienas

Įžymių žmonių gyvenimo naujienas

- Labai svarbu
- Svarbu
- Nesvarbu
- Visiškai nesvarbu, nežino, neatsakė

1.2.4 Pilietinės galios indeksas 2020 m., tyrimo ataskaita, parengė Pilietinės visuomenės institutas, reprezentatyvią Lietuvos gyventojų apklausą telefonu 2020 m. atliko Euro integracijos projektai, imtis 1054.

Pilietinės visuomenės instituto iniciatyva 2020 m. atliktas pilietinės galios indekso tyrimas parodė, kokiems klausimams gyventojai skiria daugiausiai dėmesio. Net 78% respondentų imtųsi spręsti arba prisidėtų prie vietinės reikšmės problemos sprendimo.

Kasdien apie savo gyvenamosios vietovės reikalus, bendruomenės problemas ir naujienas norėtų sužinoti net 91% gyventojų. (Pilietinės galios indeksas 2020 m.)

Lietuvos Respublikos bendrojo plano esamos būklės analizės metu buvo atlikta sociologinė apklausa, kurios metu išryškėjo respondentų gyvenimo kokybės gyvenamojoje vietovėje suvokimas ir bendruomeniškumo apraiškos. Net 27% respondentų įvardijo, kad dalyvauja oficialiuose renginiuose (pvz. projektų pristatymuose, svarstymuose, minėjimuose). Gyvenimo kokybei reikšmę turi daug faktorių, bet verta pabrėžti, kad net trys kategorijos tiesiogiai siejasi su visuomenės galimybe dalyvauti ir daryti įtaką sprendimams savo aplinkos viešųjų erdvių formavime. (LRBP esamos būklės analizė, 2018 m.)

1.2.5 Šančių dabarties žemėlapio dirbtuvės pagal D.I.V.E. metodiką, Kaunas. Nuotr. Vitos Gelūnienės. Šaltinis: https://sanciubendruomene.lt/media/images/241694862_1102475763616865_2568340882542650574_.original.jpg

? Kokiais būdais Jūs parodote / išreiškiate tai, kad esate savo miesto / kaimo dalis?

Dalyvauju socialinėje bendruomeninėje veikloje (pvz. talkose, savanoriauju ir pan.)

Dalyvauju oficialiuose renginiuose (pvz., projektų pristatymuose, svarstymuose, minėjimuose)

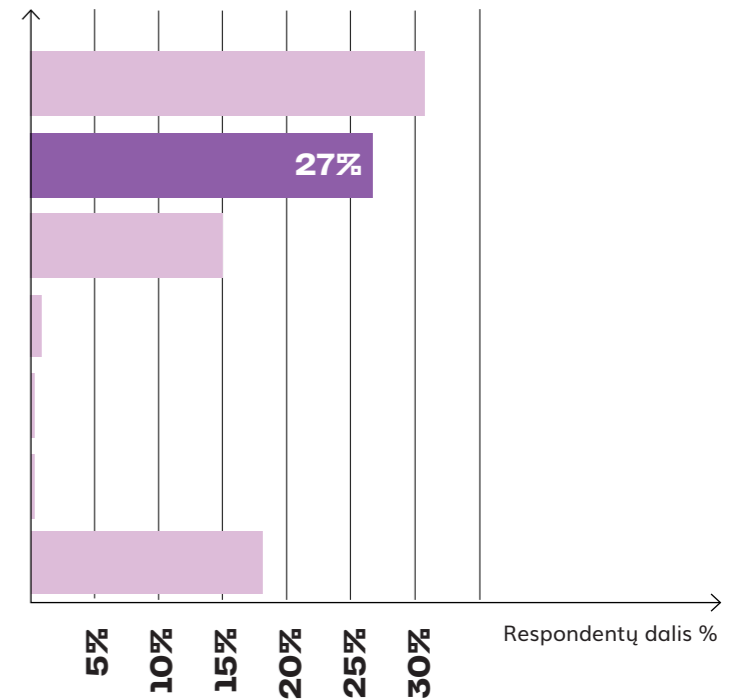
Dalyvauju kultūriniuose projektuose (pvz., vaidinu vietiniame teatre, prisidedu rengdamas šventes)

Tiesiog gyvenu šiame mieste, moku mokesčius, bendrauju su miestiečiais, palaikau švarą

Priklausau savo namo / kvartalo / rajono bendruomenei / tarybai

Niekur nedalyvauju

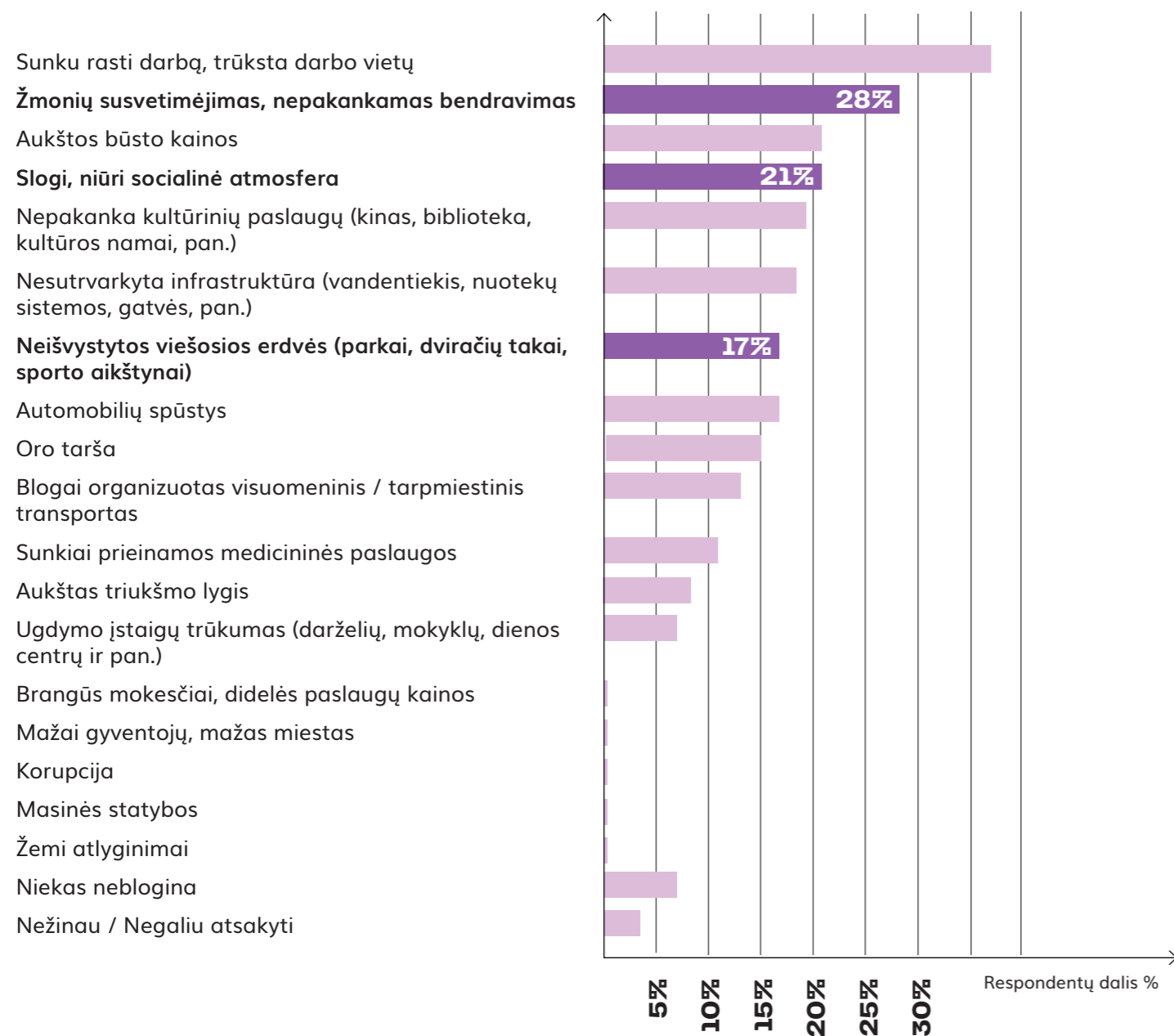
Nesijaučiu savo miesto / kaimo dalimi

1.2.6 LRBP esamos būklės analizė, sociologinė apklausa atlikta The Nielsen Company, imtis – 1600.

Nurodykite, prašom, 3 pagrindines priežastis, kurios Jūsų manymu labiausiai blogina gyvenimo kokybę Jūsų gyvenamoje vietoje.

1.2.7 LRBP esamos būklės analizė, sociologinė apklausa atlikta The Nielsen Company, imtis – 1600.

Išvados

Statistiniai duomenys rodo, kad visuomenei labiausiai rūpi jos artimos gyvenamosios aplinkos klausimai. Gyventojai pozityviai vertina savo dabartinį įsitraukimą į viešuosius gyvenamosios aplinkos reikalus ir planuoja tai daryti ateityje.

Visgi savivaldybių požiūris į visuomenės dalyvavimą, formuojant gyvenamąją aplinką, yra ribotas. Aktyvesnis savivaldos institucijų bendradarbiavimas su visuomene atneštų abipusės naudos – procesai būtų sklandesni tiek priimant sprendimus, tiek juos įgyvendinant.

1.2.8 Pleneras „Idėjų lysvė“ bendruomenės darže Pilaitėje, Vilniuje. Nuotr. Tado Botyriaus

„ Lietuvos gyventojai daugiausia domisi arčiausiai jų vykstančiais reikalais – kasdien sužinoti naujienas apie gyvenamosios vietovės reikalus, bendruomenės problemas rūpi 9–iems iš 10–ties: 21% respondentų tai labai svarbu, 70% – svarbu.

Ištrauka iš 2020m. Pilietinės galios indekso tyrimo

1.3 Visuomenės dalyvavimas strateginių dokumentų kontekste

Šiame skyriuje nagrinėjami visuomenės dalyvavimą miestų formavime reglamentuojantys, rekomenduojantys ir minintys strateginiai Europos Sąjungos (ES) ir nacionaliniai dokumentai. Taip pat analizuojamos šių dokumentų sąsajos bei rodikliai. Skyriaus išvadose pateikiama, kaip visuomenės dalyvavimas viešųjų erdvių formavime gali prisidėti prie įvairių strateginių tikslų įgyvendinimo.

Tarptautiniai dokumentai

Analizuojami 4 tarptautinio lygmens dokumentai: Europos kraštovaizdžio konvencija, Orhuso konvencija, Jungtinių Tautų darnaus vystymosi tikslai ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) rekomendacijos. Analizėje pateikiamos šių dokumentų sąsajos su visuomenės dalyvavimu miestų formavime bei aptariama kaip šios nuorodos įgyvendinamos Lietuvoje.

Europos kraštovaizdžio konvencija (2000 m.)

2000 m. pasirašytos Europos kraštovaizdžio konvencijos (Lietuvoje ratifikuota 2004 m., dar žinoma kaip Florencijos konvencija) tikslas – skatinti kraštovaizdžio apsaugą, tvarkymą ir planavimą bei organizuoti Europos bendradarbiavimą kraštovaizdžio klausimais.

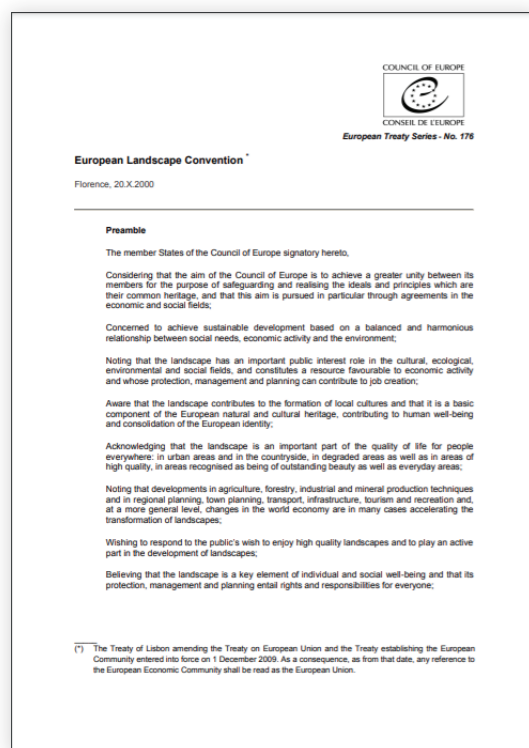
Ši konvencija išskirtinį dėmesį skyrė visuomenės dalyvavimui kraštovaizdžio valdyme ir apibrėžė gyventojų „teises ir pareigas aktyviai dalyvauti įgyjant žinių, priimant sprendimus ir gerinant vietų, kuriose jie gyvena, kokybę“ (Europos Kraštovaizdžio konvencija, 2012:40). Taip pat konvencijoje nurodoma, kad visuomenės dalyvavimas priimant sprendimus dėl kraštovaizdžio apsaugos, tvarkymo ir planavimo turėtų būti laikomas ne formalumu, o neatsiejama šių procesų dalimi. Konvenciją papildančiose įgyvendinimo gairėse patikslinama, kad „dalyvavimas laikomas priemone, padedančia stiprinti gyventojų tapatybę, leidžiančia geriau žmonėms suvokti save supančioje aplinkoje“ (Europos Kraštovaizdžio konvencija, 2012:46). Nurodoma, kad dalyvavimo metu kylantis prieštaravimas „turėtų būti laikomas praturtinimu ir galimybe patikrinti sukauptas žinias, tikslų ir veiksmų apibrėžtis“ (Europos Kraštovaizdžio konvencija, 2012:46), o pats visuomenės įtraukimas vyktų visais etapais – „nuo pradinio pažinimo etapo iki pat suderintų veiksmų įgyvendinimo“ (Europos Kraštovaizdžio konvencija, 2012:46). Lietuvoje už kraštovaizdžio konvencijos įgyvendinimą atsakinga Aplinkos ministerija. Prie įgyvendinimo taip pat prisideda Kultūros, Žemės ūkio, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos.

Orhuso konvencija (1998 m.)

1998 m. priimtos Jungtinių Tautų Europos Ekonominės Komisijos Konvencijos dėl teisės gauti informaciją apie aplinką, dalyvauti priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkos klausimais (Lietuvoje ratifikuota 2001 m., dar žinoma kaip Orhuso konvencija) tikslas – apsaugoti kiekvieno dabartinės ir būsimų kartų žmogaus teisę gyventi jo sveikatai ir gerovei palankioje aplinkoje, užtikrinant teisę gauti informaciją, teisę dalyvauti priimant sprendimus bei teisę kreiptis į teismus aplinkos klausimais. 2015 m. paskelbtos konvencijos įgyvendinimo gairės – Maastrichto rekomendacijos dėl efektyvaus visuomenės įtraukimo į sprendimų, susijusių su aplinka, priėmimą skatinimo. Šiose gairėse pateiktos rekomendacijos dėl Konvencijos 6, 7 ir 8 straipsnių įgyvendinimo. Visi šie straipsniai įteisina visuomenės dalyvavimą priimant sprendimus dėl veiklos aplinkoje, rengiant planus ir formuojant aplinkos politiką. Gairėse pateiktos rekomendacijos

institucijoms kaip rengti ir vykdyti dalyvavimo procedūras. Taip pat akcentuojama, kad visuomenei turi būti suteikta galimybė „dalyvauti sprendimų priėmimo procese nuo pat ankstyvųjų etapų, kai visos pasirinkimo galimybės yra atviros“ (Maastrichto rekomendacijos dėl efektyvaus visuomenės dalyvavimo priimant aplinkos klausimais skatinimo, n.d.: 11). Orhuso konvencija yra laikoma vienu pagrindinių tarptautinių dokumentų, užtikrinančių visuomenės ir institucijų bendradarbiavimą aplinkos klausimais.

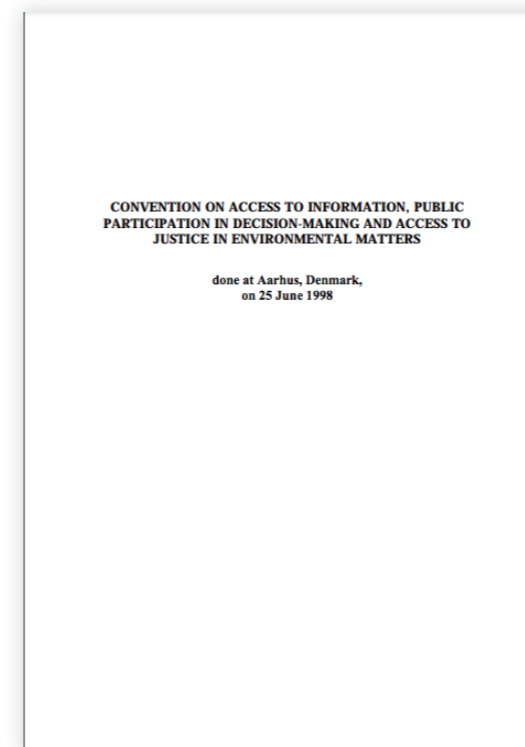
Lietuvoje už Konvencijos įgyvendinimą atsakinga Aplinkos ministerija, o dokumente nurodytą teisę dalyvauti priimant su aplinka susijusius sprendimus reglamentuoja 3 įstatymo lygmens teisės aktai ir 8 įgyvendinamieji teisės aktai. Šio projekto rėmuose aktualus ir vėliau nagrinėjamas teisės aktas, kuriuo įteisinama Konvencija – Visuomenės informavimo, konsultavimo ir dalyvavimo priimant sprendimus dėl teritorijų planavimo nuostatai.

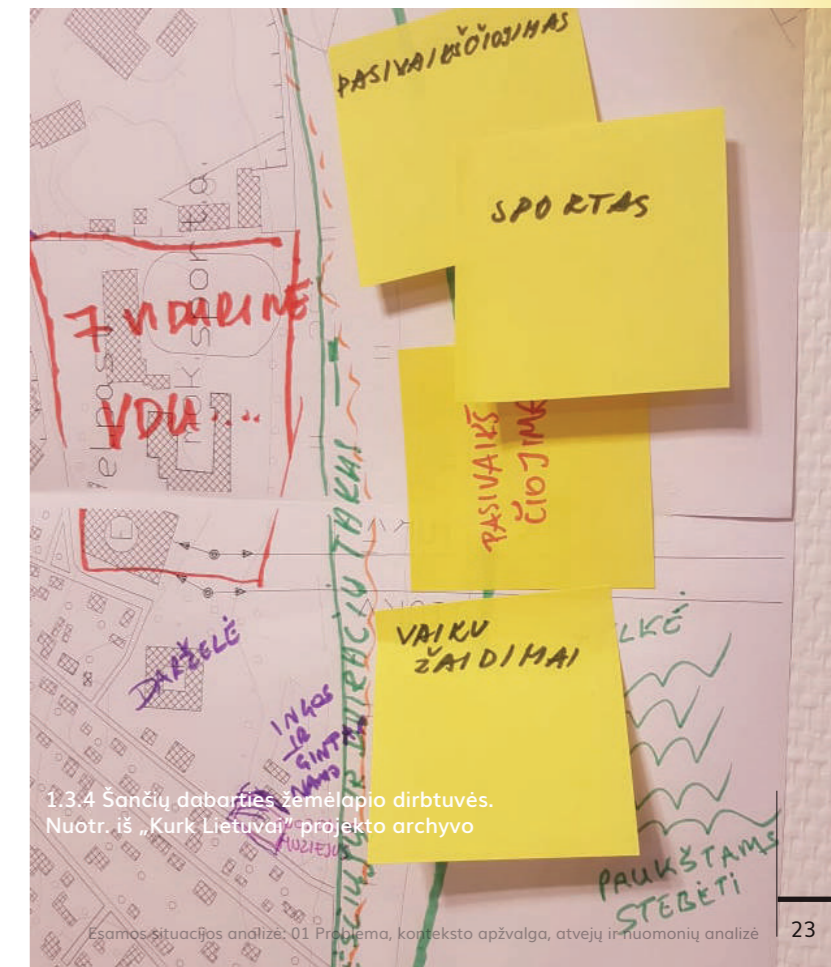
1.3.1 Europos kraštovaizdžio konvencija

1.3.2 Europos kraštovaizdžio konvencija

1.3.3 Konvencija dėl teisės gauti informaciją apie aplinką, dalyvauti priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkos klausimais

1.3.4 Šančių dabartinės žemėlapio dirbtuvės. Nuotr. iš „Kurk Lietuvai“ projekto archyvo

Jungtinių Tautų darnaus vystymosi tikslai

2015 m. Jungtinės Tautos priėmė dokumentą „Keiskime mūsų pasaulį: Darnaus vystymosi darbotvarkė iki 2030 metų“. Dokumente yra nustatyta 17 darnaus vystymosi tikslų (DVT) ir 169 smulkesni uždaviniai, kurie apima daugelį politikos sričių. Lietuvoje DVT ir jų uždaviniai yra integruojami į nacionalinę ir vietinę politiką, strateginius dokumentus. Išanalizavus DVT ir jų uždavinius matyti, kad visuomenės dalyvavimas miestų formavime susijęs su 11–liktu (Darnūs miestai ir bendruomenės) ir 16–liktu (Taika, teisingumas ir stiprios institucijos) tikslais. Šių tikslų uždaviniai ir numatyti tarptautiniai rodikliai bei jų atitikmenys Lietuvoje pateikiami 1.3.6 lentelėje. Remiantis DVT uždaviniais matyti, kad dalyvavimu grįstas sprendimų priėmimas ir įtrauki urbanizacija yra darnaus vystymosi požymiai. Prie DVT įgyvendinimo prisideda ir šie visuomenės dalyvavimo miesto teritorijų planavime bei kūrime svarbą akcentuojantys tarptautiniai susitarimai:

- Naujoji Leipcigo chartija (2020 m.);
- ES miestų darbotvarkė (Amsterdamas, 2016 m.);
- JT naujoji miestų darbotvarkė (2016 m.).

Minėtuose dokumentuose pažymima, kad visuomenei turėtų būti sudarytos sąlygos prisidėti prie sprendimų, kurie daro įtaką miestiečių kasdienybei, priėmimo. Skatinama išbandyti ir remti naujas, eksperimentines visuomenės dalyvavimo formas, kurios gali padėti derinti skirtingus interesus, rasti inovatyvius sprendimus ir kurti įtraukias miestų erdves. Visuomenės dalyvavimas matomas kaip žmogaus sukurtos aplinkos kokybės pamatas.

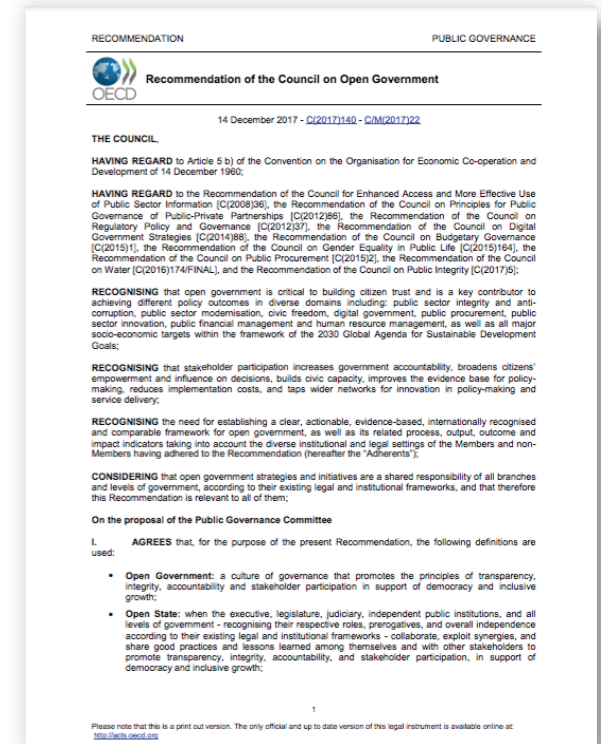
1.3.5 17 darnaus vystymosi tikslų

JT 17 darnaus vystymosi tikslų			Lietuvos rodiklių atitikmenys
Tikslai	Uždaviniai	Rodikliai	
	11.3 Iki 2030 metų didinti įtraukį ir darnią urbanizaciją bei visų dalyvavimu pagrįstą, kompleksinio ir darnaus gyvenviečių planavimo ir valdymo gebėjimus visose šalyse.	11.3.2 Miestų, kuriuose yra reguliariai ir demokratiškai veikiančių struktūrų, leidžiančių pilietinei visuomenei tiesiogiai dalyvauti miesto planavimo ir valdymo veikloje, dalis.	11.3.2 Gyventojų, kurie per paskutinius 12 mėnesių dalyvavo sprendžiant vietos viešuosius reikalus, dalis. Pagal VRM duomenis
	16.7 Užtikrinti atsakomųjų, įtraukį, pagrįstą visų dalyvavimu ir atstovaujiamųjų sprendimų priėmimą visais lygiais.	16.7.2 Gyventojų, manančių, kad sprendimų priėmimo procesas yra įtraukus ir lankstus, dalis pagal lytį, amžių, neįgalumo statusą ir gyventojų grupes.	16.7.2. Gyventojų, sutinkančių su teiginiu, kad jį, kaip gyventojų, nuomonę yra atsižvelgiama sprendžiant viešuosius gyvenamosios vietovės reikalus, dalis. Pagal VRM duomenis

1.3.6 Jungtinių tautų darnaus vystymosi tikslai ir rodikliai, susiję su visuomenės dalyvavimu miestų formavime bei jų atitikmenys Lietuvoje. Šaltinis: <https://osp.stat.gov.lt/nacionaliniai-darnaus-vystymosi-rodikliai>

EBPO rekomendacijos

2017 m. EBPO pateikė atviro valdymo rekomendacijas šalims narėms. Šis dokumentas susiejo dalyvavimu pagrįstą valdymą su JT darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimu. Siekdama padėti įgyvendinti šias rekomendacijas 2021 m. EBPO pristatė pirmąją pasaulyje išsamią pasitarimo procesų su visuomene teorijos ir praktikos analizę. Šios analizės tikslas – apibendrinti pasaulyje naudojamus pasitarimo su visuomene procesus, jų institucionalizavimo praktikas ir nurodyti sektinus pavyzdžius. Tyrimo metu nustatyta, kad pasaulyje šiuo metu stebima trečia visuomenės įtraukimo į politines institucijas banga (pirma stebėta 1986 m., antra – 2010 m.). Analizuoti visuomenės dalyvavimo procesai rodo, kad dažniausiai visuomenė yra įtraukiama į teritorijų planavimo ir sveikatos sritis, o piliečiai sėkmingai įsitraukia tiek į nacionalinės, tiek ir vietinės valdžios institucijų veiklą. Lietuvoje EBPO rekomendacijas dėl viešojo valdymo įgyvendina Atviros vyriausybės grupė (Vyriausybės kanceliarija). Grupė dirba ties valdžios ir visuomenės dialogo stiprinimu, atviros valstybės koncepcijos kūrimu Lietuvai, viešojo sektoriaus atvirumo kompetencijų stiprinimu ir metodiniu švietimu, visuomenės informavimu apie galimybes dalyvauti priimančiais sprendimus, įtraukios teisėkūros skatinimu, asmenų aptarnavimu ir aptarnavimo praktikos gerinimu institucijose.

1.3.7 EBPO rekomendacijos

1.3.8 Pleneras „Idėjų lysvė“ bendruomenės darže Pilaiteje, Vilniuje. Nuotr. Tado Botyriaus

Lietuvos strateginis kontekstas

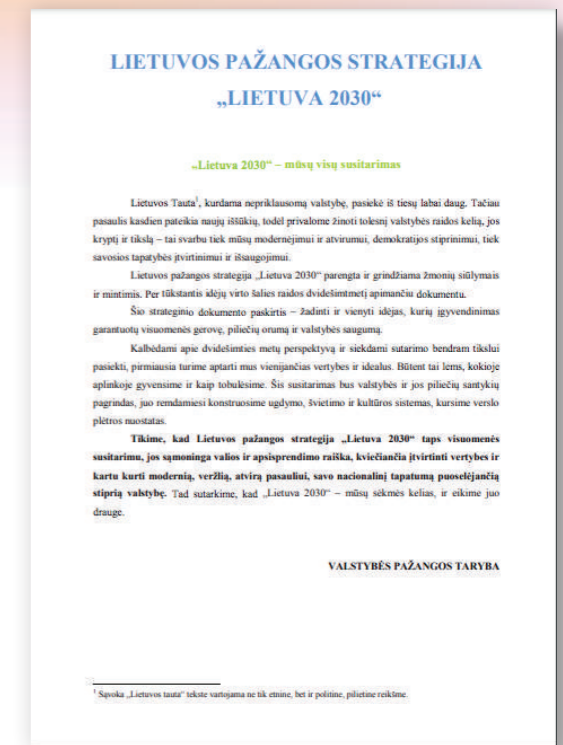
Lietuvoje galioja apie 200 įvairios trukmės strateginio planavimo dokumentų. Šiame skyriuje apžvelgiami 5 strateginiai dokumentai ir jų sąsajos su visuomenės dalyvavimu miestų formavime. Trys analizuojami dokumentai yra ilgalaikės trukmės (30 ir 10 metų), vienas vidutinės (4 metų) ir vienas – trumpalaikis (3 metų). Analizuojamų nacionalinių strateginių dokumentų sąsajos pateiktos 1.3.9 lentelėje.

1.3.9 Analizuotų nacionalinių strateginių dokumentų sąsajos. Parengta remiantis LR Vyriausybės „Planavimo dokumentų sistema“, 2021 m.

Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“

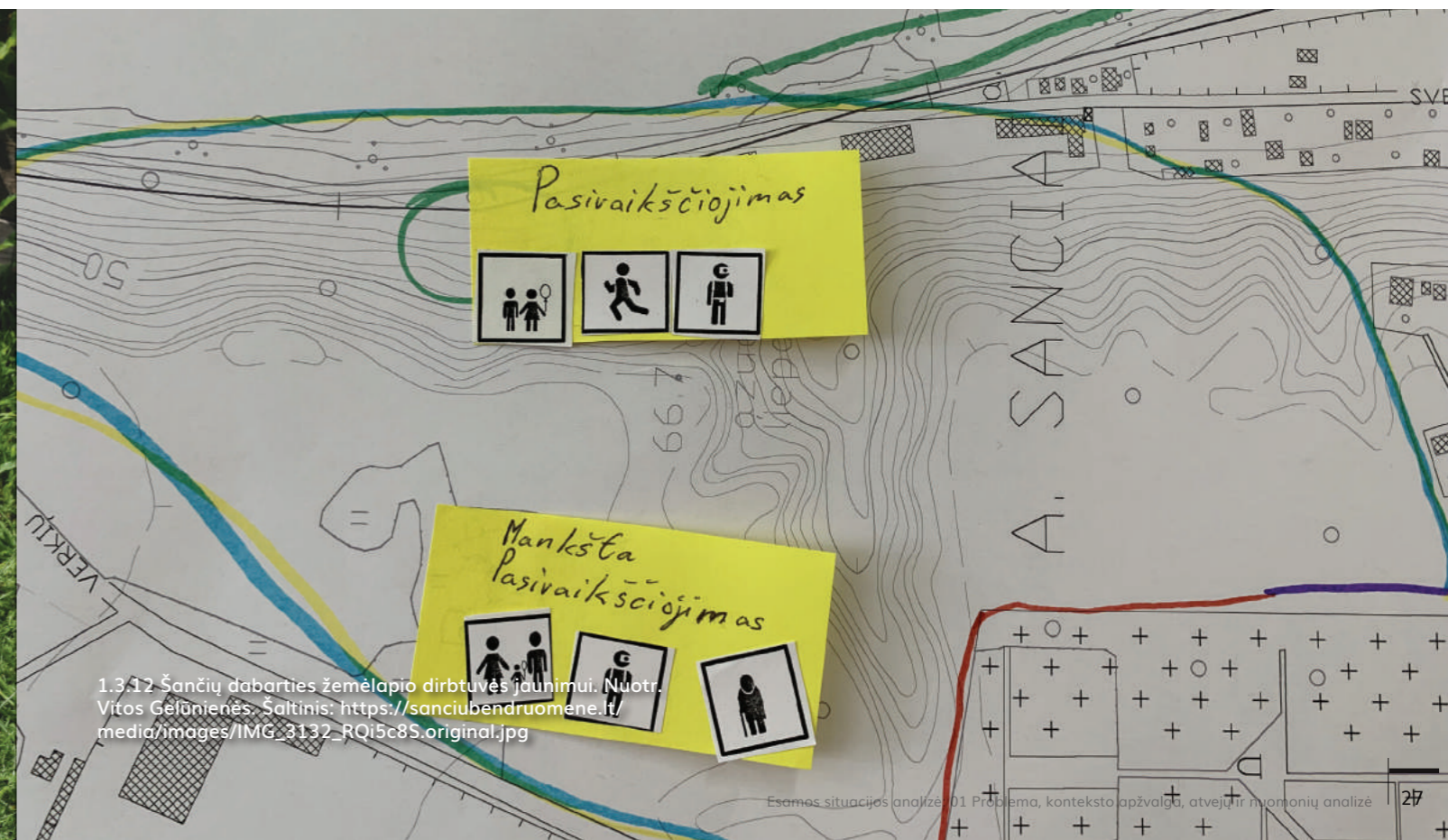
Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ (toliau – Strategija) – tai valstybės vizija ir raidos prioritetai bei jų įgyvendinimo kryptys iki 2030 metų. Išskiriamos trys esminės pažangos sritys – sumani visuomenė, sumani ekonomika ir sumanus valdymas. Visuomenės dalyvavimas miestų formavime siejasi su tikslu plėsti visuomenės dalyvavimą viešajame gyvenime ir perduoti jai vis daugiau galių ir atsakomybės savarankiškai veikti (5.9.1. Veikli visuomenė) („Lietuva 2030“, 2012:9). Dar daugiau, visuomenės įtraukimas formuojant miestus siejasi su sumanaus valdymo krypties pokyčių iniciatyvomis: sukurti visuomenės poreikių nustatymo mechanizmus ir užtikrinti konstruktyvų dialogą tarp visuomenės ir valdžios institucijų visais sprendimų priėmimo lygmenimis; skatinti susitarimus su vietos bendruomene (angl. *Citizen Charters*) dėl paslaugų teikimo mastų ir kokybės standartų („Lietuva 2030“, 2012:16). Minėtu sumanios visuomenės ir sumanaus valdymo pokyčių siekiama stebint numatytus rodiklius. Išvardintų siekių rodikliai, kurie taip pat siejasi su visuomenės dalyvavimo miestų formavime tema – pilietinės galios indeksas ir pasitikėjimo šalies institucijomis vertinimas (Valstybės pažangos strategija „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“, 2019).

1.3.11 Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“

1.3.10 Pleneras „Išdėjų lysvė“ bendruomenės darže Pilaiteje, Vilniuje. Nuotr. Tado Botyriaus

1.3.12 Šančių dabarties žemėlapiu dirbtuvės jaunimui. Nuotr. Vitos Gelūnienės. Šaltinis: https://sanciubendruomene.lt/media/images/IMG_3132_RQi5c8S.original.jpg

Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas

Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas (toliau–LRBP) nustato šalies teritorijos erdvinio vystymo kryptis, naudojimo ir apsaugos prioritetus (Lietuva 2030: bendrasis planas, 2020). 2021 m. patvirtinti bendrojo plano sprendiniai galioja iki 2030 metų, o koncepcija – iki 2050 metų. Rengiant LRBP atsižvelgta į 46 tarptautinius ir nacionalinius strateginius dokumentus, tarp kurių ir šioje analizėje minimi dokumentai: Valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030“, JT darnaus vystymosi tikslai, Europos kraštovaizdžio konvencija ir kiti.

LRBP koncepcija

Visuomenės dalyvavimas urbanizuotų vietovių formavime LRBP minimas apibrėžiant Lietuvos urbanistinės politikos kryptis (LRPB koncepcija, priedas nr. 5, 2019), nekilnojamo kultūros paveldo išsaugojimo ir įveiklinimo kryptis bei apibrėžiant, kaip turi būti formuojamas vietos ir regioninis identitetas (LRBP koncepcija, II alternatyva, 2019). Urbanistinės politikos kryptyse numatyta, kad:

- vietos bendruomenės užtikrina teritorijų vystymosi prioritetų atitiktį viešajam interesui (12 punktas);
- atnaujinant ar kuriant viešąsias ir žaliąsias erdves būtina įtraukti privatų sektorių ir pilietinę visuomenę (15.20 punktas);
- savivaldybės turi įgalinti vyr. architektus siekti visuomenės įtraukimo į teritorijų planavimo procesus (20.3 punktas) ir užtikrinti „kad būtų palaikomas suinteresuotų grupių, ypač bendruomeninių, pilietinės visuomenės, nevyriausybinių organizacijų

1.3.13 Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas: Sprendiniai

ir privataus sektoriaus veiksmingas ir teisėtumu grįstas dalyvavimas planuojant ir įgyvendinant urbanizuotas ir urbanizuojamas teritorijas (nuo pradinio etapo), nustatant tinkamus dalyvavimo mechanizmus ir įtraukiant visuomenės atstovus, ypač pažeidžiamiausias visuomenės grupes, užtikrinant, kad į jų poreikius būtų atsižvelgta”.

(LRBP koncepcija, priedas nr. 5, 2019).

LRBP koncepcijos 4 priedas pateikia bendrojo plano sąsajas su DVT. Siekis vystyti vietos identitetą kuriant stiprius ryšius tarp skirtingų sektorių, savivaldos ir vietinių bendruomenių nurodomas kaip 11–to DVT tikslo 11.3. uždavinio (iki 2030 metų didinti įtraukimą ir darnią urbanizaciją bei visų dalyvavimu pagrįsto, kompleksinio ir darnaus gyvenviečių planavimo ir valdymo gebėjimus visose šalyse), 11.3.2. rodiklio (gyventojų, kurie per paskutinius 12 mėnesių dalyvavo sprendžiant vietos viešuosius reikalus, dalis) įgyvendinimas (LRBP koncepcija, priedas nr. 4, 2019). Būtent šis DVT uždavinys yra matomas kaip vienas aktualiausių visuomenės dalyvavimo miestų formavimo kontekste. (20.12 punktas).

LRBP sprendiniai

LRBP sprendiniai yra 10 metų trukmės planavimo dokumentas, kuris įgyvendinamas:

1. detalizuojant sprendinius to paties ir žemesnio lygmens teritorijų planavimo dokumentuose;
2. rengiant sprendinių įgyvendinimo programas, numatančias investicines galimybes;
3. per nacionalinės plėtros programas, regioninės plėtros programas ir planus, kitus valstybės institucijų strateginius priemonių planus;
4. rengiant LRBP sprendinių įgyvendinimo programą, kurioje nustatomi jų įgyvendinimo terminai, priemonės ir finansavimo šaltiniai.

(Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas: sprendiniai, 2021)

LRBP sprendiniuose, kaip ir koncepcijoje, visuomenės įtraukimas akcentuojamas kaip vienas iš būdų išsaugoti, pritaikyti ir įveikinti kultūros paveldo išteklius (II skyrius, antrasis skirsnis „Viešosios paslaugos“) bei kurti vietos identitetą (III skyrius, pirmasis skirsnis „Identitetas – kultūra ir jos raiška“). Koncepcijoje visuomenės dalyvavimas miestų formavime plačiausiai aptariamas urbanistinės politikos gairėse, tačiau LRBP sprendiniuose visuomenės dalyvavimo kuriant viešąsias erdves svarba neatspindėta. LRBP Koncepcijoje (Urbanistinės politikos gairėse) gan konkrečiai nurodoma kaip ir kada turi būti organizuojamas visuomenės įtraukimas kuriant ar atnaujinant miestų viešąsias erdves, tačiau, remiantis LRBP sprendinių analize, koncepcijos įgyvendinimo priemonėse (LRBP sprendiniuose) šis siekis lieka neatspindėtas.

Nacionalinis pažangos planas

2021–2030 m. nacionalinis pažangos planas yra pagrindinis valstybės strateginis dokumentas. Plane numatyti tikslai keliami atsižvelgiant į kitas nacionalines (Aštuonioliktosios Vyriausybės programa, „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ ir kt.) ir tarptautines (Jungtinių Tautų Darnaus vystymosi darbotvarkė 2030, EBPO rekomendacijos ir kt.) strategijas ir sutartis. Plano įgyvendinimui numatoma investuoti apie 17,1 mlrd. eurų. Europos Sąjungos ir kitų tarptautinių finansinių investicijų dalis sudaro apie 85 proc. visų planuojamų investuoti lėšų („Mano Vyriausybė“, 2021).

Su visuomenės dalyvavimu viešųjų erdvių formavime siejasi plano 2–tas (didinti gyventojų socialinę gerovę ir įtrauktį, stiprinti sveikatą ir gerinti Lietuvos demografinę padėtį) ir 8–tas (didinti teisinės sistemos ir viešojo valdymo veiksmingumą) strateginis tikslas. 2–truoju tikslu siekiama didinti šalies socialinį kapitalą – socialinius ryšius, tinklus, tarpusavio pasitikėjimą ir pasitikėjimą institucijomis, aktyvumą ir pilietinį dalyvavimą. Socialinis kapitalas Lietuvoje

remiantis tarptautiniais vertinimais – išskirtinai menkas (pasaulio konkurencingumo indekso socialinio kapitalo vertinime Lietuva 2019 m. užėmė 89 vietą iš 141, pagal „Legatum“ klestėjimo indeksą 2020 m.– 156 iš 167). Vienas iš šio tikslo uždavinių – „sudaryti galimybes visuomenei įsitraukti ir aktyviai dalyvauti sprendžiant visuomenei aktualius klausimus“ (NPP, 2021) – siejasi su visuomenės dalyvavimu viešųjų erdvių formavime. Minėtu 8–tuoju strateginiu tikslu, tarp kitų prioritetų, siekiama didinti viešojo valdymo atvirumą, visuomenės įtraukimą į viešojo valdymo procesą. Su visuomenės dalyvavimu miestų formavime siejasi 8–to tikslo uždavinys „siekiant didesnio viešojo valdymo procesų atvirumo ir visai visuomenei naudingų sprendimų priėmimo, plačiau įtraukti pilietines organizacijas, sudaryti sąlygas gyventojams aktyviai dalyvauti viešojo valdymo procesuose ir daryti įtaką priimamiems sprendimams, įgalinti juos tai daryti“ (NPP, 2021). Su visuomenės dalyvavimu viešųjų erdvių formavime susiję NPP uždaviniai ir rodikliai nurodyti 1.3.14 lentelėje.

Reikšmingi NPP uždaviniai ir rodikliai

NPP tikslas ir jo uždavinys	Rodiklis Atsakinga institucija Duomenų šaltinis	Reikšmės		
		Pradinė	Siektina tarpinė (2025 m.)	Siektina galutinė (2030 m.)
<p>2 tikslas. Didinti gyventojų socialinę gerovę ir įtrauktį, stiprinti sveikatą ir gerinti Lietuvos demografinę padėtį.</p> <p>2.7 uždavinys. Stiprinti socialinio aktyvumo ir socialinės atsakomybės nuostatas visuomenėje bei bendruomeniškumą.</p>	<p>2.7.3. Pilietinės galios indeksas</p> <p>SADM</p> <p>Pilietinės visuomenės institutas</p>	39.7 (2019 m.)	45	53
<p>8 tikslas. Didinti teisinės sistemos ir viešojo valdymo veiksmingumą.</p> <p>8.4 uždavinys. Tobulinti viešojo valdymo sistemą, didinti jos efektyvumą ir atvirumą.</p>	<p>8.4.2. Gyventojų, per paskutinius 12 mėnesių dalyvavusių sprendžiant viešuosius vietos reikalus, dalis</p> <p>VRM</p> <p>Gyventojų pasitikėjimo valstybės ir savivaldybių institucijomis ir įstaigomis ir aptarnavimo kokybės vertinimas</p>	38 (2020 m.)	40	45

1.3.14 Visuomenės dalyvavimui viešųjų erdvių formavime reikšmingi NPP uždaviniai ir rodikliai. Parengta remiantis 2021–2030 metų nacionalinio pažangos plano 1 priedu: Strateginių tikslų, pažangos uždavinių ir poveikio rodiklių sąrašas.

18–liktosios Vyriausybės programa

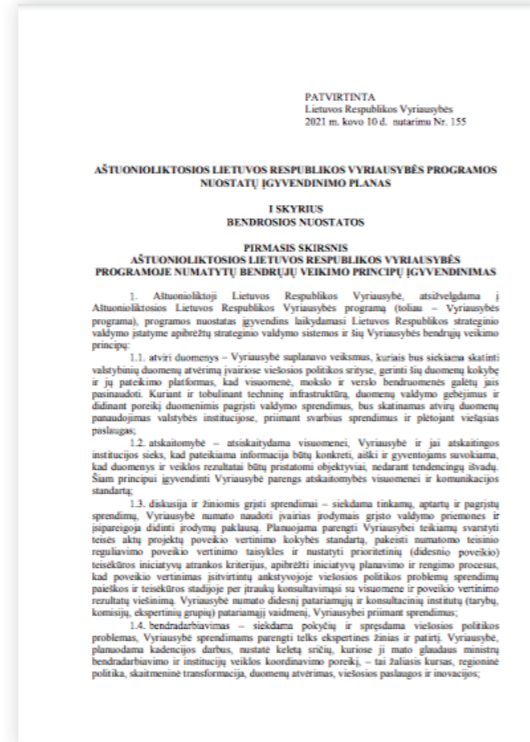
Vyriausybės programa yra vidutinės trukmės strateginis dokumentas. 18–liktosios Vyriausybės programa buvo patvirtinta 2020 m. gruodžio mėn. Programą sudaro įžanga, veikimo principai, 12–lika misijų, jų pagrindimai ir sėkmės rodikliai bei prioritetiniai projektai. Vyriausybės programa rengiama atsižvelgiant į ilgą trukmės strateginius dokumentus – šioje analizėje jau aptartus „Lietuva 2030“, LRBP ir NPP.

Su visuomenės dalyvavimu miestų formavime susijęs prioritetinis projektas „Tvarūs ir pasiekiami miestai“. Šio projekto 157.4. punktą nurodo, kad „Gyventojai taps savo gyvenamosios vietos savininkais, jiems perduosime daugiau nuosavybės ir teisių spręsti žaliųjų erdvių, vaikų žaidimų aikštelių, automobilių stovėjimo vietų klausimus.“ (Lietuvos Respublikos Seimas, 2020). Šis siekis siejasi su ilgą trukmės strateginiuose dokumentuose numatytais siekiais: stiprinti socialinį aktyvumą bendruomenėje ir didinti viešojo valdymo atvirumą (NPP), įtraukti visuomenę kuriant viešąsias erdves (LRBP), skatinti susitarimus su vietos bendruomene („Lietuva 2030“) ir pan.

Vis dėlto, analizuojant Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo planą pasigendama aiškių priemonių, kuriomis numatoma suteikti gyventojams minėtas teises sprendžiant žaliųjų erdvių, vaikų žaidimų aikštelių, automobilių stovėjimo vietų klausimus. Su šia nuostata gali būti siejami Aplinkos ministerijai skirti tikslai:

- „Parengti teisės aktų pakeitimus, suteikiančius savivaldybėms teisę rengti kokybinius savivaldybių vystymosi planus, kuriuose būtų nustatytos tvarių miestų vystymosi gairės dėl gyvenamosios aplinkos kokybės gerinimo, želdynų gausinimo, darnaus judumo, atsakingo ir tvaraus vartojimo skatinimo, atliekų, oro, vandens, garso taršos ir poveikio klimato kaitai mažinimo“ (6.2.12).
- „Įstatymais reglamentuoti daugiabučių namų bendrosios dalinės nuosavybės valdymo procedūras: siekiant efektyvesnio ir skaidresnio pastatų valdymo ir priežiūros, skatinti centralizuotus paslaugų ir darbų pirkimus, diegti skaitmenizuotus daugiabučių namų valdymo principus ir priemones, sukurti daugiabučių namų administratorių vertinimo sistemą, taip pat sudaryti sąlygas butų ir kitų patalpų savininkams balsuoti elektroninio ryšio priemonėmis priimant sprendimus bendrosios nuosavybės klausimais“ (6.2.18).

(Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo planas, 2021)

1.3.15 18–tosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo planas

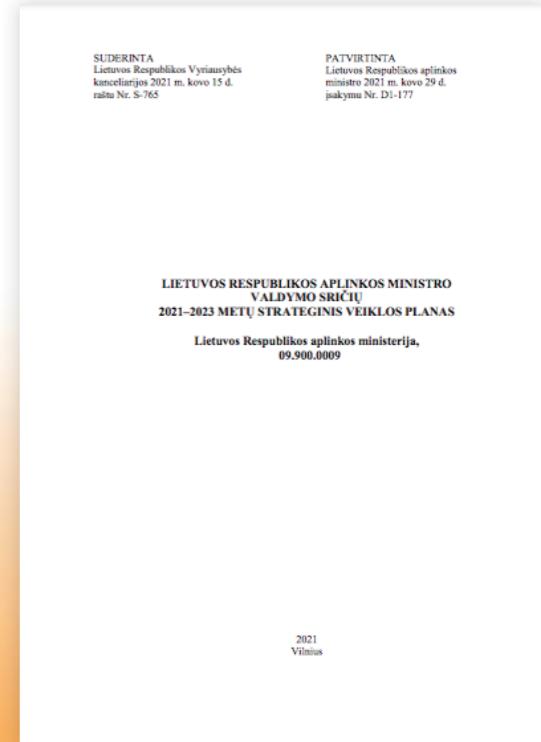
Apibendrinant, galime teigti, kad nors Vyriausybės programoje ir yra numatoma suteikti daugiau galimybių gyventojams spręsti miestų formavimo klausimus, Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plane konkrečių priemonių šiam tikslui įgyvendinti nenumatyta. Siekis įtraukti visuomenę į sprendimų priėmimą formuojant miestų viešąsias erdves siejasi su minėtais ilgą trukmės strateginiais dokumentais (LRBP, NPP, „Lietuva 2030“ ir kt.), tačiau planuose, kuriuose numatomos konkrečios priemonės, kaip ši vizija bus įgyvendinama, visuomenės dalyvavimas miestų formavime nėra minimas.

Aplinkos ministerijos strateginis veiklos planas

Aplinkos ministerijos strateginis veiklos planas yra trumpas trukmės strateginis dokumentas, kurį rengia pati Aplinkos ministerija. Šiame dokumente numatomi prioritetiniai darbai, kuriais įgyvendinama priimta Vyriausybės programa.

Vyriausybės programos punktas, kuriame siekiama, kad gyventojai turėtų daugiau teisių sprendžiant vietos reikalus („Tvarūs ir pasiekiami miestai“, 157.4 punktą), siejasi su Aplinkos ministerijos veiklos plano, 3 strateginio tikslo (Užtikrinti darnaus vystymosi principus atitinkantį teritorijų planavimo, statybos ir būsto plėtros procesų, statinių naudojimo ir priežiūros valstybinį reguliavimą), 03–37 programos (Teritorijų planavimo, statybos ir būsto politikos įgyvendinimas) 2 tikslo 1 uždaviniu: „Gerinti teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros kokybę, didinti teritorijų planavimo ir statybos procesų skaidrumą ir atvirumą, skatinti aktyvesnį visuomenės įsitraukimą į aplinkos formavimo procesus bei teikti fiziniams ir juridiniams asmenims metodinę pagalbą teritorijų planavimo ir statybos srityse.“ (Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerija, 2021). Šio tikslo vienas iš vertinimo kriterijų – gyventojų, nurodžiusių, kad yra informuoti apie teritorijų planavimo ir statybos procesus, dalis.

Vis dėlto, remiantis Tarptautinės visuomenės dalyvavimo asociacijos (angl. *International Association for Public Participation*) sudaryta dalyvavimo kokybinių lygmenų skale, visuomenės informavimas ir įtraukimas yra skirtingo visuomenės įsitraukimo lygmens reikalaujantys procesai. Todėl, „ankstyvesnis visuomenės įsitraukimas“ negali būti matuojamas remiantis rodikliu, kuris nurodo informavimą.

1.3.16 Lietuvos Respublikos Aplinkos ministro valdymo sričių 2021–2023 metų strateginis veiklos planas

Strateginių dokumentų sąsajos

Dokumentai	Tikslai ir jų rodikliai	Atitinka šiuos dokumentus
<p>LR Aplinkos ministro valdymo sričių 2021–2023 m. strateginis veiklos planas</p> <p>03–27 tikslas – skatinti aktyvesnį visuomenės įsitraukimą į aplinkos formavimo procesus.</p>	<p>Gyventojų, nurodžiusių, kad yra informuoti apie teritorijų planavimo ir statybos procesus dalis procentais:</p> <p>Dabartinė reikšmė: 2020 – 60% Siektina reikšmė: 2023 – 66%</p> <p>Šaltinis: VTPSI</p>	<p>EBPO rekomendacijos (atviras viešasis valdymas)</p>
<p>NPP 2–as tikslas</p> <p>Didinti gyventojų socialinę gerovę ir įtrauktį, stiprinti sveikatą ir gerinti Lietuvos demografinę padėtį.</p> <p>2.7 uždavinys</p> <p>Stiprinti socialinio aktyvumo ir socialinės atsakomybės nuostatas visuomenėje bei bendruomeniškumą.</p>	<p>Pilietinės galios indeksas balais iš 100:</p> <p>Dabartinė reikšmė: 2020 – 41,3 Siektina reikšmė: 2030 – 53</p> <p>Šaltinis: Pilietinės visuomenės institutas, 2020</p>	<p>Lietuva 2030: Sumani visuomenė</p>
<p>NPP 8–tas tikslas</p> <p>Didinti teisinės sistemos ir viešojo valdymo veiksmingumą.</p> <p>8.4 uždavinys</p> <p>Tobulinti viešojo valdymo sistemą, didinti jos efektyvumą ir atvirumą.</p>	<p>Gyventojų, per paskutinius metus dalyvavusių sprendžiant viešuosius vietinius reikalus, dalis procentais:</p> <p>Dabartinė reikšmė: 2019 – 37% Siektina reikšmė: 2030 – 45%</p> <p>Šaltinis: VRM</p>	<p>DVT 11: 11.3.2</p> <p>Lietuva 2030: Sumanus valdymas</p> <p>LRBP koncepcija: vietos ir regiono identitetas</p>

1.3.17 Strateginių dokumentų ir planų rodiklių sąsajos

Išvados

Šiame skyriuje aptartos 4 tarptautinių ir 5 nacionalinių strateginių dokumentų sąsajos su visuomenės dalyvavimu miestų formavime. Visuose iš jų rastos nuorodos į tai, kad valdžios institucijos turi sudaryti visuomenei sąlygas prisidėti prie sprendimų priėmimo. Apžvelgtuose tarptautiniuose dokumentuose ir nacionalinėse ilgos trukmės strategijose valdžios institucijos raginamos tapti atviromis ir ieškoti naujų dialogo su visuomene būdų. Taip pat raginama piliečiams, nevyriausybinėms organizacijoms ir kitoms visuomeninėms grupėms suteikti visas dalyvavimui sprendimų priėmimo reikiamas žinias ir pagalbą. Kadangi apžvelgti ilgalaikiai strateginiai dokumentai nurodo vizijas ir kryptis plačiąja prasme, juose nėra tikslų nurodymų, kokiomis priemonėmis ar kokiose srityse turėtų vykti visuomenės dalyvavimas. Labiausiai su visuomenės dalyvavimu viešųjų erdvių formavime yra susijęs DVT 11–to tikslo, 11.3. uždavinys (iki 2030 metų didinti įtrauktį ir darnią urbanizaciją bei visų dalyvavimu pagrįsto, kompleksinio ir darnaus gyvenviečių planavimo ir valdymo gebėjimus visose šalyse) bei su šiuo uždaviniu siejamos LRBP koncepcijos siekiai vystyti vietos ir regiono identitetą įtraukiant suinteresuotą visuomenę. Taip pat, visuomenės įtraukimas kuriant ar atnaujinant viešąsias erdves detaliam aprašytas LRBP koncepcijos urbanistinės politikos gairėse.

Galima teigti, kad visi aptarti strateginiai dokumentai yra tarpusavyje susiję. Orhuso ir Europos kraštovaizdžio konvencijos yra integruotos į nacionalinius teisės aktus, o tarptautiniai strateginiai dokumentai (DVT ir EBPO rekomendacijos) informavo naują LRBP.

Vis dėlto, analizuojant vidutinės trukmės ir trumpalaikius planus, kurių tikslas – numatyti priemones ilgalaikių tikslų ir vizijų įgyvendinimui, pasigendama konkrečių uždavinių ir rodiklių, kuriais būtų gerinama visuomenės dalyvavimo miestų formavime kokybė. Pavyzdžiui, 18–liktosios Vyriausybės programoje numatyta suteikti gyventojams daugiau teisių spręsti gyvenamos vietos viešųjų erdvių klausimus, tačiau Vyriausybės programos nuostatų plane šiam siekiui priemonių nenumatyta. Panašią situaciją galima įžvelgti ir LRBP koncepcijoje su LRBP sprendiniais. Trumpai tariant, visuomenės dalyvavimas miestų formavime plačiai aptariamas ilgos trukmės strateginiuose dokumentuose, kurie numato ilgalaikes vizijas. Vis dėlto, rengiant planus šioms vizijoms įgyvendinti visuomenės dalyvavimas miestų formavime į priemones ir uždavinius neperkeliamas.

Aptartų strateginių dokumentų rodikliai, kuriems visuomenės dalyvavimas viešųjų erdvių formavime galėtų padaryti teigiamą įtaką, ir šių rodiklių sąsajos yra pateiktos 1.3.17 lentelėje.

1.3.18 Pleneras „Išėjus į lydvė“ bendruomenės darže Pilaitėje, Vilniuje. Nuotr. Tado Botyriaus

„**Reikėtų, kad savivaldybė, visuomenė ir architektai suprastų, jog visi sėdime toje pačioje valtyje.**“

Daiva Gasiūnienė, Anykščių miesto savivaldybės vyr. architektė

1.4 Teisės aktų apžvalga ir vertinimas

Teritorijų planavimo įstatymas

Tai vienintelis įstatymas, kuriame nurodytas viešosios erdvės apibrėžimas: „gyvenamosios vietovės urbanizuotos teritorijos erdvinės struktūros elementas, skirtas visuomenės bendriesiems interesams“. (Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymas, 1996)

Šeštasis skirsnis „Teritorijų planavimo viešumas“ (31–38 straipsniai) nurodo, kad teritorijų planavimas yra viešas. Suinteresuota visuomenė gali aktyviai dalyvauti šiose viešinio procedūrose: gauti informaciją, susipažinti su parengtais dokumentais, konsultuoti (tik rengiant valstybės lygmens teritorijų planavimo dokumentus), teikti pasiūlymus ir dalyvauti viešajame svarstyme. Viešas svarstymas organizuojamas parengus savivaldybės ar vietovės lygmens teritorijų planavimo dokumentus. Viešo svarstymo metu planavimo organizatorius aptaria gautus pasiūlymus, galimas naujas pataisas ir paaiškina, kodėl ir kokie pasiūlymai yra nepriimtini.

Statybos įstatymas

Šis įstatymas nurodo, kad savivalda privalo informuoti visuomenę apie numatomą visuomenei svarbių statinių projektavimą ir visuomenės dalyvavimą svarstant statinių projektinius pasiūlymus (37 straipsnis). Visuomenei svarbių statinių sąrašas pateiktas statybos technikos reglamente „Statinio projektavimas, projekto ekspertizė“.

Įstatyme nurodyta, kad statinys – tai nekilnojamas daiktas (pastatas arba inžinerinis statinys), turintis laikančiąsias konstrukcijas, kurios visos (ar jų dalis) sumontuotos statybos vietoje atliekant statybos darbus. Pagal šį apibrėžimą viešoji erdvė nėra statinys.

Kadangi viešoji erdvė nėra statinys, viešosios erdvės projektams (gatvių, skverų, parkų ir pan.) taikomi objekto erdvei artimiausi reglamentuoti statinio tipai: gatvė, inžinerinių statinių rinkinys, atskiras želdynas, priklausomasis želdynas ir pan. Priklausomai nuo to, prie kokio statinio pririšama viešoji erdvė, tokie ir tą statinio tipą reglamentuojantys viešinimo, kokybės bei kiti reikalavimai.

STR 1.04.04:2017 „Statinio projektavimas, projekto ekspertizė“

Statybos techninis reglamentas 1.04.04:2017 „Statinio projektavimas, projekto ekspertizė“ (2016) (toliau STR) nustato visuomenei svarbių statinių sąrašą (5 priedas) bei informavimo ir visuomenės dalyvavimo svarstant projektinius pasiūlymus tvarką (VIII skyrius).

Pagal reglamentą, statytojas teikia savivaldybei prašymą informuoti visuomenę apie parengtus statinių projektinius pasiūlymus, kai numato rengti statinio projektą – būtent nuo šio etapo pradedamas visuomenės įtraukimas.

Pažymėtina, kad visuomenei svarbių statinių sąraše nėra tokio objekto kaip viešoji erdvė, parkas, skveras ar pan., tačiau yra gatvės (Susisiekimo komunikacijos: 8.2. Gatvės: naujos ir rekonstruojamos A, B, C ir D kategorijų gatvės miesto ar kaimo gyvenamosiose vietovėse).

Architektūros įstatymas

Šis įstatymas nustato architektų rengimo, kvalifikacijos ir veiklos reikalavimus, teises, pareigas bei veiklos rezultatams taikomus kokybės reikalavimus. 13 straipsnis nurodo kad architektūrinio, urbanistinio, valstybinio ar viešojo intereso požiūriu reikšmingų objektų projektams organizuojami architektūriniai konkursai. Tarp šių objektų yra ir teritorijų planavimo dokumentai (pavyzdžiui, miestų bendrieji planai). Aplinkos ministerija išduodama teritorijų planavimo sąlygas, vadovaudamasi Architektūros įstatymo 13 str. prašo savivaldybių nusimatyti architektūrinių požiūriu svarbius objektus ir juos nurodyti savivaldybės bendrajame plane. Taigi, tvirtinant miesto bendrąjį planą, jau turi būti numatytos erdvės, kurioms atnaujinti ar įrengti privalės būti organizuojamas architektūros konkursas.

Iš kitos pusės, kaip teigia dr. D. Veličkaitė, „nei viešųjų erdvių, nei aikščių ar skverų nėra tarp reglamentuose apibrėžtų statybos objektų – viešosios erdvės paprastai projektuojamos arba kaip gatvės, arba tiesiog kaip nesudėtingų inžinerinių statinių rinkiniai, kurių projektams <...> ne tik architektūriniai konkursai, bet ir pati architektūrinė dalis nėra privaloma.“ (Veličkaitė, 2019: 69).

Regioninių architektūros tarybų nuostatai

Lietuvos architektų rūmų priimti regioninių architektūros tarybų (toliau – RAT) nuostatai reglamentuoja RAT darbo tvarką ir narių atšaukimo teisę. Pagrindinė tarybų funkcija – vertinti architektūros, teritorijų planavimo, nekilnojamojo architektūrinio ir urbanistinio paveldo ir kitų su architektūra susijusių objektų kokybę. Tarybos teikia kokybės vertinimą tiek valdžios institucijoms, tiek ir suinteresuotiems asmenims.

Remiantis 73 straipsniu, „<...> dalis RAT veiklos kaštų gali būti padengta lėšomis iš Lietuvos architektų rūmų biudžeto, ginant architektūros kokybę ir kitus visuomenės interesus, kai:

- 73.1. nagrinėjamas ginčas teisme dėl viešojo intereso gynimo;
- 73.2. paklausimą pateikusioms vietos bendruomenėms;
- 73.3. paklausimą pateikusiems Rūmų nariams.“

Lietuvos architektų rūmų taryba, (2017)

Pagal šias nuostatas visuomenės nariai gali ginti savo interesus kreipdamiesi į RAT projekto ekspertinio vertinimo ir nepriklausomų išvadų, tačiau išvados yra tik rekomendacinio pobūdžio ir įgyvendinti neprivalomos.

Savivaldos įstatymas

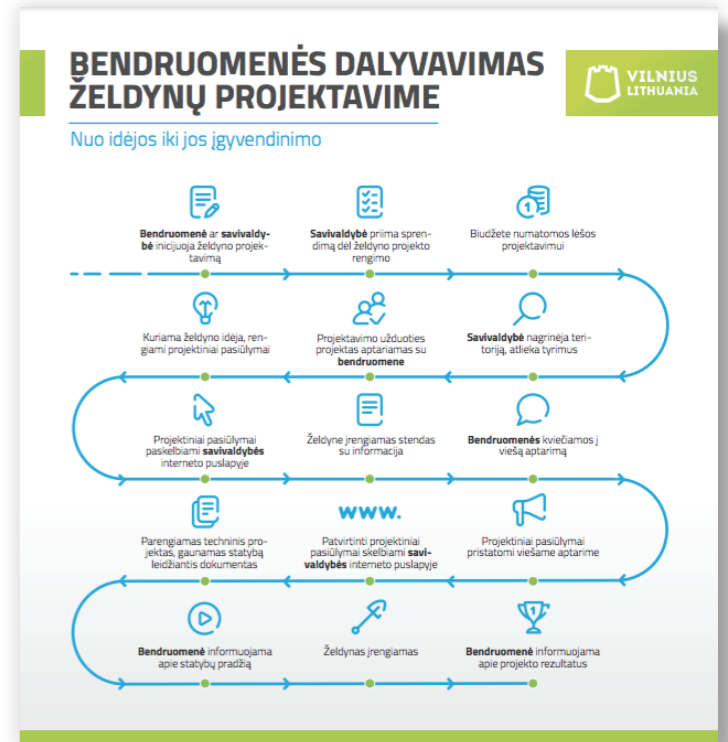
Devintasis Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo (1995) skirsnis nustato vietos gyventojų dalyvavimo taisykles tvarkant viešuosius savivaldybės reikalus. Remiantis 36 straipsniu, savivaldybė turi sudaryti sąlygas vietos gyventojams dalyvauti tvarkant viešuosius savivaldybės reikalus:

1. informuodama vietos gyventojus;
2. konsultuodamasi su vietos gyventojais;
3. vertindama ir viešindama konsultavimosi su vietos gyventojais rezultatus;
4. įtraukdama vietos gyventojus į sprendimų priėmimą.

Remiantis 6 straipsniu, viena iš savivaldybės funkcijų – specialiųjų architektūros reikalavimų nustatymas ir statybą leidžiančių dokumentų išdavimas įstatymų nustatyta tvarka. Taip pat, 29 straipsnio 8 punkto antra dalis nurodo, kad savivaldybės administracijos direktorius, tiesiogiai įgyvendindamas įstatymus, gali leisti įsakymus, privalomus savivaldybės administracijos struktūriniams padaliniais, seniūnijoms, gyventojams ir kitiems savivaldybės teritorijoje esantiems subjektams. Šiuo pagrindu Vilniaus miesto savivaldybė 2018 m. pasitvirtino atskirųjų želdynų projektų, rengiamų savivaldybės ir valstybinės žemės sklypuose, viešinimo tvarkos aprašą. Šis aprašas analizuojamas kaip geroji savalaikio visuomenės įtraukimo į viešųjų erdvių formavimą praktika.

Vilniaus miesto savivaldybės atskirųjų želdynų projektų, rengiamų savivaldybės ir valstybinės žemės sklypuose, viešinimo tvarkos aprašas

Šis aprašas papildo statybos techniniame reglamente STR 1.04.04:2017 „Statinio projektavimas, projekto ekspertizė“ nustatytą projektinių pasiūlymų viešinimo tvarką. Remiantis aprašo II skyriaus 7 ir 9 dalimis, statytojas, prieš pradėdamas projektinių pasiūlymų rengimą, įgaliojamas įvertinti projektuojamos teritorijos esamą padėtį – įvertinti galiojančius planavimo dokumentus, atlikti želdinių inventorizaciją, parengti topografinį planą, atlikti želdyno kraštovaizdžio, istorinius ar kitus tyrimus, o jei keičiamas esamas centrinis ar rajoninis želdynas, atlikti apklausą apie susiformavusius želdyno naudojimo įpročius. Esamos padėties įvertinimo rezultatai ir užduoties projektas aptariamas su vietos bendruomene savivaldybės inicijuojamame susirinkime. Remiantis su vietos bendruomene aptarta ir patvirtinta užduotimi vėliau rengiami projektiniai pasiūlymai, kurie vėl viešinami pagal bendrąją STR tvarką.

1.4.1 Vilniaus miesto bendruomenės dalyvavimo želdynų projektavime schema. Šaltinis: <https://vilnius.lt/lt/savivaldybe/miesto-pletra/zeldynai/>

Želdynų įstatymas

Remiantis 2021-11-01 įsigaliojusia Lietuvos Respublikos želdynų įstatymo redakcija ir jos 19-tu straipsniu, prieš pradėdant planuoti, projektuoti ir įgyvendinti viešųjų želdynų projektus turi būti išsiaiškinti visuomenės poreikiai – šis reikalavimas galioja viešiesiems atskiriesiems ir priklausomiesiems želdynams, taip pat privačioje žemėje esantiems želdynams, dėl kurių lankymo tarp savivaldybės ir savininko sudaryta sutartis.

Želdynai, kurie yra planuojami remiantis teritorijų planavimo dokumentais, viešini remiantis Teritorijų planavimo įstatyme ir nuostatuose surašyta tvarka.

Viešieji priklausomieji želdynai rengiant statybos projektus viešinami Statybos įstatyme numatyta tvarka. Viešieji atskirieji želdynai projektuojami informuojant visuomenę likus ne mažiau kaip 10 darbo dienų iki šio projekto parengiamojo etapo pradžios dienos. Pastabos ir pasiūlymai dėl numatomų viešojo atskirojo želdyno projektavimo darbų teikiami viso projektavimo proceso metu iki viešo svarstymo su suinteresuota visuomene pabaigos. (Lietuvos Respublikos želdynų įstatymas, 2008)

Žemės nuosavybės forma	Savivaldybės / valstybinė	Savivaldybės / valstybinė	Privati
Finansavimo šaltinis / užsakovas	Savivaldybės	Privatus	Privatus
Viešos erdvės	ATSIKIRIEJI ŽELDYNAI		
	<ul style="list-style-type: none"> Parkai Skverai Miesto sodai Žaliosios jungtys Aikštės Gatvės 	<ul style="list-style-type: none"> Gyvenamieji pastatai / teritorijos Komercinės paskirties pastatai / teritorijos 	<ul style="list-style-type: none"> Gyvenamieji pastatai / teritorijos Komercinės paskirties pastatai / teritorijos
Uždaros, visuomenei laisvai neprieinamos erdvės	PRIKLAUSOMIEJI ŽELDYNAI		
	<ul style="list-style-type: none"> Mokyklos Darželiai Sporto objektai Bendruomenių namai Infrastruktūros objektai Civilinių paslaugų objektai Gydymo paslaugų objektai Kita... 	<ul style="list-style-type: none"> Gyvenamieji pastatai / teritorijos Komercinės paskirties pastatai / teritorijos Gamybinės paskirties teritorijos Kita... 	<ul style="list-style-type: none"> Pramonė Gamyba Sandėliavimas Infrastruktūra Kita...

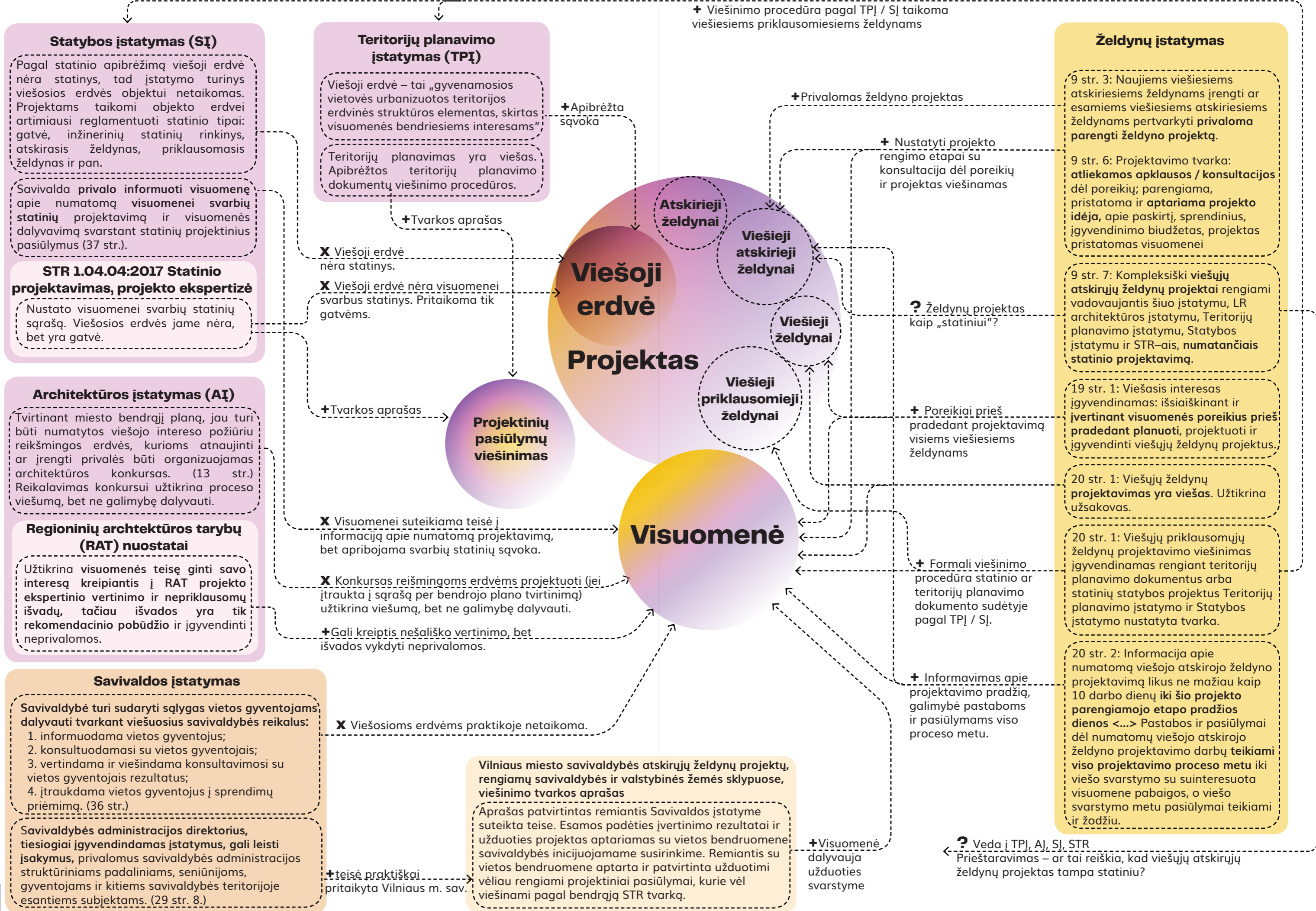
1.4.2 Želdynų įstatymo taikymo apimtis

1.4.3 Projekto „Žaliojantys Šilainiai“ dirbtuvės Kaune. Nuotr. Gabrielės Janilionytės

„**Idealiu atveju visose institucijose turėtų būti visuomenės įtraukimo skyriai arba viešųjų konsultacijų koordinatoriai.**“

Ieva Česnulaitytė, politikos analitikė
Ekonominio bendradarbiavimo ir politikos organizacijoje

Statybos įstatymas (SI)

Pagal statinio apibrėžimą viešoji erdvė nėra statinys, tad įstatymo turinys viešosios erdvės objektui netaikomas. Projektams taikomi objekto erdvei artimiausi reglamentuoti statinio tipai: gatvė, inžinerinių statinių rinkinys, atskiras želdynas, priklausomasis želdynas ir pan.

Savivalda privalo informuoti visuomenę apie numatomą visuomenei svarbių statinių projektavimą ir visuomenės dalyvavimą svarstant statinių projektinius pasiūlymus (37 str.).

STR 1.04.04:2017 Statinio projektavimas, projekto ekspertizė

Nustato visuomenei svarbių statinių sąrašą. Viešosios erdvės jame nėra, bet yra gatvė.

Architektūros įstatymas (AI)

Tvirtinant miesto bendrąjį planą, jau turi būti numatytos viešojo intereso požiūriu reikšmingos erdvės, kurioms atnaujinti ar įrengti privalės būti organizuojamas architektūros konkursas. (13 str.) Reikalavimas konkursui užtikrina proceso viešumą, bet ne galimybę dalyvauti.

Regioninių architektūros tarybų (RAT) nuostatai

Užtikrina visuomenės teisę ginti savo interesą kreipiantis į RAT projekto ekspertinio vertinimo ir nepriklausomų išvadų, tačiau išvados yra tik rekomendacinio pobūdžio ir įgyvendinti neprivalomos.

Savivaldos įstatymas

Savivaldybė turi sudaryti sąlygas vietos gyventojams dalyvauti tvarkant viešuosius savivaldybės reikalus:

1. informuodama vietos gyventojus;
2. konsultuodamasi su vietos gyventojais;
3. vertindama ir viešindama konsultavimosi su vietos gyventojais rezultatus;
4. įtraukdama vietos gyventojus į sprendimų priėmimą. (36 str.)

Savivaldybės administracijos direktorius, tiesiogiai įgyvendindamas įstatymus, gali leisti įsakymus, privalomus savivaldybės administracijos struktūriniais padaliniais, seniūnijoms, gyventojams ir kitiems savivaldybės teritorijoje esantiems subjektams. (29 str. 8.)

Teritorijų planavimo įstatymas (TPI)

Viešoji erdvė – tai „gyvenamosios vietovės urbanizuotos teritorijos erdvinės struktūros elementas, skirtas visuomenės bendriesiems interesams“

Teritorijų planavimas yra viešas. Apibrėžtos teritorijų planavimo dokumentų viešinimo procedūros.

+Tvarkos aprašas

+Apibrėžta sąvoka

+Privalomas želdyno projektas

+ Nustatyti projekto rengimo etapai su konsultacija dėl poreikių ir projektas viešinamas

+Poreikiai prieš pradedant projektavimą visiems viešiesiems želdynams

+ Formali viešinimo procedūra statinio ar teritorijų planavimo dokumento sudėtyje pagal TPĮ / SJ.

+ Informavimas apie projektavimo pradžią, galimybė pastaboms ir pasiūlymams viso proceso metu.

+teisė praktiškai pritaikyta Vilniaus m. sav.

Viešoji erdvė Projektas

Visuomenė

Projektinių pasiūlymų viešinimas

Atskirieji želdynai

Viešieji atskirieji želdynai

Viešieji želdynai

Viešieji priklausomieji želdynai

+Tvirtinant miesto bendrąjį planą, jau turi būti numatytos viešojo intereso požiūriu reikšmingos erdvės, kurioms atnaujinti ar įrengti privalės būti organizuojamas architektūros konkursas. (13 str.) Reikalavimas konkursui užtikrina proceso viešumą, bet ne galimybę dalyvauti.

+Gali kreiptis nešališko vertinimo, bet išvados vykdyti neprivalomos.

+teisė praktiškai pritaikyta Vilniaus m. sav.

Želdynų įstatymas

9 str. 3: Naujiems viešiesiems atskiriesiems želdynams įrengti ar esamiems viešiesiems atskiriesiems želdynams pertvarkyti privaloma parengti želdyno projektą.

9 str. 6: Projektavimo tvarka: atliekamos apklausos / konsultacijos dėl poreikių; parengiama, pristatoma ir aptariama projekto idėja, apie paskirtį, sprendinius, įgyvendinimo biudžetas, projektas pristatomas visuomenei

9 str. 7: Kompleksiški viešųjų atskirųjų želdynų projektai rengiami vadovaujantis šiuo įstatymu, LR architektūros įstatymu, Teritorijų planavimo įstatymu, Statybos įstatymu ir STR-ais, numatančiais statinio projektavimą.

19 str. 1: Viešasis interesas įgyvendinamas: išsiaiškinant ir įvertinant visuomenės poreikius prieš pradedant planuoti, projektuoti ir įgyvendinti viešųjų želdynų projektus.

20 str. 1: Viešųjų želdynų projektavimas yra viešas. Užtikrina užsakovas.

20 str. 1: Viešųjų priklausomųjų želdynų projektavimo viešinimas įgyvendinamas rengiant teritorijų planavimo dokumentus arba statinių statybos projektus Teritorijų planavimo įstatymo ir Statybos įstatymo nustatyta tvarka.

20 str. 2: Informacija apie numatomą viešojo atskirojo želdyno projektavimą likus ne mažiau kaip 10 darbo dienų iki šio projekto parengiamojo etapo pradžios parengiamojo etapo pradžios dienoms <...> Pastabos ir pasiūlymai dėl numatomų viešojo atskirojo želdyno projektavimo darbų teikiami viso projektavimo proceso metu iki viešo svarstymo su suinteresuota visuomene pabaigos, o viešo svarstymo metu pasiūlymai teikiami ir žodžiu.

? Veda į TPĮ, AI, SJ, STR. Prieštaravimas – ar tai reiškia, kad viešųjų atskirųjų želdynų projektas tampa statiniu?

1.5 Atvejų analizė

Lietuvoje dalyvaujamoji kultūra dar tik kuriasi – nėra aiškių tradicijų ir metodų, kaip sistemingai įtraukti visuomenę į miesto formavimą. Esamos dalyvavimo apraiškos skiriasi savo organizavimo kokybe, visuomenės įsitraukimu, šalių geranoriškumu bendradarbiauti. Siekiant šias apraiškas įvertinti objektyviai, buvo stebimi gyvi renginiai ir nagrinėjami konkrečių viešųjų erdvių projektai, stebimi procesai.

Pasirinkti keturi platų spektrą apimantys projektų pavyzdžiai, kurie skirtingais pjūviais atspindi dabar vykdomų praktikų kokybę – du iš Vilniaus ir du iš mažųjų miestelių. Dviuose iš šių atvejų matome gerą visuomenės dalyvavimo apraišką ir sektinus pavyzdžius, o kiti du atvejai implikuoja apie dalyvavimo proceso spragas ir tobulintinus elementus.

Taip pat šiame skyriuje apibendrinti pastebėjimai, surinkti stebint įvairių projektų projektinių pasiūlymų viešinimą (pagal STR 1.04.04:2017 „Statinio projektavimas, projekto ekspertizė“), savivaldybės iniciatyva viešinamas projektinių pasiūlymų užduotis, bei beduomenių ir organizacijų inicijuotų projektų dalyvaujamuosius renginius.

Žemaitės skveras Vilniuje

Projektas: projektas *Architektūros laboratorija „Meninės Žemaitės skvero Vilniuje transformacijos“* pasirinktas analizei dėl atlikto išsamaus sociologinio vertinimo ir visuomenei sudarytos galimybės dalyvauti procese bei daryti įtaką galutiniams sprendimams. Tai demonstruoja Lietuvoje precedentų neturintį požiūrį į apibendrintų visuomenės poreikių įvertinimo svarbą prieš pradėdant kūrybinį procesą.

Iniciatorius: Architektūros kokybės vystymo asociacija

Projekto tikslas: atlikti erdvės naudotojų lūkesčių ir poreikių analizę, suburti skirtingų disciplinų kūrėjus bendram kūrybiniam procesui, išbandyti iteracinį eksperimentinės kūrybos metodą, kurio metu būtų sukurta meninė atmosferiniu modeliavimu grįsta skvero atnaujinimo koncepcija. Projektas apima tiriamąją ir kūrybinę dalis, bet ne įgyvendinimą.

Biudžetas (tiriamoji ir kūrybinė dalys): 15120 € skirta Lietuvos kultūros tarybos ir 2000 € Vilniaus savivaldybės.

Erdvės tipas ir vieta: nedidelis skveras sostinės senamiestyje, Vilniaus senamiesčio apsaugos zonos griežto reglamentavimo teritorijoje. Centrinės miesto dalies gyventojų ir lankytojų laisvalaikio vieta.

1.5.1 Projekto pristatymas visuomenei Žemaitės skvere. Šaltinis: <https://www.facebook.com/archlabZEMAITES.SKVERAS/photos/pcb.114004301006745/114002911006884>

Projekto procesas

- Paruošiamoji dalis – sociologinis tyrimas (2021 m. liepa – rugpjūtis).
- Pristatymas – Architektūros laboratorijos ir sociologinio tyrimo rezultatų pristatymo visuomenei renginys (2021 m. rugsėjis).
- Kūrybinis procesas – dvi iteracijos, derinančios skirtingas menininkų idėjas, ir galutinės koncepcijos kristalizavimas (2021 m. rugsėjis – lapkritis).
- Rezultatų pristatymas – Architektūros laboratorijos metodo ir rezultatų analizė ir rezultatų pristatymas Vilniaus miesto savivaldybei ir visuomenei, diskusija, galutinės išvados, pasidalinimas su kitų miestų savivaldybėmis (2021 m. lapkritis – gruodis).

Sociologinis tyrimas

Sociologai savo tyrimą atliko nagrinėdami keturis klausimus: psichogeografinės erdvės savybes, kasdienių lankytojų profilį, suinteresuotos visuomenės lūkesčius ir poreikius bei kylančias įtampas / prieštaras dėl sprendinių.

Tyrimas atliktas pritaikant kelis metodus:

- Kontekstinės informacijos paieška rašytiniuose šaltiniuose, spaudoje, socialinėse medijose.
- Stebėjimas (9 val. Veiklų, maršrutų ir žmonių tipų stebėjimas skirtingu paros ir savaitės metu).
- Aktyvių Facebook vartotojų apklausa (atviri ir uždari klausimai apie asociacijas, poreikius ir lūkesčius; 412 respondentų).

Su sociologinio tyrimo ataskaita galite susipažinti čia: http://arch-akva.lt/wp-content/uploads/2021/10/%C5%BDemait%C4%97s-skvero_sociologinio_tyrimo-2021_ataskaita.pdf

1.5.2 Projekto pristatymas visuomenei Žemaitės skvere. Šaltinis: <https://www.facebook.com/archlabZEMAITES.SKVERAS/photos/pcb.114004301006745/114003121006863>

Sociologinio tyrimo ir viso projekto įvertinimas

+

-

- Sociologinė apklausa nepretenduoja reprezentuoti objektyvios visuomenės nuomonės dėl ribotų resursų ir dalyvių specifikos, bet išlieka sveikintina iniciatyva, puikiai atspindinti nuomonių įvairovę.
- Tyrimas atliktas be išankstinių prielaidų apie skvero ateitį, raidos scenarijus ar pokyčių radikalumą. Išvados organiškai veda prie prioritetinio scenarijaus.
- Sinergija tarp tyrime naudojamų trijų skirtingų metodikų.
- Tyrimas detalai dokumentuotas, išvados apibendrintos.
- Srities specialistų atliktas sociologinis tyrimas duoda stiprias ir metodiškai pagrįstas gaires prie projekto prisijungusiems kūrėjams, kurie be šios pagalbos neturėtų apibendrintų visuomenės poreikių.
- Projekto metu išlaikytas sėkmingo darbo su visuomene metodiškumas: pasiruošimas → dalyvavimas (įvairiais formatais) → išvadų dokumentavimas → išvadų atspindėjimas sprendiniuose → sprendinių pristatymas.
- Sėkmingas dialogas su visuomene būtinas uždaramasis žingsnis – t.y. rezultatų pristatymas. Planuojamas šio projekto rezultatų pristatymo renginys bus finalinė šio dialogo sudedamoji dalis.
- Projekto pabaigoje numatyta diskusija, kurios metu visuomenė galės įvertinti rezultatus.
- Pristatymo renginyje dalyvavę visuomenės nariai pozityviai vertino sociologinį tyrimą ir jautė, kad jų nuomonė atspindėta.

Ko galime pasimokyti?

Turint omenyje šio skvero svarbą miesto kontekste ir projekto išsikeltus tikslus, visuomenės nuomonė buvo reikšmingas vardiklis, brėžiantis tolimesnę projekto kryptį, o pati visuomenė aktyviai įtraukiama viso proceso metu. Šis projektas galėtų tapti pavyzdžiu kitiems miestams, kaip apibendrinti visuomenės poreikiai gali būti įvertinti prieš pradėdant kūrybinį procesą ir atspindėti sprendiniuose.

Sapiegų parkas Vilniuje

Projektas: Sapiegų rezidencijos (G246K), Trinitorių vienuolyno ir ligoninės statinių komplekso (AtR 54) teritorijos projektas yra ryškus konfliktu tarp visuomenės (interesai – kultūriniai, rekreaciniai) ir savivaldybės (interesai – ryškinti reprezentacinę parko funkciją ir vykdyti paveldosaugos reikalavimus).

Sapiegų parko pavyzdys parodo, kaip svarbu yra diskutuoti su visuomene ankstyvose projekto stadijose, siekiant išsiginčioti projekto viziją ir suderinamumą tarp visuomenės poreikių ir valstybinės reikšmės kultūros paveldo objektų.

Kitu atveju, neišsiaiškinus visuomenės poreikių ir neradus bendro sutarimo, stringa projekto procesas, o tam tikrais atvejais, kaip Sapiegų parko pavyzdyje – projektas apskritai yra nutraukiamas.

Iniciatorius: Vilniaus miesto savivaldybės administracija.

Projekto autorius: Vilniaus m. SĮ „Vilniaus planas“, architektė J. S. Večerskytė–Šimeliūnė.

Projekto tikslas: šiuo projektu buvo siekiama atnaujinti „vieną seniausių ir ryškiausių barokinio stiliaus pavyzdžių“ Lietuvoje – Sapiegų rūmų ir parko ansamblį. Buvo numatoma atkurti barokinio stiliaus parkui būdingas erdvines struktūras – alėjas, parterius, dekoratyvinius baseinus su fontanais ir kt., grąžinti barokinio parko prasmę bei prarastą jo sistemą, pagerinti Sapiegų rezidencijos parko vertybių būklę, išryškinti jo istorinę ir kultūrinę reikšmę, padidinti parko lankomumą bei patrauklumą vykdant įvairias socialines ir edukacines veiklas, stiprinti ir užtikrinti funkcinį, vizualinį ryšį su pagrindiniais Sapiegų rūmais, Trinitorių bažnyčia ir vienuolynu bei kitais ansamblio pastatais bei kitomis parko dalimis.

Biudžetas (projektavimas ir įgyvendinimas): 2,95 mln. € iš ES ir savivaldybės lėšų.

Erdvės tipas ir vieta: istorinis architektūrinis kompleksas ir parkas gyvenamajame Vilniaus mikrorajone. Kompleksas įtrauktas į nekilnojamojo vertybių registrą.

Projekto procesas

- 2015 m. balandžio mėn. vietos bendruomenė pateikė raštą savivaldybei su prašymu suformuluoti projektavimo užduotis Sapiegų parko tvarkybos projektui. Šiame rašte bendruomenė surašė savo pastabas ir norus savivaldybei rengiant Sapiegų parko projektinių pasiūlymų darbo užduotį.
- 2015 m. birželio mėn. savivaldybė parengė Sapiegų rezidencijos, Trinitorių vienuolyno ir ligoninės statinių komplekso teritorijos projektinių pasiūlymų darbo užduotį. Dalyje iš dokumente

nurodytų darbo tikslų ir reikalavimų darbu atspindi bendruomenės nuomonė ir jos pateikti prioritetai. Užduotis perduota SĮ „Vilniaus planas“.

- 2016 m. Valstybinė kultūros paveldo komisija pritarė SĮ „Vilniaus planas“ parengtam barokinio parko atkūrimo projektui.

- 2017 m. gruodžio mėn. paskelbtas pradinis teritorijos sutvarkymo techninis projektas. Projektą parengė SĮ „Vilniaus planas“. Projekte nuspręsta tvarkyti tik vieną parko dalį, taip pat atspindi barokinio stiliaus parko architektūriniai sprendiniai. Barokinį parko pavidalą rengėjai siekė atkurti remdamiesi archeologiniais ir istoriniais tyrimais. Projekto autoriai nurodė, kad įvykdžius specialiuosius planus tvarkomai teritorijai išsiaiškinta, jog egzistuoja barokinis palikimas, be to, tvarkoma teritorija yra kultūros paveldo paminklas, tad, pasak jų, į visuomenės nuomonę, tvarkant tokios svarbos kultūros paveldo objektą, nederėtų atsižvelgti: „<...> bet kai kraštovaizdžio architektas dirba su istoriniu objektu, jam visos gairės jau yra suformuotos dokumentais. Ir klausimo, ar čia turėtų būti barokas, ar ne barokas, projektuotojas nebesprendžia, jis jau būna išspręstas anksčiau“, – kalbėjo projekto autorė J. S. Večerskytė–Šimeliūnė.

- 2018 m. projektas susilaukė specialistų ir bendruomenės kritikos. Kritikuota dėl parko barokinio stiliaus pagrįstumo ir sprendimas pavadintas „baroko imitacija“. Taip pat išreikšta kritika dėl tvarkomos tik vienos parko dalies. Kultūros paveldo ekspertės J. Markevičienės nuomone, suformavus vien parterį, kurį supa ne kraštovaizdžio parkas, o XIX–XX amžių užstatymas ir aplink zuja transportas, barokinio parko įspūdis iš esmės negali būti sukurtas. Kritiką dėl medžių kirtimo išreiškė ir Lietuvos ornitologų draugija, teigdama, kad numatyta medžių kirtimo data yra netinkama dėl žalos paukščiams ir kitiems medžiuose gyvenantiems gyvūnams. Bendruomenė išreiškė nuogąstavimą dėl projektavimo tik tam tikrose parko dalyse (o ne visoje teritorijoje), taip pat dėl medžių kirtimo. Antakalniečių išsakyta parko vizija, jog „<...> parkas – tai vieša erdvė, priklausanti miestiečiams ir miesto svečiams. Norėtume, kad joje veiktų Bendruomenės centras su kultūros renginių erdvėmis, biblioteka, kino sale, Senjorų dienos klubas, Mamų dienos centras, <...>“ nesutampa su techninio projekto nuostatomis.

- 2019 m. kovo mėn. įvyko Sapiegų parko atnaujinimo darbų techninio projekto pristatymas. Savivaldybė į pristatymą atvyko menkai pasiruošusi, buvo jaučiamas visuomenės pasipiktinimas, įtempta renginio atmosfera savivaldybės atstovams bendraujant su gyventojais. Buvo atsakyta ne į visus gyventojų užduotus klausimus. Renginio vyksmo metu statybos parengiamieji darbai teritorijoje jau buvo prasidėję.

- 2019 m. gegužės mėn. įvyko pakoreguoto projekto pristatymas visuomenei. Pristatyme dalyvavo dalis suinteresuotos bendruomenės, Vilniaus miesto savivaldybė, taip pat Vilniaus m. vyr. architektas, projekto vadovai. Savivaldybė pristatė šiek tiek pakoreguotą parko atnaujinimo projektą – žadėjo išsaugoti daugiau medžių (po projekto pakeitimo, kaip skelbiama, bus nukirsti 193 medžiai, kurie, kaip kalbėjo projekto autoriai, trukdo atkurti barokinio parko struktūrą, tačiau planuota pasodinti 390 naujų medelių), kai kurias erdves atverti lankytojams, tačiau baroko elementų neatsisakė. Savivaldybės ir visuomenės susitikimas buvo kupinas įtampos, susipriešinimo, visuomenei vėl nebuvo atsakoma į visus užduotus klausimus. Pasibaigus susitikimui visuomenė išreiškė lūkestį, kad jos poreikiai bus atspindėti projekto gairėse, o projektas bus toliau tobulinamas į tai atsižvelgiant. Savivaldybė žadėjo toliau diskutuoti ir priimti visoms suinteresuotoms šalims tinkamą sprendimą.

- 2019 m. birželio mėn. pradžioje kilo visuomenės protesto akcijos. Vietinė bendruomenė, sužinojusi apie planuojamą Sapiegų parko darbus (tarp jų ir medžių kirtimą), rašė laiškus Vilniaus m. savivaldybei, Sapiegų parke prie seniūnijos suorganizavo fotografijų parodą „Sapiegų parkas ir aš“, organizavo kitus protesto renginius.

- 2019 m. birželio 17 d. savivaldybė dėl didžiulio visuomenės pasipriešinimo nusprendė stabdyti Sapiegų parko projektą ir iš esmės persvarstyti užduotį. Savivaldybės manymu, barokinio parko atkūrimas nebuvo pats geriausias sprendimas, todėl projektą pasirinko nutraukti. Gyventojų bendruomenė buvo patenkinta tokiu sprendimu ir jautė turinti galią daryti įtaką sprendimų priėmimo.

- 2019 m. lapkričio mėn. Lietuvos architektų rūmai pranešė, kad pasiektas susitarimas dėl Sapiegų parko rekonstrukcijos. Čia suformuluota rekomendacija organizuoti architektūros konkursą. Šį konkursą sąlygoms nustatyti savivaldybė planavo suburti platesnį ekspertų ratą, į kurį įtrauktų visas suinteresuotas šalis. Tačiau konkurso esmė liko istorinio barokinio parko respektavimas, tiesa, šįkart jau esamo parko audinyje. Prie šio sprendimo prieita įvykus ekspertų diskusijai. Sutarta, kad „Vilniaus plano“ parengtas projektas nėra tinkamai parengtas, stokota kokybiško bendradarbiavimo su visuomene.

- 2020 m. balandžio mėn. savivaldybė paskelbė Sapiegų komplekso teritorijos dalies ir jo prieigų atviro architektūrinio projekto konkursą, siekdama išrinkti geriausią sprendimą, kaip patį įvardija, šiai jautriai urbanistinei istorinei aplinkai. Bendruomenė kelis kartus kreipėsi į savivaldybę dėl užduoties tobulinimo, išreikšdama nepritarimą tam, kad pačioje projekto užduotyje nurodyta aiški užsakovo pozicija dėl objektų pasirinkimo, jų paskirties. Taip pat laiškuose bendruomenė akcentavo parko rekreacinės, kultūrinės ir edukacinės vertės svarbą, o ne reprezentacinės vertės prioritetizavimą.

- 2020 m. liepos mėn. vyko konkurso techninės užduoties pristatymas visuomenei.

- 2021 m. kovo mėn. architektūriniam konkursui pateiktas vienas projektas, parengtas „A. Imbraso studija“. Konkursas baigėsi be nugalėtojo – pasiūlymas atmestas, nes viršijo projektui skirtą biudžetą.

- Sprendimas dėl parko atnaujinimo planų atidedamas neribotam laikui.

1.5.3 Fragmentas iš techninio projekto viešojo pristatymo renginio vaizdo įrašo. Šaltinis: https://www.youtube.com/watch?v=aN_a6gXKLwE

- Projekto metu buvo mėginta bendrauti su visuomene – surengta nemažai susitikimų, sudarytos galimybės dalyvauti, kai buvo rengiami projektiniai pasiūlymai. Buvo rodomas dėmesys visuomenės poreikiams, iš dalies atsižvelgta į jos nuomonę, tačiau visuomenės nuostatos į projekto sprendinius nugulė tik nedidele dalimi.
- Projektas, atsižvelgus į visuomenės nuomonę, buvo sustabdytas – tai leido visuomenei pajusti, kad ji gali daryti įtaką sprendimui priėmimui.
- Po projekto nesėkmės išsiaiškintos ir identifikuotos (drauge su visuomene) pagrindinės proceso organizavimo klaidos.
- Po nesėkmingo pirmojo projekto buvo pereita prie kokybės ieškojimo ir interesų derinimo. Architektūrinis konkursas turėjo duoti kokybišką rezultatą, tačiau tai neįvyko dėl menko projektuotojų intereso dalyvauti.

- Projektas nebuvo pakankamai aptartas su visuomene ir specialistais – nors mėginta diskutuoti, tačiau į visuomenės poreikius buvo atsižvelgiama tik iš dalies, paliekant numatytus projekto sprendinius.
- Projektavimo proceso metu stokota neformalių diskusijų su visuomene, ypač su netoliese gyvenančiais kasdieniais parko naudotojais bei akademinėmis bendruomenėmis.
- Trūko ne formalus viešinimo (kurio procedūros buvo išlaikytos), bet realios komunikacijos. Bendruomenės nariai nesijautė pilnai informuoti apie sprendimus ir aiškiai suprantantys jų motyvus.
- Visuomenei kėlė abejonių projekto pagrįstumas – sprendiniai nebuvo pakankamai pagrįsti tyrimais, deramai įvertintas dabartinis urbanistinis kontekstas ir poveikis gamtai, pasirengta užtikrinti projekto sprendinių ilgalaikį tvarumą. Tai galėjo būti nepakankamo pasiruošimo ar neefektyvios komunikacijos rezultatas.
- Formuluojuojant naują techninio projekto užduotį likta prie idėjos, kad reikia laikytis paveldosauginių reikalavimų ir parko reprezentacinės funkcijos kaip esminės – t.y. likta prie barokinio parko atkūrimo idėjos, tiesa, šįkart jau įterpiant jį į esamą želdyno situaciją. Toks esminis parko konceptas su visuomene nebuvo aptartas.
- Visuomenės informavimas turi būti atliekamas kiek įmanoma anksčiau. Šiuo atveju projekto pristatymas, kai rangos darbai jau pradėti vykdyti teritorijoje, buvo vykdomas per vėlai.
- Sėkmingi renginiai ir visuomenės dalyvavimas užtikrinamas apibendrintus rezultatus perkeliant į sprendinius. Jei tai neįvyksta, visuomenės lūkesčiai lieka neišpildyti ir griaunamas pasitikėjimas dalyvavimą inicijuojančia institucija.

Ko galime pasimokyti?

Šiame atvejuje aiški takoskyra tarp institucijų atstovų, siekiančių atkurti parko reprezentacinę funkciją, ir visuomenės, siekiančios puoselėti parko rekreacinę, kultūrinę ir edukacinę vertę, interesų nuo pat projekto inicijavimo. Esant tokiai priešpriešai savivaldybė galėjo numatyti konfliktinę situaciją ir skirti daugiau dėmesio komunikacijai su visuomene. Šiuo atveju formalus procedūrų laikymasis nėra pakankama priemonė palaikyti taikius santykius su visuomene.

Sapiegų parko atvejis parodė, kad giluminė kilusio konflikto priežastis slypi ne projekto kokybėje, tačiau netinkamoje komunikacijoje ir projektavimo proceso organizavime. Būtent dėl to projekto rezultatas galiausiai tapo nepriimtinas nemažai daliai suinteresuotos visuomenės. Nors pavieniai savivaldybės mėginimai bendradarbiauti ir diskutuoti su visuomene buvo vykdomi, tai nebuvo daroma sistemiškai ir laiku dėl žinių stokos.

1.5.5 Architektūriniam konkursui pateikto projekto vizualizacija. Šaltinis: <https://cityfy.lt/sapiegu-parkas/>

1.5.4 Pirmojo projekto pristatymas visuomenei. Nuotr. Vidmanto Balkūno. Šaltinis: <https://www.15min.lt/verslas/naujienu/kvadratinis-metras/nekilnojamas-turtas/ka-tik-pristatyto-sapiegu-parko-rekonstrukcija-stabdoma-maziausia-menesiui-973-1118324#>

” **Norisi, kad visuomenė būtų įtraukiama nuo pat projekto kūrimo pradžios, o ne tik pristatant jau atliktus darbus.**

Alina Skeberienė, Širvintų miesto bendruomenės pirmininkė

Anykščių A. Barausko aikštė

Projektas: Anykščių miesto savivaldybės inicijuotas projektas „A. Barausko aikštės ir trijų miesto centrinės dalies viešųjų erdvių koncepcijos kūrybinės dirbtuvės“ analizei pasirinktas dėl itin sėkmingos dirbtuvių eigos bei kūrybiškos ir išsamios vietovės analizės, dalyvaujant visuomenei. Dirbtuvės paskatino įvairių naujų miesto koncepcijų kūrimus bei tam tikrą didelės istorinės bei kultūrinės svarbos temų aptarimą visuomenėje. Po įvykusių dirbtuvių išleistas leidinys, kuriame pristatyta galutinė Anykščių A. Barausko aikštės (skirta Anykščių žydų kultūrai) ir trijų miesto centrinės dalies viešųjų erdvių sutvarkymo koncepcija, vienijanti visų kūrybinėse dirbtuvėse dalyvavusių komandų bei ekspertų geriausias idėjas, dirbtuvės paskatino įvairių kultūrinių renginių ir kitų miestui reikšmingų projektų atsiradimą.

Iniciatorius: kūrybines dirbtuves užsakė ir organizavo Anykščių rajono savivaldybės administracija, atstovaujama Anykščių vyr. architektės Daivos Gasiūnienės. Kūrybinių dirbtuvių vadovas ir kuratorius Martynas Marozas.

Projekto tikslas: šių kūrybinių dirbtuvių tikslas – sukurti Anykščių A. Barausko aikštės ir trijų miesto centrinės dalies viešųjų erdvių estetišką, patrauklią įvaizdžio ir įveiklinimo koncepciją, kuri leistų kryptingai, nuosekliai ir kokybiškai plėtoti Anykščių centrą bei užtikrintų Anykščių viešųjų erdvių gyvybingumą, jų ryšių tęstinumą ir atskleistų spalvingą ir sudėtingą vietos istoriją.

Biudžetas (tiriamoji ir kūrybinė dalys): dirbtuvės finansuotos iš savivaldybės biudžeto. Galutinė suma – 12000 €

Erdvės tipas ir vieta: pagrindinė Anykščių miesto aikštė ir gretimos miesto centre esančios viešosios erdvės (miesto centrinės dalies viešoji infrastruktūra).

Projekto procesas

- Paruošiamoji dalis: prieš kūrybinėms dirbtuvėms prasidedant vyko pristatymai. Pirmojo pristatymo metu dalyviams ir architektams pristatyti svarbiausi teisėkūros dokumentai (teritorijų planavimo ir kt. dokumentai), pateiktas istorinis ir kultūrinis Anykščių miesto kontekstas. Antrojo – surengtas performatyvus pasirodymas (kūrybiška miesto pristatymo forma) – rašytojas Rimantas Vanagas dirbtuvių dalyviams atliko skaitymus apie Anykščių kraštą.
- Kūrybinis procesas: surengtos 3 dienas vykusios kūrybinės dirbtuvės, įvykusios 2020 m. rugsėjo 3–5 d. Anykščiuose, kuriose dalyvavo trys architektų urbanistų ir kraštovaizdžio architektų komandos: „Bau Land“ urbanistų biuras, besispecializuojantis

tvaryių miestų vystyme ir strategijose (vadovas Donatas Baltrušaitis), taip pat „Studio Space–Time“ kraštovaizdžio architektų biuras, kuriantis aukštos kokybės erdves, atliepančias vietos bendruomenių ir visuomenės poreikius (vadovas Povilas Marozas) bei „Metro Architektūra“ architektų biuras, besispecializuojantis pastatų ir darnaus jų konteksto projektavime (vadovas Julius Biliūnas). Dalyvius taip pat konsultavo architektūros – urbanistikos sričių profesionalai – ekspertai Audrys Karalius, Rolandas Palekas bei Andrius Ropolas. Dirbtuvių dalyvius su Anykščių žydų istorija supažindino Lietuvos rašytojas Rimantas Vanagas. Dalyvavo Anykščių miesto tarybos nariai, seniūnai, miesto architektai, bendruomenių atstovai.

- Bendradarbiavimas ir diskusija: kūrybinių dirbtuvių metu surengta viešoji paskaita (vedė architektas Rolandas Palekas), kurios metu dirbtuvių dalyviai pristatė preliminaras koncepcijas ir pakvietė diskutuoti Anykščių bendruomenę apie architektų siūlomus sprendimus.
- Rezultatų pristatymas: dirbtuvių rezultatai pristatyti viešuosiuose pristatymuose, kurie vyko Anykščių rajono savivaldybės Liudvikos ir Stanislovo Didžiulių viešojoje bibliotekoje (vyko viešas komandų pirminių koncepcijų pristatymas ir diskusija bei dirbtuvių uždarymas).

Rezultatai:

1. Parengtas 115 puslapių leidinys „Anykščių miesto centro vizija“, kuriame pristatyta galutinė Anykščių A. Barausko aikštės (skirta Anykščių žydų kultūrai) ir trijų miesto centrinės dalies viešųjų erdvių sutvarkymo koncepcija, vienijanti visų kūrybinėse dirbtuvėse dalyvavusių komandų bei ekspertų geriausias idėjas.
2. Inicijuotas (tačiau nepradėtas vykdyti, kadangi vis dar neskirtas finansavimas) architektūros projektas „Kultūrinio verslumo eksperimentai ir impulsai Anykščių centrui“.
3. Vykusios dirbtuvės paskatino Anykščių miesto kurortizavimo koncepcijos ir veiksmų programos 2022–2025 metams kūrimą ir rengimą.
4. Inicijuotas ir pateiktas Anykščių miesto lėtosios architektūros ir lėto meno festivalio projektas.
5. Įvyko bent keli renginiai kraštui svarbiomis istorinėmis tematikomis, kurios buvo aptartos ir išvystytos dirbtuvių metu.

Leidiny

Po įvykusių dirbtuvių sukurtame leidinyje nagrinėjami keli pagrindiniai klausimai: aprašyta Anykščių istorinė raida, taip pat nagrinėta esama situacija, kuri įvertinta urbanistiniu, nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių, socialiniu, aplinkosaugos ir architektūriniu aspektais. Taip pat aprašyta po nepriklausomybės atkūrimo įvykusių aikštės rekonstrukcijos konkursų, projektų, kūrybinių dirbtuvių apžvalga.

Leidinio informacija surinkta pritaikant du metodus: kontekstinės informacijos paieška rašytiniuose šaltiniuose (istoriniuose dokumentuose, teisės aktuose) spaudoje ir pan. bei kūrybinės dirbtuvės (architektų / urbanistų diskusijos su visuomene / dalyviais).

Su leidiniu galite susipažinti čia: https://issuu.com/mbmmmap/docs/201223_centro_vizija_compressed

1.5.6 Leidinys „Anykščių miesto centro vizija“

Dalyvaujamojo proceso įvertinimas

- Dirbtuvių metu sukurta kompleksinė, vienijanti miesto vizija bei nuoseklūs sprendimai šiai vizijai įgyvendinti.
- Dirbtuvių metu iš esmės apžvelgti įvairūs miesto viziją formuojantys aspektai – istoriniai, kultūriniai, architektūriniai, urbanistiniai.
- Nededeliame Anykščių mieste tokių iniciatyvų naudą įrodyti yra paprasčiau dėl to, kad žmonės vieni kitus pažįsta ir yra linkę pasitikėti.
- Projekto metu išlaikytas sėkmingo darbo su visuomene metodika: pasirodymas → dalyvavimas (įvairiais formatais) → išvadų dokumentavimas → išvadų atspindėjimas sprendiniuose → sprendinių pristatymas.
- Kūrybinės dirbtuvės viešintos, dokumentuotos, jos išvados apibendrintos leidinyje, kuris turi išliekamąją vertę.
- Sėkmingam dialogui su visuomene būtinas uždaromasis žingsnis – t.y. rezultatų pristatymas, kuris įvyko ir po šių kūrybinių dirbtuvių.
- Dirbtuvėse dalyvavo platus spektras geriausių šalies specialistų, kurių idėjos reikšmingos mažo miesto kontekste.

- Po įvykusių kūrybinių dirbtuvių inicijuotas projektas „Kultūrinio verslumo eksperimentai ir impulsai Anykščių centrui“ negavo finansavimo įgyvendinimui – tai gali padaryti neigiamą įtaką visuomenės požiūriui į tokio pobūdžio renginių naudą ir tokiu būdu sumažinti gyventojų norą aktyviai dalyvauti.
- Tam tikros gyventojų grupės nepasitikėjo vykdomu dirbtuvių procesu, liko nepatenkintos, vyresnio amžiaus žmonės dirbtuvių metu reikė pasipiktinimą, nepasitenkinimą ir tai buvo sunku suvaldyti.
- Leidinyje neišsamiai aprašomos užsienio gerosios praktikos (2–3) sakiniais – svarbus platesnis požiūris į tai, kaip ir kodėl galima būtų orientuotis į tam tikrus geruosius pavyzdžius (žr. nuo 56 leidinio puslapio).
- Savivaldybės darbuotojai susidūrė su iššūkiais – trūko vidinių resursų, tad sklaida ir koordinavimas įvardijami kaip „krūvinas darbas“.
- Procesas vyko individualių savivaldybės darbuotojų dėka, todėl ir tolimesnis tęstinumas priklauso nuo pavienių iniciatyvų, o ne nuo bendros savivaldybės pozicijos.

1.5.7 Fragmentai iš leidinio „Anykščių miesto centro vizija“

Šiaulių Vilniaus gatvės rekonstrukcija

Projektas: „Vilniaus gatvės pėsčiųjų bulvaro ir amfiteatro rekonstrukcija“ (Nr. 07.1.1-CPVA-R-904-61-0003) nuo Tilžės g. iki Draugystės pr., Lauko amfiteatras, Vasario 16-osios g. atkarpa (nuo Trakų g. iki Vytauto g.).

Šis atvejis pasirinktas dėl radikalių visuomenės pasipriešinimo formų, tokių kaip fizinis pasipriešinimas ir protestas, iniciatyvinių grupių kūrimasis, peticija. Taip pat dėl projekto vykdytojų abejingumo išsakomoms visuomenės ir specialistų pastaboms, siekiant sutilpti į projekto laiko rėmą.

Iniciatorius: Šiaulių miesto savivaldybės administracija. Rangovas – bendrovė „Infes“.

Projekto tikslas: Oficialiai pateiktas pagrindinis projekto prioritetas yra kokybiško užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje skatinimas. Projektu sprendžiama problema kildinama iš to, kad Šiaulių miesto centre esančios viešosios erdvės yra nepatrauklios miesto gyventojams, svečiams ir verslui. Projektu siekta viešąsias erdves paversti patrauklesnėmis miesto bendruomeninės veiklos, verslo, ypač smulkaus, plėtrai. Atnaujintomis erdvėmis siekta sukurti palankesnę investicinę aplinką, skatinti ekonominę miesto vystymąsi, pagerinti miesto estetinį vaizdą.

Budžetas (projektavimas ir ranga): 6mln. € iš ES ir savivaldybės lėšų.

Erdvės tipas ir vieta: pagrindinė miesto gatvė, kuri yra skirta pėstiesiems ir komercinei veiklai.

Laikotarpis: projekto veiklų įgyvendinimo pradžia – 2017-01-16, pabaiga – 2022-05-31.

Projekto procesas

- Projekto ištakos ir pradžia: rekonstrukcijos projektu buvo siekiama atnaujinti 1984 m. suformuotus sprendimus, juos pakeičiant ir atstatant istorinį Vilniaus gatvės įvaizdį – atsigręžti į praeitį, į skirtingus laikmečius, atskleisti vietovės tapatumą ir autentiškumą.
- Po to, kai buvo gautos Šiaulių miesto savivaldybės projekto ekspertizės teigiamos išvados, Šiaulių architektų sąjungos iniciatyva buvo surengtas Regioninės architektūros tarybos (toliau – RAT) posėdis, kuriame pristatyta ir svarstyta Šiaulių pėsčiųjų gatvės rekonstrukcijos projekto paskutinė versija. Projektą pristatė jo architektė Asta Kiaunienė ir projekto dalies vadovė, atsakinga už paveldosaugą, Vilija Skėrienė.

• 2018 m. balandžio mėn. projektas susilaukė kritikos iš Šiaulių RAT, kuri siūlė tobulinti projektą, nes, pasak RAT, projekto sprendiniai neatitiko architektūros kokybės reikalavimų, kuriuos reglamentuoja Architektūros įstatymas. Pasak jų, neišspręsti fundamentalūs, konceptualūs dalykai – ignoruotas urbanistinis kontekstas, nepakankamai įvertintas istorinio ir kultūrinio paveldo kontekstas, sociokultūrinis potencialas (RAT išvados ir rekomendacija buvo pateiktos miesto savivaldybei, projektuotojams ir Architektų rūmams).

• Techninio projekto pateikimas jau vėlavo kiek ilgiau negu savaitę, tad projekto architektė A. Kiaunienė „Šiaulių kraštui“ minėjo, jog reaguos tik į kai kurias RAT rekomendacijas, o sprendinių iš esmės nekeis dėl ribotų laiko resursų. Savivaldybė RAT pastabas įvardijo tik kaip rekomendacinio pobūdžio ir teigė atsižvelgsianti tik į pagrįstas išvadas. Savivaldybės nuomone, projektas visas rengimo ir svarstymo stadijas jau yra praėjęs.

• 2019 m. birželio 19 d. pasirašyta rangos sutartis dėl miesto bulvarų pirmųjų rekonstrukcijos darbų – šią dieną Šiaulių miesto gyventojai ir sužinojo, jog bulvare bus kertamos senosios liepos. Socialiniuose tinkluose sukilo iniciatyvinės grupės, buvo inicijuota peticija „Išsaugokime brandžiąsias Šiaulių bulvaro liepas“, surinkusi 3149 parašus, o liepos 4-oją įvyko visuotinė akcija „Išsaugokime bulvaro liepas“, kuria buvo prašoma koreguoti projektą ir išsaugoti visas geras ir patenkinamos būklės liepas ir kitus vertingus želdinius.

• Protestus sekė 2019 m. liepos mėn. suorganizuotas viešas projekto pristatymas. Šiaulių savivaldybėje vyko atviras projektų priežiūros tarybos posėdis, į kurį pakviesta ir visuomenė, kilus visuomenės pasipiktinimui dėl planuojamų iškirsti medžių. Posėdyje dalyvavo projektų priežiūros tarybos nariai, savivaldybės atstovai, specialistai (dendrologai, architektai). Visuomenė pasisakė turėjo galimybę tik po kelias valandas trukusio projekto pristatymo. Pristatymo metu klausimus užduoti buvo leista tik tarybos nariams. Visuomenei išreiškus rūpestį dėl kertamų medžių atsakyta, jog projekto pakeitimai nebėra galimi. Visuomenės teigimu nebuvo organizuotos jokios diskusijos ir niekas iš valdžios atstovų nebuvo atėjęs net į visuomenės organizuojamus mitingus, išgirsti ir įsiklausyti į gyventojų nuomonę. Pristatyme dalyvavusių miesto gyventojų išsakyta pozicija – kreipimasis į teismą, jei savivaldybė nepasiūlys pakoreguoto projekto ir sprendinių alternatyvos, kuria būtų išsaugota kuo daugiau brandžių medžių.

Ko galime pasimokyti?

Anykščių miestas, turintis turtingą istorinę ir kultūrinę patirtį, šių dirbtuvių metu atrado architektūrinis ir urbanistinius sprendinius, kurie bus įgyvendinti kuriant autentišką ir savo tapatybę turinčias erdves. Šis visuomenės įtraukimo pavyzdys parodo, kad esant motyvuotai savivaldai įmanoma konstruktyvi, pozityviai nuteikianti ir naudą miestui nešanti diskusija su visuomene.

1.5.8 Kūrybinių dirbtuvių renginys. Šaltinis: <https://aina.lt/anyksciu-a-baranausko-aiskstes-ir-triju-miesto-centrines-dalies-viesuju-erdviu-koncepcijos-kurybines-dirbtuves/>

- 2019 m. rugsėjo – spalio mėnesiais vyko piketai ir protestai. Inicijatyvinė grupė „Išsaugokime Šiaulių medžius“ rugsėjo 9 d. surengė piketą Vilniuje. Šiauliečiai reikalavo laikinai stabdyti Šiauliuose Vilniaus gatvės bulvaro rekonstrukcijos projektą, pagal kurį masiškai bus išpjauti brandūs sveiki medžiai. **Piketo dalyviai buvo priimti Vyriausybės bei Prezidentūros rūmuose.** Rugsėjo ir spalio mėnesį, prasidėjus medžių kirtimo darbams, **protestuojantys prieš medžių kirtimą asmenys rišosi prie medžių, apklijavo ruošiamus kirsti medžius plakatais, apjuosė STOP juostomis, budėjo naktimis.** Vienai protestuotojai surašytas administracinio nusižengimo protokolas už teisėtų pareigūnų veiksmų nevykdymą. Pažeidėja buvo išteisinta.

- Šiaulių vicemeras Domas Griškevičius akcentavo, kad visos diskusijos įvyko ir visi įmanomi kompromisai pasiekti. Jis tvirtino, kad po vasarą vykusių aršių diskusijų buvo papildomai tikrinami medžiai ir keletas jų papildomai bus palikta. Jis taip pat patikslino, kad iš 148 bulvarų medžių 38 suplanuoti palikti.

- Po vykusių protestų 2019 m. rugsėjo mėnesį Aplinkos ministeriją pasiekė Vyriausybės raštas, kuriuo Ministro Pirmininko pavedimu buvo prašoma atsakingų institucijų iš esmės išnagrinėti situaciją dėl Šiaulių bulvarų liepų, o prireikus organizuoti suinteresuotų šalių pasitarimą. Apie nagrinėjimo

rezultatus ir priimtus sprendimus prašoma informuoti Pareiškėją, Prezidento kanceliariją ir Vyriausybės kanceliariją, o dokumentą pasirašė Vyriausybės kancleris Algirdas Stončaitis. Tiesa, savivaldybė vis tiek tęsė pradėtus rangos darbus.

- 2021 m. rugsėjo mėnesį **projektas įgyvendintas**, paliekant tik nedidelę dalį likusių bulvarų liepų bei tik nedidele dalimi atsižvelgiant į visuomenės išsakytus poreikius ir pasipiktinimą dėl medžių kirtimo.

Daugiau informacijos apie projektą: https://www.esinvesticijos.lt/lt/paraikos_ir_projektai/vilniaus-gatves-pesciuju-bulvaru-ir-amfiteatro-rekonstrukcija

Dalyvaujamojo proceso įvertinimas

- Po išreikšto visuomenės nepritarimo buvo bent iš dalies atsižvelgta į visuomenės pasipiktinimą – mėginta organizuoti bendrą susitikimą, iš dalies atliepti poreikiai dėl kertamų medžių.
- Vyriausybės ir Prezidentūros palaikymas gyventojams suteikė papildomų svertų, siekiant atstovauti savo interesus.

- Nebuvo diskutuojama su visuomene pirminėje projekto pasiūlymo stadijoje.
- Savivaldybės administracija ir miesto taryba turėjo didžiausią įtaką sprendžiant, kokius visuomenės poreikius turi tenkinti viešosios erdvės atnaujinimo projektas. Su visuomene tartasi nebuvo.
- Visuomenė buvo neišgirsta, tad norėdama apginti savo interesus ėmėsi tam tikrų poveikio priemonių – inicijavo peticiją, siekė kreiptis į teismus.
- Projekto rengimo metu Šiaulių savivaldybės komunikavimas su visuomene buvo vangus, gyventojai jautėsi ignoruojami.
- Neatsižvelgta į Regioninės architektų tarybos rekomendacijas, stengtasi tilpti į projekto laiko rėmą, kokybės ir visuomenės intereso nelaikant prioritetu.
- Dalyvavimo procesas nedokumentuotas.
- Tikėtina, jog šis projektas padidino visuomenės nepasitenkinimą viešųjų erdvių tvarkymą įgyvendinančiomis institucijomis.

1.5.9 Visuomenės protesto akcija. Šaltinis: <https://www.etaplus.lt/valdzia-ir-po-akciju-laikosi-savo-liepos-menesi-kris-liepos>

Ko galime pasimokyti?

Neįsiklausymas į visuomenės poreikius ir dialogo nebuvimas pradinuose projekto iniciavimo etapuose veda prie tokio lygio konfliktų, kaip fizinis visuomenės priešinimasis vykdomiems projektams, nesklandi projekto eiga, švaistomi laiko ir finansiniai resursai. Tad sėkmingo projekto sąlyga – bendradarbiavimas tarp įvairių suinteresuotųjų šalių ir nuolatinė komunikacija.

Šis pavyzdys parodo, kad nesant dialogui su visuomene nukenčia pats projekto procesas ir jo rezultatas, tampa sunku stiprinti visuomenės pasitikėjimą institucijomis.

1.5.10 Fizinis pasipriešinimas medžių kirtimui. Šaltinis: <https://www.lrytas.lt/lietuvsdiena/kriminalai/2020/01/03/news/kirsti-medzius-trukdziasi-ir-policininkams-nepaklusi-siauliete-buvo-teisi-13128899>

Dalyvaujamųjų renginių stebėseną

Žemiau lentelėje apibendrinti pastebėjimai, surinkti stebint įvairių projektų pasiūlymų (toliau – PP) viešinimą, savivaldybės iniciatyva viešinamas projektinių pasiūlymų užduotis bei bedruomenių ir organizacijų inicijuotų projektų dalyvaujamuosius renginius.

Projektas / Etapas	Renginio informacija	Pastebėjimai
Valstybinio Sapięgų parko tvarkymo ir pritaikymo lankymui ir tausojančiam naudojimui tvarkomųjų statybos ir paveldosaugos darbai TP viešinimas	2019–03–19 vystytojas – savivaldybė, projektuotojas – SĮ Vilniaus planas	Visuomenei kėlė abejonių PP viešinimo procedūra, nes jos ataskaita nebuvo pristatyta. Paruošta prezentacija paviršutiniška, nedetalizuojami gyventojams aktualūs klausimai, savivaldybės atstovai nepasiruošę j juos atsakyti. Projektuotojo atstovas renginyje nedalyvavo, o projektą pristatė savivaldybės atstovas. Dalyviai išreiškė nusivylimą, išreiškė lūkestį dėl nuoseklesnės komunikacijos ir didesnio skaidrumo. Antakalniečių bendruomenė išreiškė nepritarimą projekto sprendiniams ir organizavimo būdai. Suinteresuotosios pusės j renginį atvyko su neigiamu išankstiniu nusiteikimu, tad buvo sunku išlaikyti konstruktyvią diskusiją. Susirinkimo erdvė nepritaikyta dalyvavusiųjų skaičiui.
Administracinės paskirties pastatų rekonstravimo, viešbučio paskirties pastato Vasario 16-osios g. 1, Vilnius, statybos projektas PP viešinimas	2020–04–17 vystytojas – UAB „Orkela“ projektuotojas – UAB „DO Architects“	Kraštovaizdžio, taigi ir viešųjų erdvių, sprendimai nėra projektinių pasiūlymų tikslas, todėl viešinimo metu nebuvo pristatyti. Kraštovaizdžio dalies projektuotojas j projekto komandą įtraukiamas techninio projekto rengimo etape. Tačiau galimybės susipažinti su šiais sprendiniais nebus, nes tokios procedūros nenumato teisės aktai. Po viešinimo renginio užduoti klausimai apie viešosios erdvės kokybę nebuvo atsakyti, nes buvo griežtai laikomasi teisės aktų reikalavimų, o teisė visuomenei susipažinti su viešųjų erdvių sprendiniais statinio projekto sudėtyje nėra numatyta.
Viešosios erdvės, esančios kvartale tarp Mortos ir T. Ševčenkos gatvių tvarkymo projektas PP viešinimas	2020–04–20 vystytojas – savivaldybė, projektuotojas – SĮ Vilniaus planas	Pristatyti išbaigti sprendiniai, tad diskusijai apie projekto idėją vietos nebuvo. Gyventojai teikė pastabas teisiniu pagrindu dėl neišlaikytų atstumų iki pastatų. Vizualinė medžiaga pateikta visuomenei sunkiai suprantamu formatu (išskyrus 3D vizualizacijas).
Pėsčiųjų – dviračių tako nuo Manufaktūrų g. tarp žemės sklypų, adresais Manufaktūrų g. 26, 34 ir 30 iki pėsčiųjų tilto per Vilnios upę statybos projektas PP viešinimas	2021–04–06 vystytojas – savivaldybė, projektuotojas – MB „Locus 3D“	Pristatyta vizualinė medžiaga techniškai ir grafiškai sunkiai suprantama net profesionalui. Gyventojams neaiški projekto apimtis, todėl keliami klausimai, susiję su gretimomis teritorijomis.

Projektas / Etapas	Renginio informacija	Pastebėjimai
GENIUS LOCI: urbanizacija ir pilietinė bendruomenė – dabarties žemėlapių dirbtuvės „Šančių viešosios erdvės: veiklos ir žmonės“ neformalaus formato atviros dirbtuvės	2021–10–19 Iniciatorius – Kauno Šančių bendruomenė	Projekto tikslas – dokumentuoti bendruomenės žinias apie praeitį, dabartį ir sugeneruoti ateities rajono viziją. Kauno savivaldybė nėra šio projekto dalyvis. Unikalus renginio formatas leido atsiskleisti dirbtuvių dalyvių žinioms. Darbu su dalyviais sėkmingai pritaikytas sociotopų metodas – suprantamas, lankstus ir įtraukiantis. Renginio atmosfera svetinga, skatinanti dalintis. Organizatoriai puikiai pasiruošę – pristatė projektą, istorinį kontekstą, supažindino su taikomais metodais ir projekto tikslais, gelbėjo sunkiau susigaudantiems dalyviams.
Viešosios erdvės ties Kaukysos g. ir Pakraščio g. 10 Rasų seniūnijoje Vilniuje tvarkymas PP rengimo užduoties viešas svarstymas	2021–10–26 statytojas – savivaldybė, užsakovas – UAB „Prie Vilnelės“ projektuotojas – Studija „Žalia vieta“ ir UAB „Bauland“	Projektuotojai savo iniciatyva ir resursais suorganizavo dvi darbo su bendruomene sesijas. Pirmoji – „galių žaidimas“, antroji – vizualinių asociacijų ir pasirinkimo metodas. Dirbtuvių dalyvių skaičius buvo nedidelis, todėl nereprezentuoja visos bendruomenės poreikių. Tačiau pats dalyvavimas dirbtuvėse kokybiškai dokumentuotas, apibendrintas ir pristatytas. Svarstyme dalyvavo mažai bendruomenės narių, todėl pasisakiusiųjų nuomonių negalima laikyti objektyviais bendruomenės poreikiais. Gyventojai geriau pasiruošę jiems rūpimais klausimais (parkavimas) negu savivaldybės darbuotojai, todėl buvo sunku suvaldyti nuomonių dinamiką. Savivaldybės atstovai pagal dalyvių pastabas iškart žadėjo sprendinius, o tai gali sukelti nepagrįstus lūkesčius. Gretimos teritorijos vystytojų ir projekto užsakovų dalyvavimas vangus.
Visuomenės informavimas apie numatomą želdynų teritorijos ties Linkmenų g. 19, Šnipiškėse seniūnijoje projektavimą PP rengimo užduoties viešas svarstymas	2021–11–09 Statytojas – Vilniaus miesto savivaldybės administracija užsakovas – UAB „Victory Funds“ projektuotojas – UAB „SRP Projektas“	Apie renginį buvo skelbiama mažo lankomumo savivaldybės puslapyje, todėl bendruomenės atstovai prie renginio neprisijungė. Vystytojas atsisakė organizuoti renginį pakartotinai dėl ribotų laiko resursų. Pristatoma konteksto analizė gan paviršutiniška. Po analizės šokama prie sprendinių, nors renginio tikslas yra aptarti projektavimo užduotį. Sprendiniai, pateikti tik plano formatu, sunkiai interpretuojami, sunku įvertinti mastelį ir tinkamumą erdvei.

Projektas / Etapas	Renginio informacija	Pastebėjimai
Viešosios erdvės ties Algirdo g. 41 A Vilniuje tvarkymas PP rengimo užduoties viešas svarstymas	2021–11–11 statytojas – savivaldybė, užsakovas – AB „Sparta“ projektuotojas – MB „Studio Space / Time“	Dėl mažos sklaidos šis renginys pakartotinis, nes į pirmąjį gyventojai nesusirinko. Projektuotojas pristatė išsamią konteksto analizę, kvietė dalyvius siūlyti idėjas ir bendradarbiauti priežiūros tema, noriai komentavo pasiūlymus, priėmė pastabas. Sprendiniai nebuvo pristatyti ir tai pozityviau nuteikia gyventojus apie jų sprendžiamąją galią. Savivaldybės atstovai iškart pagal dalyvių pastabas žadėjo sprendinius, o tai sukelia nepagrįstus lūkesčius. Pakviestas savivaldybės transporto srities specialistas galėjo adresuoti labiausiai rūpimus klausimus. Dalyviams ne iki galo buvo aiškios tvarkomos teritorijos ribos. Išlaikytas konstruktyvus tonas, gyventojai nuoširdžiai skatinti pasisakyti. Dalyviai, vadovaudamiesi praėjusia patirtimi, išreiškė abejones dėl šio jų dalyvavimo reikšmės ir svorio sprendimams. Jie išreiškė norą būti ir toliau informuojami apie tolimesnius sprendimus.
Viešosios erdvės, esančios prie paslaugų ir prekybos pastato Juodajame kelyje 34, Naujosios Vilnios seniūnijoje, sutvarkymo projektas PP rengimo užduoties viešas svarstymas	2021–11–16 statytojas – savivaldybė, užsakovas – savivaldybė, projektuotojas – SĮ Vilniaus planas	Esamos situacijos analizė nebuvo pristatyta, savivaldybės atstovai nepakankamai pasiruošę atsakyti į gyventojams aktualius klausimus. Nedidelis dalyvių skaičius byloja apie mažą renginio sklaidą. Gyventojai kėlė su projektu tiesiogiai nesusijusias problemas, tad buvo sunku suvaldyti diskusijų turinį. Savivaldybės atstovų komentarai ne visada skatina gyventojus aktyviai pasisakyti.

1.5.11 (Tęsiama)

1.5.12 Ištrauka iš internetinėje platformoje vykusio viešosios erdvės ties Algirdo g. 41 A Vilniuje tvarkymo projektinių pasiūlymų rengimo užduoties viešas svarstymas

Išvados

01 Šiame skyriuje išanalizuoti visuomenės dalyvavimo procesai parodo, kad visuomenės dalyvavimas gali būti įgyvendinamas tiek sėkmingai, tiek ir nesėkmingai. Sėkmė tiesiogiai priklauso nuo organizatorių kompetencijų, jų pasiruošimo ir savivaldos noro įsiklausyti į visuomenės poreikius.

02 Formalus projektinių pasiūlymų viešinimas gyventojų vertinamas neigiamai, nes neatlieka pagrindinės funkcijos – savalaikio informavimo. Jau priimtų sprendimų atskleidimas dažniausiai sukelia gyventojų nepasitenkinimą ir susierzinimą, nes dažniausiai nesudaroma galimybė prisidėti prie sprendimų priėmimo. Projektinių pasiūlymų viešinimo procedūra turėtų būti vykdoma kaip paskutinis visuomenės dalyvavimo žingsnis, užtvirtinantis tarimosi ir bendradarbiavimo su visuomene rezultatus.

03 Privačių kompleksinių projektų sudėtyje esančios viešosios erdvės projektinių pasiūlymų viešinimo metu beveik neaptariamoms, nes tai nėra projektinių pasiūlymų stadijos tikslas. Kraštovaizdinė dalis, t. y. viešosios erdvės projektuojamos techninio projekto rengimo metu, kai visuomenės galimybė dalyvauti sumenkėja iki nereikšmingos. Verta paminėti, kad naujoji Želdynų įstatymo redakcija (20 str. 1.) numato, kad viešųjų priklausomųjų želdynų projektavimo viešinimas įgyvendinamas rengiant teritorijų planavimo dokumentus arba statinių statybos projektus Teritorijų planavimo įstatymo ir Statybos įstatymo nustatyta tvarka. Šios nuostatos įgyvendinimas praktikoje dar nebuvo stebėtos.

04 Savivaldybės ir organizacijos, savo iniciatyva įtraukiančios visuomenę į ankstyvas projekto stadijas, įgauna jos pasitikėjimą ir palaikymą. Ilgesnėje laiko perspektyvoje tai turėtų būti reikšmingai atsiperkanti investicija į pasitikėjimą ir produktyvų bendradarbiavimą.

05 Vidiniais savivaldybių resursais vykdomi savanoriški dalyvavimo renginiai organizuojami remiantis atskirų darbuotojų patirtimi, todėl pastebima metodiškumo stoka. Neretai savivaldybė būna menkai pasiruošusi atsakyti į aktualius klausimus, sunkiai suvaldo dalyvaujančiųjų dinamiką, pasigirsta netaktiškų komentarų iš savivaldos bei visuomenės atstovų, renginių sklaida apie vykstančius renginius prasta.

06 Jei dalyvavimo renginiams organizuoti ir vykdyti samdomi išoriniai ekspertai, tokie renginiai vyksta metodiškai, procesas sklandus, rezultatai dokumentuoti ir racionaliai panaudojami sprendiniuose.

07 Pastebima, kad renginiuose dalyvaujantys visuomenės nariai ne visada supranta savo rolę ir renginio tikslą, bando kvestionuoti jiems svarbius, bet su projektu nesusijusius klausimus, taip mažindami renginio produktyvumą. Reikalinga edukacija arba informaciniai pranešimai prieš vykdant tokius renginius.

08 Dalyvavimo renginiai skirti apsiekti idėjomis, nuomonėmis ir pasiūlymais. Po renginio specialistai turi kritiškai įvertinti pastabas ir tik tada pagrįstai integruoti pasiūlymus į sprendinius. Renginio metu duodami pažadai yra nepagrįsti, o tai sukelia gyventojų lūkesčius, kurie dėl objektyvių kliuvinių nebus įgyvendinti.

09 Savivaldybių atstovai projektinių pasiūlymų užduoties aptarimui turėtų iš anksto būti pasiruošę – turėti faktinę informaciją ir suderintą savo poziciją aštriausiai, gyventojams aktualiais klausimais. Tokiu būdu renginio metu būtų lengviau valdyti dinamiką, diskusijos nenukryptų nuo nagrinėjamos teritorijos klausimų.

10 Projektavimo užduoties svarstyme (jei toks vykdomas) turi dominuoti esamos situacijos ir platesnio konteksto analizė, kuria remiantis gyventojai galėtų siūlyti racionalias idėjas. Šiame etape neturėtų būti pristatomi nagrinėjami teritorijai skirti sprendiniai, nes tai diskredituoja patį renginio tikslą.

11 Vis tik dar ne visos savivaldybės pripažįsta būtinybę tartis su visuomene priimant sprendimus, dalintis informacija nuo projekto inicijavimo stadijos ir palaikyti glaudų ryšį su visuomene, kuriant miestų aplinką. Net ir vykdant kokybišką projektą, toks požiūris sukelia visuomenės nepasitenkinimą ir trikdo įgyvendinimo procesą.

„ Architekto meistriškumo iššūkis šiandien – supinti daug skirtingų gijų į vieną kūrinį. Tarp jų – ir visuomenės poreikiai, ir kūrybinė ambicija, ir daugybė kitų.

architektas Lukas Rekevičius, įmonės „Aketuri architektai“ vadovas

1.6 Suinteresuotų šalių kokybinių interviu analizė ir apibendrinimas

Siekiant objektyviai įvertinti esamą visuomenės dalyvavimo viešųjų erdvių formavime situaciją 2021 m. rugsėjo ir spalio mėnesiais buvo įgyvendinti 27 kokybiniai interviu su įvairiomis interesų grupėmis. Analizės metu apklausta: 4 savivaldybės ir Lietuvos savivaldybių asociacija (LSA); 4 architektai; 4 urbanistai / bendruomenės įtraukimo fasilitatoriai; 4-ių bendruomenių atstovai, 4 akademikai ir 3 visuomenininkai, taip pat ir Aplinkos ministerijos darbuotojai bei Atviros vyriausybės koncepcijos atstovai.

Pokalbiams buvo kviečiami tie asmenys, kurie jau yra stebėję, dalyvavę arba įgyvendinę visuomenės dalyvavimo miestų erdvių formavime procesus. Atkreipiame dėmesį, kad projektinių pasiūlymų viešinimo procedūra (pagal STR 1.04.04:2017 „Statinio projektavimas, projekto ekspertizė“) atliekant šį tyrimą nebuvo laikoma visuomenės dalyvavimu. Šioje analizėje pateikiama kūrybinio dialogo formuose (architektūros kūrybinėse dirbtuvėse, ekskursijose, urbanistiniuose žaidimuose ir pan.) patirties turinčių asmenų apibendrinta nuomonė.

Kokybiniai interviu leido geriau suprasti pavienių visuomenės įtraukimo į miesto viešųjų erdvių formavimą iniciatyvų paskatas, iššūkius ir rezultatus. Kadangi ankstesnių šaltinių, nagrinėjančių dalyvaujamojo planavimo ir miestų formavimo procesus Lietuvoje, kiekis labai ribotas, šiais interviu buvo siekiama kompensuoti tokių dokumentų

trūkumą ir objektyviai įvertinti esamą situaciją bei pateikti apibendrintas tokios analizės išvadas.

Interviu analizę sudaro dvi pagrindinės temos – dalyvavimas ir viešinimas. Dalyvavimo temoje apibendrinti ir į atskiras dalis suskirstyti pašnekovų komentarai apie visuomenės dalyvavimo viešųjų erdvių formavime užduoties formulavimo etape praktikas. Viešinimo temoje apibendrinamos pašnekovų pastabos apie projektinių pasiūlymų viešinimo procedūras (pagal STR 1.04.04:2017 „Statinio projektavimas, projekto ekspertizė“).

Dalyvavimas

Pokalbių metu plačiausiai aptarta tema – visuomenės dalyvavimas viešųjų erdvių formavime užduoties formulavimo etape. Atsakinėdami į klausimus pašnekovai rėmėsi savo asmenine dalyvavimo kūrybinio dialogo formuose patirtimi. Tokių patirtį turėjo daugelis respondentų.

Visus pokalbius galime sugrupuoti į 4 potemes: **dalyvujančių grupių roles, dalyvavimo proceso organizavimą, rizikas ir finansavimą.** Daugiausia pastabų ir komentarų pašnekovai turėjo dėl proceso organizavimo ir dalyvujančių pusių rolių. Toliau visos šios potemės aptariamos plačiau pristatant skirtingų kalbintų grupių požiūrį, jį lyginant ir aptariant dažniausias pastabas. Kiekvienos temos potemės glaustai pateiktos lentelėje 1.

Apibendrintos nuomonės apie visuomenės DALYVAVIMĄ viešųjų erdvių formavime

Rolės	Organizavimas	Rizikos	Finansavimas
<p>01 Konfliktinių situacijų ir nesusikalbėjimo tarp dalyvavimo procese dalyvujančių grupių (visuomenės, architektų ir savivaldybės) padėtų išvengti aiškių dalyvių atsakomybių ir galimybių daryti įtaką viešosios erdvės sprendiniams nustatymas.</p> <p>02 Visuomenės poreikiai ne visada sutampa su darnios plėtros ir kitais teritorijų planavimo principais bei reikalavimais. Todėl svarbu didinti visuomenės žinias apie teritorijų planavimą ir darnų vystymąsi.</p>	<p>01 Planuojamos teritorijos analizė (įvairiais pjūviais), pažintis su vietos bendruomene ir galimais interesų konfliktais turėtų padėti suformuoti dalyvavimo proceso dizainą ir įrankius.</p> <p>02 Sklandžiam dalyvavimo procesui svarbus patyręs ir specialių žinių turintis moderatorius. Šias papildomas kompetencijas gali įgyti patys savivaldybės darbuotojai arba turi būti samdomi specialistai.</p> <p>03 Visuomenė dažnai jaučiasi, kad nors ir dalyvavo procese, jos poreikiai liko neišgirsti. Šią problemą padėtų spręsti nuoseklus grįžtamasis ryšys tiek dalyvaujamojo proceso metu, tiek ir po jo.</p>	<p>01 Dideli dalyvujančios visuomenės lūkesčiai gali pakenkti dalyvavimo procesui ir visuomenės motyvacijai dalyvauti toliau. Todėl proceso dalyviai turėtų būti supažindinami su dalyvavimo proceso tikslu, projekto rizikomis ir galimais scenarijais įgyvendinant priimtus sprendimus praktikoje.</p> <p>02 Dalyvaujamojo proceso organizatorius turėtų iš anksto numatyti kaip sumažinti galimybes diskredituoti dalyvaujamojo proceso rezultatus.</p> <p>03 Visuomenės dalyvavimas yra dažnai pasyvus. Dalyvavimo organizatorius turėtų įvertinti žemo įsitraukimo priežastis ir organizuoti bei viešinti dalyvavimo procesą taip, kad dalyvautų kuo daugiau skirtingų poreikių vietos bendruomenės gyventojų.</p> <p>04 Dalyvaujamojo proceso naudą apskaičiuoti ir įvertinti sunku, todėl šis procesas turi didelį neapibrėžtumą. Siekiant suvaldyti proceso kaštus ir išmatuoti naudą, rekomenduojama samdyti patyrusius moderatorius arba kelti miesto administracijos darbuotojų kompetencijas dialogo tarp skirtingų interesų grupių valdymo procese.</p>	<p>01 Didesni finansiniai resursai dalyvavimo procesui reikalingi tada, kada viešoji erdvė yra nacionalinės reikšmės arba ta, kurioje susikerta daug interesų grupių. Kitais atvejais (vietinės reikšmės projektuose) – savivaldybė yra pajėgi organizuoti dalyvavimo procesą pati.</p> <p>02 Dažniausiai minimi šaltiniai dalyvavimo proceso finansavimui yra savivaldybės biudžetas ir viešosios erdvės projekto sutvarkymo biudžetas.</p>

1.6.1 Projekto „Žaliuojantys šilainiai“ dirbtuvės Kaune. Nuotr. Luko Kazakevičiaus

1.6.2 Apibendrintos specialistų nuomonės dėl visuomenės dalyvavimo viešųjų erdvių formavime.

Rolės

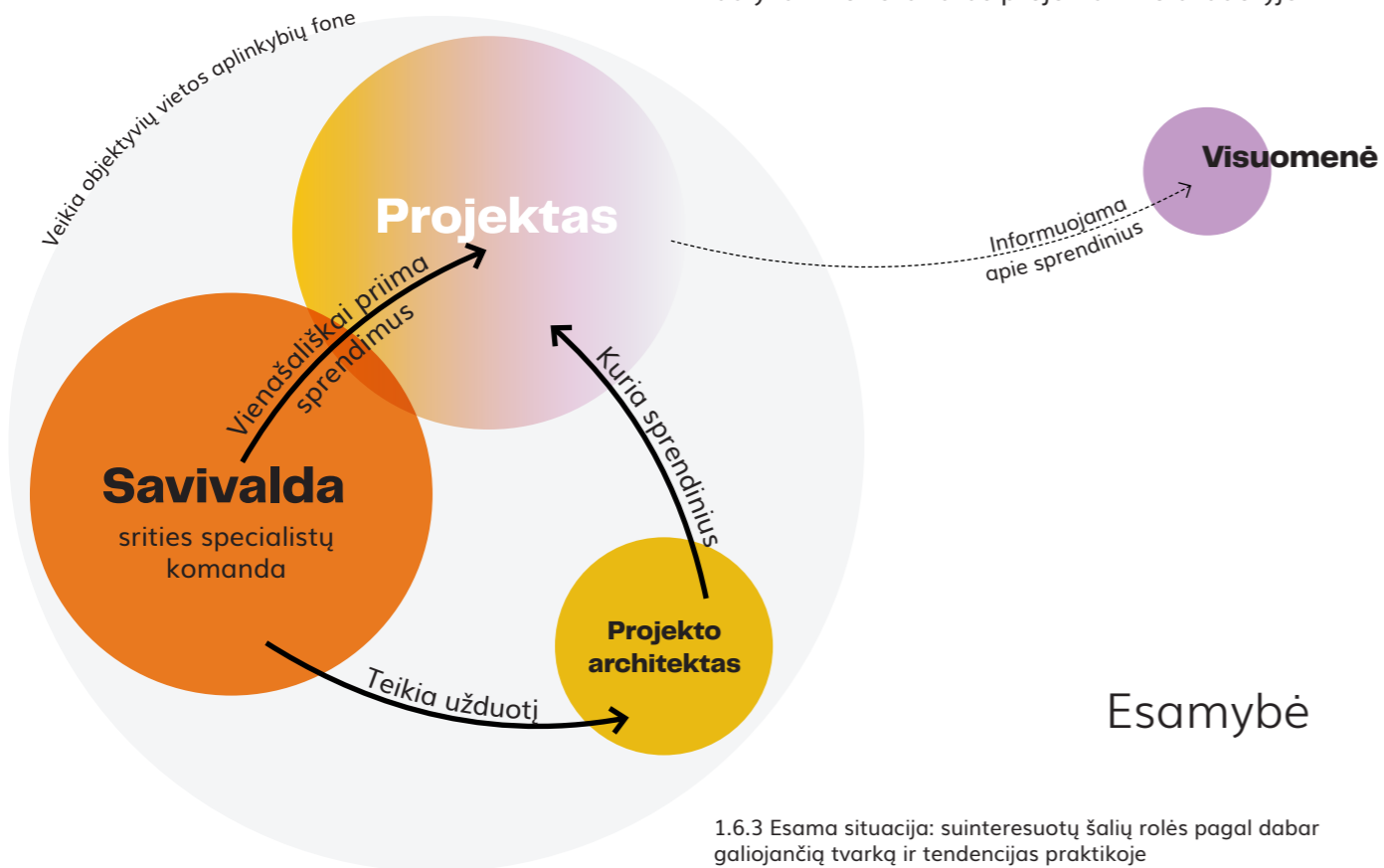
Visos pašnekovų grupės įvardijo tas pačias interesų grupes, dalyvaujančias kūrybiniame dialoge: savivaldybę, vystytojus, architektus ir suinteresuotą visuomenę. Savivaldybės ir urbanistai kaip suinteresuotąsias grupes visuomenės įtraukime į miesto viešųjų erdvių planavimo procesus taip pat įvardijo ir vietos politikus. Visuose pokalbiuose aptariama ta pati problematika – kiekvienos dalyvaujančios šalies įsitraukimo ribos, kompetencijos ir atsakomybės.

Vilniaus savivaldybės atstovai pažymėjo, kad dialogo metu visos jame dalyvaujančios šalys turėtų būti įtrauktos vienodai tam, kad jaustųsi lygybė ir procesas priklausytų vienodai nuo visų. Vis dėlto, architektai siūlo, kad į visuomenės poreikius turėtų būti atsižvelgiama iki tam tikros ribos. Architektai pastebi, kad visuomenė neturi kompetencijų, kad galėtų konceptualizuoti savo poreikius ar teikti estetinius pasiūlymus, todėl su visuomene siūloma derinti funkcinius erdvės poreikius ir vietos tapatumo, stiliaus bei koncepto klausimus. Panašų požiūrį išreiškė ir akademikai, kurie teigia, kad tokia dialoge turi būti nurodytos aiškios dalyvaujančių pusių atsakomybės ir galimybės įsitraukti pagal turimas kompetencijas. Didžiųjų miestų savivaldybės pastebi, kad visuomenei dažnai pritrūksta miesto planavimo ir darnaus planavimo žinių: „gyventojams svarbu *parkingas*, o ne medžiai“. Visuomenininkai pažymėjo aiškių ribų tarp suinteresuotųjų grupių nebuvimo problematiką:

architektų susierzinimas, kai gyventojai siūlo savo idėjas; visuomenei sunku dalyvauti, nes nesupranta žodyno, formato. **Apibendrinant, neapibrėžtos rolės tarp suinteresuotųjų grupių gali būti įvardijamos kaip kliūtis, neleidžianti vykdyti konstruktyvių diskusijų – kyla sąmyšis ir nesusikalbėjimas.**

Žvelgiant į pasikartojančias pastabas tarp skirtingų grupių, bendruomenių atstovai, visuomenininkai ir architektai sutaria, kad kūrybišką dialogą tarp skirtingų šalių turėtų moderuoti savivaldybė. Tokie siūlymai remiasi mintimi, kad lyginant visas dialoge dėl viešosios erdvės formavimo dalyvaujančias puses, savivaldybė yra arčiausiai viešojo intereso. Tuo tarpu architektai, nekilnojamo turto vystytojai ir vietos bendruomenė dialoge atstovauja savo interesus. Tam, kad savivaldybės administracijoje turėtų būti specialistas, atsakingas už visuomenės pritraukimą, pritarė ir Atviros vyriausybės koncepcijos atstovai, tačiau pažymėjo, kad **tai negali būti komunikacijos ir viešųjų ryšių skyriaus darbuotojas**. Visuomenės įtraukimas į sprendimų priėmimą neturėtų tapti savivaldybės viešųjų ryšių skyriaus užduotimi, nes tokiu būdu visuomenės įtraukimui gali daryti įtaką savivaldybės viešųjų ryšių interesai.

Galiausiai, taip pat pastebėta, kad norint, jog įtraukimas būtų sklandus, šį procesą turi palaikyti ir miesto politikai (miesto taryba, meras). Miesto tarybos ir mero palaikymas organizuojant visuomenės dalyvavimą viešųjų erdvių projektavime padeda administracijos darbuotojams tiek finansuojant procesą, tiek ir siekiant pritaikyti dalyvavimo rezultatus projektavimo užduotyje.

1.6.3 Esama situacija: suinteresuotųjų šalių rolės pagal dabar galiojančią tvarką ir tendencijas praktikoje

Siekiamybė

1.6.4 Siekiama situacija: suinteresuotosios šalys lygiavertiškai dalyvauja projekte ir spriima sprendimus

„**Su žmonėmis viskas yra gerai – jie nori kalbėti apie savo kaimynystės problemas.**“

urbanistas Martynas Marozas,
įmonės MMap vadovas

Esamybė

Organizavimas

Kita viena plačiausiai aptartų temų interviu metu – kūrybinio dialogo organizavimas. Apklaustųjų pastabose išskiriamos trys pasikartojančios problematikos: pasiruošimo prieš pakviečiant suinteresuotas šalis į dialogą svarba, gebėjimų kokybiškai moderuoti dialogą trūkumas ir grįžtamojo ryšio poreikis visuomenėje po įvykusio renginio.

Tinkamo pasiruošimo dirbtuvėms svarbą akcentavo kalbinti visuomenininkai, akademikai, urbanistai ir patys moderatoriai. **Argumentuojama, kad dirbtuvių organizatorius privalo susipažinti su teritorijos specifika (istoriniu, urbanistiniu, biologiniu, architektūriniu, inžineriniu ir kitais pjūviais), tikslinės grupės, kuriai skirta erdvė, poreikiais (socialiniai tyrimai) bei pačia vietos bendruomene. Šio pasiruošiamojo darbo rezultatai turėtų informuoti apie būsimo kūrybinio dialogo sprendinius ir scenarijų (proceso dizainą): įrankius, formatą, eigą ir pan. Priklausomai nuo vietos konteksto ir problematikos sukurtas dialogo scenarijus (parinkti tam tikri įrankiai, eiga ir kt.) prisideda prie dialogo sėkmės – sėkmingesnio skirtingų interesų derinimo.**

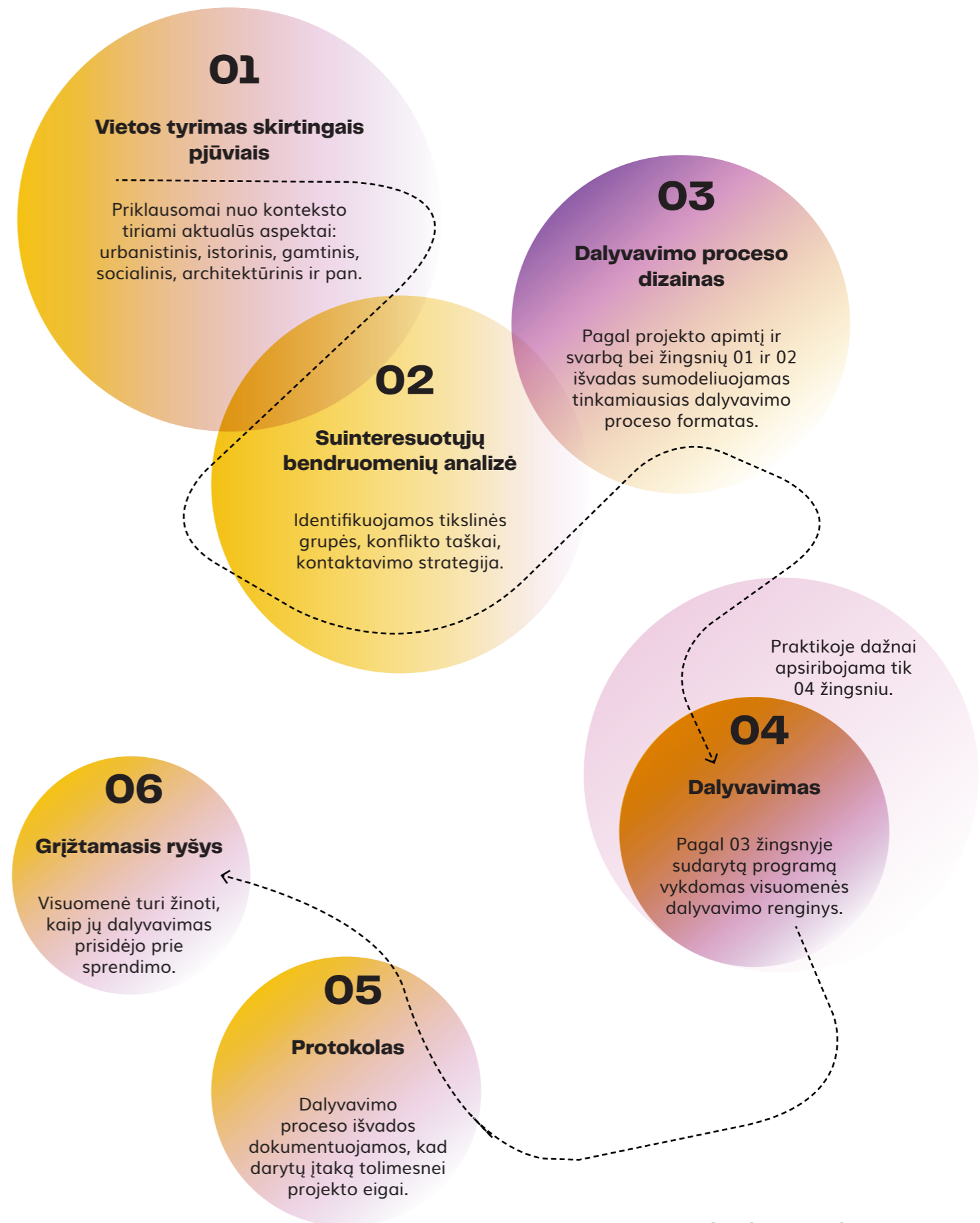
Antroji pasikartojanti problematika – kūrybinio dialogo moderavimo gebėjimai. Pokalbių metu buvo aptarti savivaldybių ir architektų gebėjimai moderuoti visuomenės dalyvavimo procesus. Kalbant su savivaldybėmis, kurios įtraukia visuomenę į viešųjų erdvių formavimą užduoties formulavimo stadijoje, paaiškėjo, kad savivaldybės darbuotojai organizuoja procesą remdamiesi asmeninėmis žiniomis arba, esant didesnės reikšmės projektui, samdo išorės specialistus (urbanistų agentūras, fasilitatorius). **Visos apklaustos savivaldybės pritarė, kad metodika ar gidas būtų naudingi įrankiai, siekiant tobulinti savivaldybės darbuotojų įgūdžius ir šitaip gerinti visuomenės dalyvavimo viešųjų erdvių formavime kokybę. Prie išreikštų poreikių taip pat buvo pateikti siūlymai pristatyti geruosius užsienio pavyzdžius ar pateikti pastabas jau dabar savivaldybės organizuojamoms dialogo su visuomene formoms. Kalbant apie architektų kaip moderatorių gebėjimus, pačių architektų nuomonės išsiskyrė. Dalis teigė, kad architektai neturi tinkamų gebėjimų, leidžiančių kurti ir moderuoti kūrybinio dialogo procesus. Įvardijamos dvi to priežastys: pirma, dialogo moderavimas nėra architekto išsilavinimo dalis; antra, projektą rengiantis architektas negali išlikti objektyvus, nes atstovauja užsakovo ir savo kaip kūrėjo interesus. Kita dalis apklaustų architektų mano, kad būtent architektas gali geriausiai moderuoti visuomenės dalyvavimo procesus, nes geriausiai žino, ko reikia, kad dalyvaujančios pusės pasiektų norimą rezultatą – įgyvendintą projektą.**

Trečioji pasikartojanti pastaba apie kūrybinio dialogo organizavimą – grįžtamojo ryšio apie kūrybinio dialogo rezultatus trūkumas. Dalis kalbintų bendruomenių atstovų teigia, kad sudalyvavus dalyvaujamuosiuose procesuose pasigenda grįžtamojo ryšio iš savivaldybės. Anot atstovų, **nuoseklus grįžtamasis ryšys padėtų dalyvavusiems bendruomenės nariams pasijusti išgirstiems bei išsakiusiems savo nuomonę. Grįžtamojo ryšio svarbą mini ir kalbinti kūrybinio dialogo fasilitatoriai. Rekomenduojama, kad įvykę kūrybinio dialogo procesai būtų protokoluojami, parengiamos jų santraukos ir išvados, o visa ši medžiaga būtų vieša ir lengvai pasiekiamą.**

Apibendrinant, organizuojant visuomenės dalyvavimą viešųjų erdvių formavime susiduriama su trimis pagrindiniais iššūkiais. Pirmasis jų – pasiruošimo svarba. Rekomenduojama, kad dalyvavimo organizatorius atliktų tyrimą – susipažintų su objekto duomenimis (įvairiais pjūviais), vietos bendruomene ir galimais interesų konfliktais, o šio tyrimo išvados turėtų informuoti dalyvavimo proceso dizainą. Antrasis iššūkis – moderavimo gebėjimai. Dalyvavimo proceso moderatoriui reikia įrankių ir žinių, kurios leistų kokybiškai moderuoti dialogą tarp skirtingų interesų grupių. Šių žinių savivaldybės darbuotojai, architektai ir kiti specialistai galėtų įgyti remdamiesi tam specialiai sukurtą metodine medžiaga. Trečiasis ir paskutinis plačiai aptartas punktas – nuoseklus grįžtamasis ryšys. Metodškai teikiamas grįžtamasis ryšys visoms dalyvavimo procese dalyvavusioms grupėms padėtų dalyvavusiems bendruomenės nariams pasijusti išgirstiems ir išsakiusiems savo nuomonę.

1.6.5 Šančių dabarties žemėlapio dirbtuvės. Nuotr. iš „Kurk Lietuvai“ projekto archyvo

Siekiamybė

1.6.6 Siekiama situacija: dalyvavimo procesas išpildo visus šešis žingsnius

Rizikos

Dažniausiai įvardijamos visuomenės dalyvavimo miesto formavime rizikos yra šios: politiniai interesai, nepagrįsti visuomenės, dalyvaujančios dialoge, lūkesčiai, žemas visuomenės įsitraukimas ir dalyvaujamojo proceso neapibrėžtumas.

Savivaldybių atstovai ir architektai dalinosi patirtimi, kai viešųjų erdvių projektai, kurie prasidėjo nuo visuomenės įtraukimo, tampa politinių manipuliacijų objektu. Tokiais atvejais, nesigilinant į projekto procesą, kritikuojami projekto sprendiniai ir kiršinamos skirtingas pažiūras turinčios visuomenės grupės. Kaip pavyzdžiai, pokalbiuose minėti nuo galimybių studijų įtraukiant vietos bendruomenę prasidėję Gargždų miesto parko (2016 m.) ir Biržų viešųjų erdvių (2015 m.) atvejai. Abiem atvejais su vietos bendruomene ir specialistais parengti pasiūlymai vietos savivaldos nebuvo įgyvendinami 3–4 metus. Tokiu atveju, projekto pradžioje atlikto darbo su visuomene ir interesų derinimo rezultatams kyla didelė rizika, nes pasinaudojus žiniasklaidos priemonėmis kritikuojami projekto sprendiniai, įtraukiama nauja visuomenės dalis ir jau išnagrinėti interesų konfliktai kyla iš naujo.

Kita dažnai pokalbiuose minima rizika – dalyvaujančios visuomenės lūkesčiai. Kalbinti akademikai pažymi, kad įtraukiant visuomenę į sprendimų priėmimą svarbu iš anksto perspėti apie galimas projekto rizikas ir visuomenės išsakytų norų galimybių ribas. Kitu atveju dalyvaujantys piliečiai gali nusivilti dalyvavimo procesu, nes nebus įgyvendinti jų lūkesčiai. Su šia problema praktikoje susiduria kelios savivaldybės, kurios pastebi, kad užsitęsęs, galiausiai neįgyvendintas ar išsakytų norų neatitinkantis projektas demotyvuoja visuomenę dalyvauti tolesniuose miesto formavimo procesuose.

Dar viena minima dalyvavimo proceso rizika – žemas ir nepakankamas visuomenės įsitraukimas į organizuojamus viešųjų erdvių bendros kūrybos procesus. Viena iš įvardintų žemo visuomenės dalyvavimo priežasčių – nepakankama arba netinkama viešoji komunikacija apie galimybes įsitraukti į viešųjų erdvių formavimą. Pačių savivaldybių atstovai teigia, kad „viešasis sektorius nemoka viešinti“ ir pripažįsta, kad įtraukti visuomenę į dalyvavimo procesus yra sunku. Architektai pastebi, kad dalyvauja tik 3–5 proc. vietos bendruomenės, o kiti projektu susidomi tuomet, kai projektas tampa akivaizdus ir prasidėjęs projekto rangai atsižvelgti į pastabas yra per vėlu.

Savivaldybės atstovai pabrėžia, kad norėtų įtraukti ne tik didesnę visuomenės dalį, bet ir užtikrinti, kad procese dalyvautų kuo įvairesnių interesų atstovai. Pastebima, kad įtraukiant visuomenę dažnai dalyvauja tie patys arba keli aktyvūs asmenys.

Neįtraukiant įvairesnių visuomenės grupių didelė visuomenės dalis lieka neįtraukta, o jų poreikiai – neatspindėti tolesnėse projekto stadijose.

Galiausiai, trečia dažnai minima rizika – dalyvaujamojo proceso neapibrėžtumas. Patys savivaldybių atstovai ir visuomenininkai teigia, kad visuomenė ne visada įtraukiama į miesto erdvių formavimą dėl neišmatuojamos proceso naudos ir didelių laiko kaštų. Savivaldybių atstovai pažymi, kad viešųjų erdvių projektai privalo būti įgyvendinami pagal iš anksto numatytus laiko rėmus, o visuomenės dalyvavimas gali pareikalauti papildomų laiko ir kitų resursų, kurių savivaldybė įgyvendinant projektą neturi.

Apibendrinant dažniausiai minimas dalyvavimo proceso rizikas, galima teigti, kad trys rizikos yra susijusios su suinteresuota visuomene ir viena – su pačiu dalyvavimo procesu. Siekiant išvengti su visuomene susijusių rizikų reikėtų:

- tinkamai informuoti proceso dalyvius apie galimus proceso rezultatus (nesukelti lūkesčių);
- skirti pakankamai dėmesio suprantamai ir įvairias visuomenės grupes įtraukiančiai dalyvavimo viešinimo strategijai (žemas visuomenės įsitraukimas);
- iš anksto pasiruošti dalyvavimo rezultatų kritikos valdymo planą.

Rizikai, susijusiai su dalyvavimo proceso neapibrėžtumu valdyti (neišmatuojamos proceso naudos ir didelių laiko kaštų), rekomenduojama samdyti patyrusius moderatorius arba kelti miesto administracijos darbuotojų kompetencijas dialogo tarp skirtingų interesų grupių valdyme. Kvalifikuoti specialistai turi daugiau gebėjimų, leidžiančių suvaldyti dalyvavimo proceso neapibrėžtumą.

Finansavimas

Remiantis atlikta pokalbių analize galima teigti, kad visuomenės dalyvavimas viešųjų erdvių formavime yra gebėjimų, laiko ir kitų resursų reikalaujantis procesas. Vienas iš šių resursų – finansai. Apie dalyvavimo procesų finansavimo svarbą ir galimus šaltinius kalbėjo savivaldybės, urbanistai ir visuomenininkai. Kiekviena iš šių grupių pateikė skirtingus pasiūlymus kaip galėtų būti finansuojamas visuomenės dalyvavimo įgyvendinimas. Kelios pateiktos idėjos finansavimo modeliams:

- pasiūlymas sukurti specialias paskatas savivaldybėms, kurios įgyvendina visuomenės dalyvavimą, finansuojant 50 % savivaldybės patirtų išlaidų iš valstybinio biudžeto;
- pasitelkti komunikacijai numatytus resursus iš savivaldybės metinio biudžeto;
- įvertinti galimybes finansuoti dalyvavimo procesus iš Regionų plėtros tarybų administruojamų lėšų.

Kalbant apie finansų dalyvavimo procesams užtikrinimą, savivaldybių atstovai mini ir miesto tarybos svarbą. Remiantis Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymo 26 straipsnio (Savivaldybių biudžetų rengimas ir tvirtinimas) 4 punktu, savivaldybių biudžetus tvirtina savivaldybių tarybos. Taigi, kaip ir minėta šios analizės dalyje aptariant visuomenės įtraukime dalyvaujančiųusių rolių potėmę (žr. Rolės), miesto tarybos palaikymas dalyvavimo procesams yra itin svarbus, nes lemia, ar tam bus skirtas finansavimas.

Pokalbių metu pašnekovai įvardijo ir visuomenės įtraukimo į viešųjų erdvių planavimą projektų biudžetus, kai tokios paslaugos yra užsakomos iš išorės ekspertų. Dažniausiai minėti kompleksiniai visuomenės dalyvavimo procesų (taikomos įvairios

priemonės, trukmė – 2–3 mėn.) įkainiai – 10 000 ir 20 000 €. Vidutinis bendras viešųjų erdvių projekto biudžetas, remiantis Vidaus reikalų ministerijos regioninės politikos iniciatyvų žemėlapiu (<https://www.nrp.vrm.lt/lt/tikslines-teritorijos/iniciatyvu-zemelapis/1>) yra 1 – 3 mln. €. Kai viešosios erdvės projekto biudžetas yra mažesnis ir savivaldybė neturi lėšų pirkti darbo su visuomene paslaugos, kalbintos miestų administracijos organizuoja dalyvavimo procesus remiantis savais žmogiškaisiais resursais.

Apibendrinant dalyvaujamojo proceso finansavimo potėmę, galima teigti, kad **dalyvaujamas procesas reikalauja finansinių ir žmogiškųjų resursų, kurių kiekis priklauso nuo viešosios erdvės kompleksiško (teritoriniu ir/arba interesų pagrindu)**. Savivaldybės, kurios renkasi pradėti kompleksinių viešųjų erdvių atnaujinimo projektus nuo visuomenės dalyvavimo procesų, neretai šių paslaugų perka iš specialistų (urbanistų, fasilitatorių ir kitų.). Remiantis atliktais interviu, užsakytų dalyvavimo procesų kainos siekia nuo 10 tūkst. iki 20 tūkst. eurų (pavyzdžiui, kūrybinės dirbtuvės). Kitais atvejais, kai tvarkomos viešosios erdvės yra vienalytės, kuriose interesų grupių mažiau, savivaldybė dalyvavimo procesus organizuoja remdamasi savais resursais ir žiniomis. **Kaip galimi finansavimo šaltiniai dalyvavimo procesui nurodyti: savivaldybės biudžetas ir Regionų plėtros tarybų administruojamos finansinės priemonės.** Taip pat sulaukta vieno pasiūlymo naujai priemonei – finansinei paskatai savivaldybėms, įtraukiančioms visuomenę į viešųjų erdvių formavimą. Pasiūlyti finansavimo šaltiniai bus nagrinėjami šio projekto rėmuose. Planuojama pateikti ir visuomenės dalyvavimo viešųjų erdvių formavime finansavimo pasiūlymų vienlapį.

1.6.7 Šančių dabarties žemėlapis dirbtuvės. Nuotr. iš „Kurk Lietuvai“ projekto archyvo

Projektinių pasiūlymų viešinimas

Kaip teigta šios analizės pradžioje, projektinių pasiūlymų viešinimo procedūra (pagal STR 1.04.04:2017 „Statinio projektavimas, projekto ekspertizė“) šio projekto rėmuose nėra laikoma visuomenės dalyvavimo miestų formavime praktika. Vis dėlto, dėl teisinio reglamentavimo viešinimas šiandien Lietuvoje yra plačiausiai taikoma ir geriausiai žinoma visuomenės įtraukimo į miesto formavimą praktika. Pokalbių su specialistais metu buvo siekiama išsiaiškinti jų pastabėjimus apie šią šiandien plačiausiai taikomą viešo intereso užtikrinimo praktiką – projektinių pasiūlymų viešinimą.

Kalbant apie viešųjų erdvių projektų viešinimo organizavimą, kaip teigia kalbinti savivaldybių atstovai, susitikimai dažniausiai vyksta savivaldybės patalpose arba nuotoliniu būdu, o kvietimas viešinamas savivaldybės svetainėje ir Facebook paskyroje.

Vertinant viešinimo reikalavimus, architektai teigia, kad viešinimo procedūros, kurių reikalaujama beveik visuose projektuose, yra nepagrįstos ir tampa pertekline priemone, kuri nebeatitinka savo funkcijos. Taip pat architektai pažymi, kad pats viešinimo procesas yra formalus, o grįžtamasis ryšys suteikiamas dalyvaujantys visuomenei – neaiškus.

Apie formalų viešinimo procesą užsiminė ir bendruomenių atstovai, kurie teigia, kad norint kokybiškai dalyvauti šiame procese bendruomenei tenka samdytis teisininką. Tik pateikiant teisiškai

pagrįstas pastabas bendruomenė gali tikėtis, kad į jos poreikius bus atsižvelgta. Kalbinti bendruomenės atstovai teigia, kad dabartinis teisinis reguliavimas suinteresuotai visuomenei leidžia įsitraukti į aplinkos formavimo procesus paskutinėse stadijose, kai visi esminiai objekto sprendiniai jau yra užfiksuoti. Anot kelių bendruomenių atstovų, visuomenei būtų svarbu įsitraukti į miesto formavimo procesus pradinėse projekto stadijose.

Kaip didžiausių trukdžių dalyvavimui miesto erdvių formavime vietos bendruomenių atstovai nurodo santykio tarp vietos valdžios institucijų ir bendruomenės nebuvimą, o žemą visuomenės dalyvavimą aiškina tuo, kad visuomenėje tvyro įsitikinimas, jog į dalyvaujančių asmenų pastabą vis tiek nebus atsižvelgta.

Taigi aptarus visas pastabas, išsakytas apie projektinių pasiūlymų viešinimo procedūras, galima teigti, jog procesui kritikos turi tiek architektai, tiek ir vietos bendruomenės. Viešinimas architektų vertinamas kaip perteklinė, formali priemonė, todėl būtina siekti, jog tiek viešinimo, tiek ir visuomenės įtraukimo procesas būtų kuo aiškesnis ir konstruktyvesnis. Neretai vietos bendruomenės tenka samdytis teisininkus, kad jų poreikiai būtų atliepti – toks procesas yra klampus ir itin nemalonus ir savivaldybei, ir bendruomenėms. Galiausiai, svarbu, kad visuomenės poreikiai būtų išklaunami pradinėse projekto stadijose – formuluojant užduotį projektuotojui, nes tuomet yra didžiausia galimybė daryti įtaką sprendimų priėmimui ir dar nebūna per vėlu (pavyzdžiui, įsitraukus tik projektinių pasiūlymų stadijoje).

1.6.9 Šančių pfaeities žemėlapiio dirbtuvės. Nuotr. Dariaus Petrulio. Šaltinis: https://sanciubendruomene.lt/media/images/241779067_4722706687760477_5183952794164806200__original.jpg

1.6.8 Šančių dabarties žemėlapiio dirbtuvės. Nuotr. Dariaus Petrulio. Šaltinis: https://sanciubendruomene.lt/media/images/241739596_4722340414463771_806351431927696219_n.original_TPoYfJc.jpg

Stebėjome atvejus, kai girdima tik teisininko atstovaujama bendruomenė.

Rita Latvytė, Vilniaus miesto Naujamiesčio bendruomenės „Naujamiestis. Su meile.“ pirmininkė apie projektinių pasiūlymų viešinimą

Išvados

Atlikti 27 kokybiniai interviu su įvairiomis interesų grupėmis, kurios jau yra stebėję, dalyvavę arba įgyvendinę visuomenės dalyvavimo miestų erdvių formavime procesus, leido geriau suprasti pavienių visuomenės įtraukimo į miesto viešųjų erdvių formavimą iniciatyvų tikslus, iššūkius ir rezultatus. Visi analizuojami pokalbiai suskirstyti į dvi temas – dalyvavimą ir informavimą. Dalyvavimas analizėje suprantamas, kaip konsultavimasis su suinteresuota visuomene apie formuojamos viešosios erdvės sprendinius projektavimo užduoties formulavimo stadijoje arba prieš ją. Viešinimo temoje analizuojama projektinių pasiūlymų viešinimo procedūra, kaip nurodyta STR 1.04.04:2017 „Statinio projektavimas, projekto ekspertizė“.

Rolės

Organizuojant įtraukiantį dialogą, svarbu nustatyti dalyvaujančių grupių (visuomenės, architektų ir savivaldybės) atsakomybes ir galimybes daryti įtaką viešosios erdvės sprendiniams. Suinteresuota visuomenė turėtų būti įtraukiama derinant funkcinis erdvės poreikius ir vietos tapatumo, stiliaus bei koncepto klausimus, o architektai atsakingi už visuomenės poreikius atitinkančius sprendinius. Savivaldybė matoma kaip ta pusė, kuri turėtų moderuoti dialogą, o miesto taryba ir meras palaikyti procesą ir rezultatus.

Siekiant kokybiško dialogo tarp skirtingų interesų grupių, svarbu užtikrinti sistemingą visuomenės švietimą miestų formavimo ir tvarios plėtros srityse. Kalbinti visuomenininkai, savivaldybės atstovai ir akademikai pritarė, kad siekiant padidinti visuomenės gebėjimus dalyvauti miestų planavimo ir formavimo procesuose svarbu suteikti visuomenei bazines miestų planavimo ir darnios plėtros žinias.

Organizavimas

Dalyvavimo proceso organizatorius prieš pradėdamas dialogą turi atlikti esamos situacijos analizę, kurios metu susipažįsta su objekto duomenimis (įvairiais pjūviais), vietos bendruomene ir galimais interesų konfliktais. Ši situacijos analizė informuoja apie dalyvavimo proceso dizainą: dialogo scenarijų, taikytinus metodus ir pan.

Dalyvavimo proceso moderavimas reikalauja tam tikrų (konfliktų valdymas, problemų sprendimas, interesų derinimas ir pan.) žinių ir įgūdžių. Šios žinios nėra įgyjamos savaime, todėl dialogą moderuojantys asmenys (savivaldybės darbuotojai, architektai) turėtų šias žinias įgyti papildomai.

Kiekvieną dalyvaujamojo proceso etapą turėtų sekti grįžtamasis ryšys, kurį proceso organizatorius suteikia dalyviams. Nuoseklus grįžtamasis ryšys

padeda dalyvavusiems asmenims pasijusti išgirstiems ir kad jų nuomonė yra svarbi.

Rizikos

Dalyvavimo proceso organizatoriai turėtų suvaldyti dalyvaujančios visuomenės lūkesčius viešosios erdvės projektui. Proceso dalyviai turėtų būti supažindinami su dalyvavimo proceso tikslu, projekto rizikomis ir galimais scenarijais įgyvendinant rezultatus praktikoje.

Remiantis savivaldybių ir architektų liudijimais, dažnu atveju įtraukti didelės dalies vietos bendruomenės į dalyvavimo procesus nepavyksta. **Dalyvavimo organizatorius turėtų įvertinti pasyvaus visuomenės dalyvavimo miesto erdvių formavime priešastis ir organizuoti bei viešinti dalyvavimo procesą taip, kad užtikrintų kuo didesnę įsitraukimą.** Pavyzdžiui, rengti susitikimus darbo dienomis, po darbo valandų; dalintis informacija apie dalyvavimo procesą ne tik savivaldybės puslapyje, bet ir dažnai bendruomenės naudojamose internetinėse platformose bei lokacijose.

Dalis dalyvaujamojo proceso rezultato – tai susitarimas tarp skirtingų interesų grupių dėl viešosios erdvės sprendinių (užduoties, projekcinio pasiūlymo ar techninio pasiūlymo). Savivaldybės ir architektai dalinasi patirtimi, kai opozicijoje esantys politiškai suinteresuoti asmenys aštrina konfliktus tarp visuomenės ir savivaldos savo politinių interesų naudai. Siekiant išvengti šios rizikos **dalyvaujamojo proceso organizatorius turėtų iš anksto numatyti kaip sumažinti galimybes diskredituoti dalyvaujamojo proceso rezultatus.** Pavyzdžiui, į dalyvaujamąjį procesą įtraukti miesto politikos opozicijoje esančius narius; skelbti visiems laisvai prieinamą dalyvaujamojo proceso protokolą ir sprendinius; ir pan.

Rizikai, susijusiai su dalyvavimo proceso neapibrėžtumu, objektyviai neišmatuojamomis proceso naudomis ir laiko kaštais, valdyti rekomenduojama samdytis patyrusius moderatorius arba kelti miesto administracijos darbuotojų kompetencijas dialogo tarp skirtingų interesų grupių valdyme. Kvalifikuoti specialistai turi daugiau gebėjimų, leidžiančių suvaldyti dalyvavimo proceso neapibrėžtumą.

Finansavimas

Visuomenės dalyvavimo procesai gali būti rengiami remiantis savivaldybės resursais arba užsakomi. Remiantis atliktais interviu, užsakytų dalyvavimo procesų kainos siekia nuo 10 tūkst. iki 20 tūkst. eurų (pavyzdžiui – kūrybinės dirbtuvės). Kaip galimi finansavimo šaltiniai dalyvavimo procesui nurodyti: savivaldybės biudžetas ir Regionų plėtros tarybos administruojamos finansinės

priemonės. Taip pat sulaukta vieno pasiūlymo naujai priemonei – finansinei paskatai, skirtai savivaldybėms, įtraukiančioms visuomenę į viešųjų erdvių formavimą. Pasiūlyti finansavimo šaltiniai bus nagrinėjami šio projekto rėmuose. Planuojama pateikti ir visuomenės dalyvavimo viešųjų erdvių formavime finansavimo pasiūlymų vienlapį.

Viešinimas

Viešinimas vertinamas kaip perteklinis ir formalus procesas. Vietos bendruomenė dažnai nėra pajėgi dalyvauti formaliame procese be teisininko pagalbos. Taip pat suprantama, kad įsitraukiant projektinių pasiūlymų stadijoje esminius pokyčius daryti jau per vėlu, todėl norima, kad vietos bendruomenės poreikiai būtų išklausomi pradinėse projekto stadijose – formuluojant užduotį projektuotojui. Remiantis šiomis pastabomis galima daryti išvadą, kad siekiant gerinti viešinimo procedūros kokybę, pirmasis vietos bendruomenės įsitraukimas į projektą turėtų įvykti ankstyvose projekto stadijose, kuomet statinio projektiniai pasiūlymai dar nėra suformuoti.

Tyrimo trūkumai

Šioje analizėje pateikiama tik apklaustų asmenų apibendrinta nuomonė. Šios išvados nebūtinai atspindi esamą situaciją platesniame kontekste. Siekiant patvirtinti išvadų legitimumą, turėtų būti vykdomas kiekybinis tyrimas suformuotoms išvadoms patikrinti.

Apklausoje, analizės ir išvadų formulavimo metu įvairių tipų dalyvavimo formos analizuotos bendrai jų neišskirstant pagal tipus. Vis dėlto, šio tyrimo metu išryškėjo du skirtingi dalyvaujamojo proceso tipai pagal finansavimo modelį:

- Kompleksinis dalyvavimo procesas, dažnai užsakomas ir įgyvendinamas išorės ekspertų (urbanistų, fasilitatorių, architektų ir pan.). Trukmė – nuo 1 iki 3 mėn. Taikomas, kai viešoji erdvė yra nacionalinės arba didelės vietinės reikšmės arba, kurioje susiduria daug skirtingų interesų. Tokių dalyvavimo procesų kaina: 10 –20 tūkst. Eurų.
- 1–3 susitikimų trukmės dalyvavimo procesas, kai jį organizuoja pati savivaldybė. Taikomas, kai viešoji erdvė yra mažos vietinės reikšmės objektas. Papildomas finansavimas šiuo atveju nereikalingas.

Tolesniuose projekto etapuose reikėtų analizuoti šiuos du skirtingus dalyvavimo procesus atskirai. Priklausomai nuo dalyvavimo proceso tipo, skiriasi iššūkiai, su kuriomis susiduria dalyvavimo organizatoriai.

1.6.10 Projekto „Žaliuojantys Šilainiai“ dirbtuvės Kaune. Nuotr. Luko Kazakevičiaus

Išvados

1.7 Išvados

Esamos visuomenės dalyvavimo viešųjų erdvių formavimo situacijos analizė sudarė: Lietuvos Respublikos teisės aktų ir Lietuvos bei tarptautinių strateginių dokumentų analizė, 4–ių atvejų analizė, dalyvaujamųjų renginių stebėseną, 27 kokybiniai interviu su dalyvavimo procesus stebinčiais, įgyvendinančiais arba palaikančiais specialistais ir bendruomenėmis. Atliktos savivaldybių apklausos rezultatai aptariami atskirame leidinyje. Apibendrinant atliktą tyrimą, prieita prie šių pagrindinių išvadų:

01 Dabartinis statybos projektų viešinimas (pagal Statybos įstatymą) yra formalus ir organizuojamas, kai esminiai objekto sprendimai užfiksuoti, o pokyčius daryti sudėtinga. Siekiant gerinti visuomenės dalyvavimo kokybę, rekomenduojama įtraukti visuomenę užduoties formulavimo etape, kai išsiaiškinami visuomenės poreikiai, įpročiai ir tradicijos, susijusios su vieta.

02 Remiantis atlikta Lietuvos savivaldybių apklausa bei kokybiniais interviu su savivaldybių atstovais, išsiaiškinta, jog vienas didžiausių iššūkių yra menkas visuomenės įsitraukimas į renginius, kuriuose sprendžiami viešųjų erdvių formavimo klausimai. Kalbinti visuomenės atstovai teigia, kad visuomenė neįsitraukia, nes nejaučia, kad jų balsas yra svarbus. Kita vertus, Vidaus reikalų ministerijos 2020 m. veiklos ataskaitos, 2020 m. pilietinės galios indekso ir LR bendrojo plano esamos situacijos analizės sociologinės apklausos 2018 m. rodikliai rodo, kad visuomenei labiausiai rūpi jų gyvenamosios vietovės reikalai, o dalyvavimas oficialiuose renginiuose, kaip projektų pristatymai, yra vienas iš būdų, kuriais visuomenė parodo, kad yra savo miesto dalis. Rekomenduojama gerinti savivaldybių gebėjimus viešinti informaciją apie dalyvavimo procesus ir viešai teikti nuoseklų grįžtamąjį ryšį apie dalyvavimo procesų eigą bei rezultatus.

03 Visuomenės dalyvavimas miestų formavime plačiai aptariamas ilgos trukmės strateginiuose dokumentuose (DVT, LRBP, 18–liktosios Vyriausybės programa ir kt.), kurie numato ilgalaikes vizijas. Vis dėlto, rengiant darbo planus visuomenės dalyvavimas miestų formavime į priemones ir uždavinius neperkeliamas. Rekomenduojama papildyti kuriamą Aplinkos ministerijos plėtros programą uždaviniais, kurie praktiškai leistų gerinti visuomenės dalyvavimo, sprendžiant viešųjų erdvių klausimus, kokybę.

04 Teisės aktų analizė atskleidė, kad Želdynų įstatymo nuostatos nėra pilnai atspindėtos Statybos įstatyme ir Statybos techniniuose reglamentuose (STR). Atskirieji želdynai, pagal Statybos įstatymo apibrėžimą nėra statinys. Želdynų įstatymas kalba apie teritorijas, o statybų – apie statinius, todėl tarp šių dviejų įstatymų trūksta koncepcinės sąsajos. Rekomenduojama, kad statybos projektai būtų vertinami ne tik kaip izoliuoti objektai (statiniai), bet savo apimtyje aprėptų ir tai, kokioje aplinkoje šie statiniai yra bei kaip su ja sąveikauja. Urbanizuotose teritorijose dažna statinio aplinka – viešoji erdvė, kuriai, kaip visumai, šiuo metu Statybos įstatymas nėra taikomas.

05 Remiantis atlikta dviejų sektinų visuomenės dalyvavimo atvejų analize galime daryti išvadą, kad visuomenės dalyvavimo sėkmė priklauso nuo procesą organizuojančių specialistų kompetencijų. Kai įgyvendinant dalyvavimą kliaujamasi intuicija, pasiekiami ne tokie kokybiški rezultatai, palyginus su atvejais, kai dalyvavimą organizuoja patyrę fasilitatoriai (urbanistai, geografs ir kt.). Dviejų mažiau sektinų atvejų analizė rodo, kad visuomenės nedalyvavimas ilgainiui neapsimoka, nes yra vilkinamas projekto procesas, švaistomos lėšos ir didėja visuomenės nepasitikėjimas valdžios institucijomis. Dalyvavimo procesą organizuojantys specialistai turi pasižymėti šiomis savybėmis ir kompetencijomis: gebėti analizuoti esamą situaciją ir ją suprantamu formatu perteikti visuomenei, identifikuoti dalyvavimo tikslus, apibrėžti suinteresuotų šalių roles, parinkti optimaliausių dalyvavimo strategiją pagal turimus resursus ir tikslus, kokybiškai ir aktyviai komunikuoti, gebėti identifikuoti ir valdyti konfliktines situacijas, išlikti tolerantiškais ir nešališkais.

06 Kokybinių interviu su visuomenės dalyvavimą įgyvendinančiais ar palaikančiais specialistais ir vietos bendruomenių atstovais analizė leidžia daryti išvadą, kad kokybiškas dalyvavimo procesas reikalauja žinių ir įrankių. Turinio analizės metu pokalbiai suskirstyti į keturias populiariausias potemes apie dalyvavimo procesą: organizavimą, roles, rizikas ir finansavimą. Apibendrintos šių potemių išvados toliau bus atspindėtos formuluojamuose sprendiniuose.

07 Paraleliai vykdyta 60–ties savivaldybių internetinė apklausa parodė, kad 58 iš 60 savivaldybių mato naudą visuomenės dalyvavime ir teigia, kad dalyvavimas didina visuomenės pasitikėjimą bei gyventojų tapatumą su jų gyvenama vieta jausmą. Net pusė savivaldybių pripažįsta, kad didžiausias iššūkis dalyvavimo procesams yra žinių, kompetencijų ir sektinų pavyzdžių trūkumas. Šie faktai iliustruoja pagrindinę projekto problemą. (Su Lietuvos savivaldybių apklausos rezultatais galite susipažinti atskirame leidinyje „Esamos situacijos analizė: 2. Savivaldybių apklausa“.)

Tolimesni žingsniai

Remiantis pateiktomis išvadamis galima pastebėti, kad palankiausia visuomenės dalyvavimui viešųjų erdvių formavime yra teorinė aplinka – Lietuvoje ratifikuotos Orhuso ir Europos kraštovaizdžio konvencijos bei ilgos trukmės strateginiai dokumentai, tokie kaip JT darnieji vystymosi tikslai, LR Bendrasis planas, Lietuva 2030 ir kiti. Tuo tarpu praktinis strateginių priemonių lygmuo ir teisinė bazė nesudaro palankių sąlygų kokybiškam visuomenės įsitraukimui į sprendimų priėmimą dėl viešųjų miesto erdvių kūrimo. Nepaisant šių iššūkių, apklausos (VRM ataskaita, pilietinės galios indeksas) rodo, kad visuomenė nori dalyvauti sprendžiant vietos bendruomenės klausimus. Suvokdamos suinteresuotos visuomenės įgalinimo naudą po truputį didesnį visuomenės įsitraukimą, nei to reikalauja įstatymai, įgyvendina ir vis daugiau Lietuvos savivaldybių.

Reaguojant į šią situaciją, toliau planuojama atlikti gerųjų visuomenės dalyvavimo viešųjų erdvių formavime užsienio praktikų analizę, kurią atlikus bus pradėti formuluoti galimi sprendiniai – bus ieškoma būdų, kaip sustiprinti savivaldybių darbuotojų žinias apie dalyvaujamųjų procesų organizavimą. Atlikus užsienio gerųjų praktikų analizę bus organizuojama viešoji konsultacija, kurioje taikant bendros kūrybos metodus bus priimami įvairias suinteresuotas puses tenkinantys sprendiniai. Projekto sprendinių paketas bus išbandytas pilotinėse savivaldybėse. Rezultatai bei gerosios praktikos bus aptartos galutiniame projekto pristatymo renginyje.

1.7.1 Gyvo miesto iniciatyvos inicijuota medžių sodinimo talka Vilniaus Žalgirio gatvėje. Nuotr. iš Gyvo miesto iniciatyvos archyvo

„**Techniniai brėžiniai ir terminai nėra tinkami įrankiai diskusijai su visuomene. Informacija visuomenei turėtų būti pateikiama jai suprantamu formatu.**“

Ramunė Baniulienė, Vilniaus m. savivaldybės vyr. architekto patarėja

1.8 Šaltinių sąrašas

1. Anykščių miesto savivaldybė (2020). Anykščių A. Baranausko aikštės ir trijų miesto centrinės dalies viešųjų erdvių koncepcijos kūrybinės dirbtuvės. Prieiga per internetą: <https://www.anyksciai.lt/data/public/uploads/2020/09/kurybines-dirbtuves.pdf>
2. Architektūros ir urbanistikos tyrimų centras (N.D.). Vilniaus gatvė – pėsčiųjų alėja Šiauliuose (išlikęs). Prieiga per internetą: <http://www.autc.lt/lt/architekturos-objektai/1989?at=1&rt=3>
3. ES investicijos (2017). Vilniaus gatvės pėsčiųjų bulvarų ir amfiteatro rekonstrukcija Nr. 07.1.1–CPVA–R–904–61–0003. Prieiga per internetą: https://www.esinvesticijos.lt/lt/paraiskos_ir_projektai/vilniaus-gatves-pesciuju-bulvaru-ir-amfiteatro-rekonstrukcija
4. Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerija (2020). Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos 2020 metų veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/000_VRM%202020%20m_%20veiklos%20%20ataskaita_TEIKIMAS_LRV.pdf
5. Mmap (2020). Anykščių centro vizija. Prieiga per internetą: https://issuu.com/mbmmap/docs/201223_centro_vizija_compressed
6. Nielsen (2018). Lietuvos gyventojų požiūris į įvairius gyvenimo aspektus Lietuvos miestuose ir kaimuose. Prieiga per internetą: http://www.bendrasisplanas.lt/wp-content/uploads/2018/08/Ataskaita_TEAM-Urbanistai.pdf
7. Pilietinės visuomenės institutas (2020). Pilietinės galios indeksas. Prieiga per internetą: http://www.civitas.lt/wp-content/uploads/2021/06/PGI_2020metai_visas.pdf
8. Pirkimai 365.lt (2021). Pavėzė UAB – viešieji pirkimai. Prieiga per internetą: <https://pirkimai365.lt/tiekejais/peveze-uab/300334>
9. Project for public spaces. What is Placemaking? Prieiga per internetą: <https://www.pps.org/category/placemaking>
10. Šupa Maryja, Urbonaitė-Barkauskienė Veronika, Kaktinas Vytautas (2021). Žemaitės skvero įveiklinimo poreikiai ir lūkesčiai. Sociologinio tyrimo ataskaita. Prieiga per internetą: http://arch-akva.lt/wp-content/uploads/2021/10/%C5%BDemait%C4%97s-skvero_sociologinio_tyrimo-2021_ataskaita.pdf
11. Veličkaitė Daiva (2019). Viešasis interesas ir jo įgyvendinimo sąlygos architektūros srityje. Daktaro disertacija. Vilniaus universitetas. Prieiga per internetą: <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:42758993/datastreams/MAIN/content>
12. Visit Šiauliai (N.D.). Šiaulių bulvaras. Prieiga per internetą: <https://www.visitsiauliai.lt/lankytinos-vietos/pesciuju-gatve/>

Įstatymai

13. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas „Dėl statybos techninio reglamento STR 1.04.04:2017 „Statinio projektavimas, projekto ekspertizė“ patvirtinimo (2016). Teisės aktų registras. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/ad75ac40a7dd11e69ad4c8713b612d0f/asr>
14. Lietuvos Respublikos Architektūros įstatymas (2017). Teisės aktų registras. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/3658622050c911e78869ae36ddd5784f?jfwid=-g0zrz4bb7>
15. Lietuvos architektų rūmų tarybos sprendimas dėl regioninių architektūros tarybos nuostatų patvirtinimo (2017). Teisės aktų registras. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/97838171cb1111e782d4fd2c44cc67af/asr>
16. Lietuvos Respublikos statybos įstatymas (1996). Teisės aktų registras. Prieiga per internetą: <https://www.etar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.F31E79DEC55D/asr>
17. Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymas (1996). Teisės aktų registras. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.26B563184529/dWUYfspEjt>
18. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas (1995). Teisės aktų registras. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5884/WzjelrHwqC>
19. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl visuomenės informavimo, konsultavimo ir dalyvavimo priimančiam sprendimui dėl teritorijų planavimo nuostatų patvirtinimo (1996). Teisės aktų registras. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.802893A37D00/BzBPFawdRJ>
20. Lietuvos Respublikos želdynų įstatymas (2008). Teisės aktų registras. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.301807>
21. Vilniaus miesto savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymas dėl atskirųjų želdynų projektų, rengiamų savivaldybės ir valstybinės žemės sklypuose, viešinimo tvarkos aprašo tvirtinimo (2018). Teisės aktų registras. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b00633a2bc4211e8aa33fe8f0fea665f?jfwid=>

Strateginiai dokumentai

22. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (2021). Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions: Catching the Deliberative Wave. Prieiga per internetą: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/339306da-en/index.html?itemId=%2Fcontent%2Fpublication%2F339306da-en&fbclid=IwAR0ikADUi72cjjxuC411Qny2s04RJ7HV2nU-TQmFv-WVu4z4KE2oWisxE>
23. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (2017). Recommendation of the Council on Open Government. Prieiga per internetą: https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0438#_ga=2.37822115.1251313301.1554450220-751648841.1537891795
24. Europos Komisija (2012). Europos kraštovaizdžio konvencija. Prieiga per internetą: <https://www.coe.int/en/web/landscape/text-of-the-european-landscape-convention>
25. Jungtinės Tautos (2015). Keiskime mūsų pasaulį: Darnaus vystymosi darbotvarkė iki 2030 metų. Prieiga per internetą: <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/es-ir-tarptautinis-bendradarbiavimas/darnus-vystymasis/darnus-vystymasis-ir-lietuva/jt-darbotvarkė-2030-darnaus-vystymosi-tikslai-ir-iti-tarptautiniai-susitarimai>
26. Jungtinių Tautų Europos ekonominė komisija (1998). Konvencija dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimančiam sprendimui ir teisės kreiptis į teismus aplinkos klausimais. Prieiga per internetą: <https://unece.org/environment-policy/public-participation/aarhus-convention/text>
27. Jungtinių Tautų Europos ekonominė komisija (2014). Maastrichto rekomendacijos dėl efektyvaus visuomenės dalyvavimo priimančiam sprendimui aplinkos klausimais skatinimo. Prieiga per internetą: <https://am.lrv.lt/lt/orhuso-konvencija/dokumentai-ir-nuorodos>
28. Lietuva 2030: bendrasis planas (2020). Prieiga per internetą: <http://www.bendrasisplanas.lt/>
29. Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ (2012). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.425517>
30. Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas, esamos būklės analizė, sociologinė apklausa (2018m.) Prieiga per internetą: http://www.bendrasisplanas.lt/wp-content/uploads/2018/08/Ataskaita_TEAM-Urbanistai.pdf
31. Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas, koncepcija, II alternatyva (2019). Prieiga per internetą: <https://drive.google.com/file/d/1pKd43pVxdYGNH33mljOwWFCvE60AooxY/view>
32. Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas, koncepcija, priedas nr. 5, „Pasiūlymai Lietuvos urbanistinei politikai“ (2019). Prieiga per: <https://drive.google.com/file/d/1EywqUI2vEJa3wqhQJAdW765i4g-ynfiN/view>
33. Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano koncepcijos priedas Nr. 4 „Lietuvos Respublikos bendrojo plano sąsajos su darnaus vystymosi tikslais“ (2019). Prieiga per internetą: <https://drive.google.com/file/d/1xilr0gt2rUKVBQUv3JRU47Xau2zS237I/view>
34. Lietuvos Respublikos Seimas (2020). Nutarimas dėl aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos. Prieiga per: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/973c87403bc311eb8c97e01ffe050e1c>
35. Lietuvos Respublikos Vyriausybė (2021). Planavimo dokumentų sistema. Prieiga per internetą: <https://lrv.lt/lt/aktuali-informacija/strateginis-valdymas-1/strateginis-valdymas/strateginio-valdymo-sistema/strateginio-valdymo-sistema-2>
36. Lietuvos Respublikos Vyriausybė (2021). 2021–2030 metų nacionalinio pažangos plano 1 priedas: Strateginių tikslų, pažangos uždavinių ir poveikio rodiklių sąrašas. Prieiga per internetą: <https://lrv.lt/lt/aktuali-informacija/xvii-vyriausybe/strateginis-valdymas/2021-2030-m-nacionalinis-pazangos-planas>
37. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo ir plano patvirtinimo (2021). Teisės aktų registras. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/d698ded086fe11eb9fecb5ecd3bd711c>
38. Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija (2019). Valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030“, rodiklių įgyvendinimo apžvalga. Prieiga per internetą: https://lrv.lt/uploads/main/documents/files/4_%20LT2030%20rodikliu%20apzvalga_2019-01-14.pdf

Žiniasklaida

39. Anykščių miesto savivaldybė (2020). Anykščių A. Baranausko aikštės ir trijų miesto centrinės dalies viešųjų erdvių koncepcijos kūrybinės dirbtuvės. Prieiga per internetą: <https://aina.lt/anyksciu-a-baranausko-aikstes-ir-triju-miesto-centrines-dalies-viesuju-erdviu-koncepcijos-kurybines-dirbtuves/>
40. Anykščių rajono savivaldybė (2020). Anykščių projektas – tarp geriausių. Prieiga per internetą: <https://www.anyksta.lt/anyksci-projektas-tarp-geriausi/>
41. DELFI Žinios (2019). Policija sulaukė Šiaulių bulvare prie kertamo medžio prisirakinusią moterį. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/policija-sulauke-siauliu-bulvare-prie-kertamo-medzio-prisirakinusia-moteri.d?id=82586943>
42. Jankuvienė Rūta (2018). Architektai: bulvaras vilčių nepateisins. Prieiga per internetą: <http://old.skrastas.lt/?data=2018-04-21&rub=1065924810&id=1524233534>
43. Januševičius Alvydas (2019). Jokių derybų: Šiauliuose toliau pjaunami medžiai, nors gynėjai prie jų rišasi. Prieiga per internetą: <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/jokiu-derybu-siauliuose-toliau-pjaunami-medziai-nors-gynejai-prie-ju-risasi-56-1208100>
44. Januševičius Alvydas (2019). Šiaulių medžių gynėjai: „Uraganas Artūras verčia Šiaulių senąsias liepas!“. Prieiga per internetą: <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/siauliu-medziu-gynejai-uraganas-arturas-vercia-siauliu-senasias-liepas-56-1207716>
45. Januševičius Alvydas (2019). Šiaulių medžių teismas artėja – savivaldybė spaudžia į kampą medžių gynėjus. Prieiga per internetą: https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/paskutinis-siauliu-medziu-teismas-arteja-savivaldybe-spaudzia-medziu-gynejus-56-1174402#_
46. Kisieliūnas Jonas (2019). Šiaulietė prisirakino prie bulvare kertamo medžio – policininkai ją atrakino ir išnešė. Prieiga per internetą: <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nusikaltimaiirnelaimes/siauliete-prisirakino-prie-bulvare-kertamo-medzio-policininkai-ja-atrakino-ir-isnese-59-1220566>
47. Pilotas.lt (2018). Šiaulių RAT: Bulvaro rekonstrukcijos projektą reikia tobulinti. Prieiga per internetą: <https://pilotas.lt/2018/04/20/architektura/siauliu-rat-bulvaro-rekonstrukcijos-projekta-reikia-tobulinti/>
48. Statybų Naujienos (2019). Šiauliuose prasidės centrinės Vilniaus gatvės bulvaro dalies rekonstrukcija. Prieiga per internetą: <https://www.statybunaujienos.lt/naujiena/Siauliuose-prasides-centrines-Vilniaus-gatves-bulvaro-dalies-rekonstrukcija/13215>
49. Šiaulių kraštas (2019). Šiauliuose pagaliau prasidės pėsčiųjų bulvaro rekonstrukcija. Prieiga per internetą: <https://www.skrastas.lt/aktualijos/siauliuose-pagaliau-prasides-pesciuju-bulvaro-rekonstrukcija>
50. Šiaulių miesto savivaldybė (2019). Netrukus prasidės Šiaulių bulvaro rekonstrukcija. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/miestai/siauliai/netrukus-prasides-siauliu-bulvaro-rekonstrukcija.d?id=81379296>
51. Šiuparys Gintaras (2019). Ilgai merdėjusiame Šiaulių pėsčiųjų bulvare – ypatingos permainos. Prieiga per internetą: <https://www.lrytas.lt/bustas/mano-erdve/2019/06/25/news/ilgai-merdejusiame-siauliu-pesciuju-bulvare-ypatingos-permainos-10868444>
52. Šmigelskas Vidmantas (2021). Architektas rado geresnę Oną. Prieiga per internetą: <https://www.anyksta.lt/architektas-rado-geresne-ona/>
53. Valančiūtė Erika (N.D.). Kokį vaizdą žada Šiaulių bulvaro rekonstrukcija?. Prieiga per internetą: <https://www.etaplius.lt/koki-vaizda-zada-bulvaro-rekonstrukcija>
54. Viliušytė Monika (2019). Bandydami užkirsti kelią liepų kirtimui šiauliečiai prisirakino prie medžio. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1100889/bandydami-uzkirsti-kelia-liepu-kirtimui-siaulieciai-prisirakino-prie-medzio>
55. Vitkus Ričardas (2019). Kirsti imtos Šiaulių bulvaro liepos didelių protestų nesukėlė. Prieiga per internetą: <https://www.lrytas.lt/gamta/eko/2019/09/25/news/kirsti-imtos-siauliu-bulvaro-liepos-dideliu-protestu-nesukele-11956494>
56. Vitkus Ričardas (2020). Kirsti medžius trukdžiusi ir policininkams nepaklususi šiaulietė buvo teisi. Prieiga per internetą: <https://www.lrytas.lt/lietuvsdiena/kriminalai/2020/01/03/news/kirsti-medzius-trukdziusi-ir-policininkams-nepaklususi-siauliete-buvo-teisi-13128899>

1.8.1 Plenėras „Idėjų lysvė“ bendruomenės darže Pilaitėje, Vilniuje.
Nuotr. Tado Botyrius

BEATRIČĖ UMBRASAITĖ
BRIGITA MIKOLAJŪNAITĖ
GIEDRĖ PUZINAUSKIENĖ

2021 GRUODIS

<https://kurkl.lt/projektai/miesto-ir-bendruomenes-dialogas/>